

Forfatter: Brandes, Edvard

Titel: I. OPFØRELSER.

Citation: Brandes, Edvard: "I. OPFØRELSER.", i Brandes, Edvard: *Holberg og hans Scene*, Gyldendal, 1898, s. 15. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-brandesed_03-shoot-idm140324075324256.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Holberg og hans Scene

I. OPFØRELSE.

16

17

Holberg-Festen.

I.

Den 3dje December 1884.

Den Mand, der fødtes den tredje December 1684, repræsenterede fra Ungdom til Alderdom sit Lands højeste Dannelse.

Han lærte i Skole og ved Universitet, hvad Datiden bød af Kundskab. Det var vel ikke synderlig beventd. Men det var dog Ting, man havde Brug for, og Skemaer, der kunde udfyldes. Den senere Komiedieskriver vilde ikke undværet Sikkerheden i Plautus' og Terents' Sprog, og den rastløse Rejsende tog i enhver snæver Vending sin Tilflugt til det universelle Latin.

Dog hvad der kunde læres ved det pedantiske og bigotte Universitet af Videnskab og hvad der kunde høstes af Menneskeerfaring i den spidsborgerlige Hovedkøbstad mættede saa lidt hans Kundskabshunger som mange andres. Naar han derfor drog paa Vandring, saasnart han kunde 18købe et Par Rejsesko, fulgte han, en fattig Fugl, blot med i den Sværm af rige Adelsmænd og Borgersønner, der hvert Aar flygtede bort fra deres Fædreland. Derude tilbragte man sin Ungdom, satte Papas Penge overstyr, fægtede og parlerte, kurtiserede og studerte — derude nød man hver en Livets Glæde man kunde faa Tag om, ved Hofferne, paa Studenterknejerne, i Vagtstuerne, alt eftersom Skæbnen raadede — og nødig førend Pengene var forødte og Ungdomssafterne udtørrede og Fremtidsbekymringer kyste Sorgløsheden bort, drog man den tunge Vej tilbage til den lille By med de lave Huse og de skæve Gader, hvorover Vinteren i Aarets *ellev*e Maaneder bredte Mørke og Smuds.

Ogsaa nu rejser gærne hvo der kan, men det er ikke saa nødvendigt som dengang. Enhver, som da ikke vilde dø aandelig Straadød i den snævre Arnekrog, maatte afsted og fylde sine Lunger med frisk Luft, sin Fantasi med lyse Billeder. For man maa ikke glemme, at nu ligger vi som et aabent Land mod dengang, at i vor Tid Blade, Telegraf, Breve daglig blæser europæisk Luftning ind i selv den mest afsides Landsby. Derimod ved det attende Aarhundredes Begyndelse laa Danmark som en Myretue for sig selv, hvor man byggede Gange og vimsede om, holdt Hær og hyldede Konge — men alt paa underjordisk Vis, og der var baade Præster og Censorer, Politi 19og Kancelli, som stod Vagt ved alle Tuens Lufthuller. Men kom saa en flittig Myre som Holberg udenfor, da laa Verden stor for ham. Afsted maatte han. Man skal erindre, at enhver Herman v. Bremen nu kan erfare mere om Kurfyrsten af Mainz, hver Jeronimus mere om Kieler Omslag end Holberg som forsulten Student var istand til. Var det en Nødvendighed for den Unge at komme ud, naar han vilde lære fine Sæder og galante Manerer, saa gjaldt det ikke mindre for den, der vilde studere og var altfor arm til at lade Bøgerne rejse til sig. Han maatte give sig paa Vej til Bibliotekerne som Muhammed til Bjærgtet.

Holberg rejste ud for at lære Biblioteker, Byer, Mennesker at kende — en Walther Pengeløs paa Korstog mod Videnskabens og Kunstens hellige Land. Og hvilken Rejse! Fuld af Møje og Uhygge, Sult og Kulde — hver Vejens Sten skar Saar i den unge Lærdes Fod. Ingen Haandværkssvend har fægtet sig slidsommere frem end Ludvig Holberg, da han gik Aandens Tiggergang fra By til By — sit Lands bedste Søn i armodsfuldt Eksil, medens Hof og Præster og Adelsmænd svired og drak sig glade derhjemme, medens Bonden skjalv for Ridefogdens Mester Erik og Borgeren maalte ved sin Disk og bøjed Ryg, naar de høje Herskaber agede forbi.

Imidlertid gik Holberg ene sin Verdensvej, alvorlig, men ikke fortvivlet, fattig, men aldrig 20ydmvig, opholdt sig i de Byer og ved de Højskoler, hvor Tidens Tanker fødtes, hørte Forelæsninger over og læste selv de Bøger, som man forkætrede hjemme, lærte hvad Politik var og hvad *Krigsgalskab* — og endelig overværede i Paris Opførelsen af de Molièreske Skuespil og de italienske Farcer, som aldrig endnu var

trængte ind over Danmarks Grænser.

Han drog ud — ikke for at lære det Fremmede at kende i Modsætning til noget Hjemligt, thi hvori skulde vel dette Hjemlige have bestaaet: Danmark ejede hverken Literatur eller Kunst, blot Spirer til en Videnskab. Nej, han drog ud for at kende *sin egen Tid*, og han vendte hjem for at oplyse sit Land og opdrage Borgerne til Selv- erkendelse og Selvforbedring. Han vilde, at den lille Tue skulde vælte det tunge Læs af tysk Hofbornerthed og latinsk Pedanteri, der bestandigt holdt alle Bestræbelser nede. Han vidste, at et lille Land trænger til stadig Paavirkning udefra. Fattigere end han kunde ingen rejse ud, rigere end han ingen vende hjem.

Han kom tilbage som Opdrager, Reformator, Agitator.

Rejserne havde ikke gjort ham mindre dansk, skønt han plejede ved sin Hjemvenden »halvt at have glemmt sit Modersmaal«. Det ses dog ikke, at han nogentid tænkte paa at bosætte sig i Udlandet. Kun for at samle ind til sine Egne var 21han fløjet bort, kun for at saa', havde han høstet. Hvad han medbragte, var Anskuelse og Ideer til en aandløs Studenterstand, Klang af det egne Modersmaal til de Stumme og Latintalende, Samfundsfølelse til en kuet Borgerstand, folkelig Digtning til et Land uden Læsere og Tilskuere. Den ene Mand skabte Danmark en Læsekres og en Tilhørerkres — den store Lærer opdrog et Publikum, som han rastløs holdt i Aande, saalænge man undte ham Talefrihed.

Udenlands havde han lært at *ræsonnere* — nutildags siger vi: at tænke uden Autoritetshensyn; hjemme vilde han *polere Folk og Sprog* — nu kalder vi sligt: skabe en offentlig Mening.

For at naa sit Maal brugte han ethvert literært Middel, og som en ægte Agitator valgte han det til hver givne Tid muligt Bedste. Altid opvække, spore, kildre, hidse, sætte paa den anden Ende — blot ikke Stilstand eller Søvn. Han er den uhyre Puster, der blæser frisk Luft ind i Myretuens Gange, saa Indvaanerne farer forskrækkede op, løber paa hinanden, raaber Vagt i Gevær og til Slutning vænner sig af med deres underjordiske Væsen og lyssky Tanker. Han er Skribent, saaledes at han kender og skriver om alle Aandens Omraader. Han er Filosof og Jurist, bliver Universitetsprofessor, holder Forelæsninger over Metafysik, optræder som Historiker og Geograf; saa bliver han fra Lærd af Poet, skriver 22Epigrammer og Satirer, forfatter komiske Heltedigte, bliver Skuespildigter, frembringer lige let vilde Farcer og alvorlige Karakterstykker, vender tilbage til Videnskaben, optager nye Jorder til Dyrkning: Danmarkshistorie og Religionshistorie, studerer Statsøkonomi, polemiserer om Handelskompagnier, fordyber sig i moralske Tanker og er til Slutning mest af alt Journalist: en Journalist uden Blad eller Medarbejdere, der skrev sine Artikler og Ledere som virkelige eller opdigtede Breve, men dog en ægte Journalist, en Skribent, der hver Dag holdt sin Tale og tog sit Folk i Nakken og rystede det og sagde: »Har I nu forstaaet det, eller skal jeg tage det om igen for Jer?«

Holberg er Journalist, fordi han skrev for alle og om alt — og han alene var samtidig hele sit Lands Literatur. En ensom Alvidende!

Da han var vendt tilbage til Danmark, hvor skulde han da først tage fat? Paa hvilken Knap skulde han først trykke, at Fængselsdørene kunde springe op?

Det var naturligt, at den Lærde, der havde besøgt Udlandets frisindede Højskoler, straks havde sin Tanke henvendt paa Københavns Universitet. Var det ikke Aandens medgivne Højsæde, burde ikke dets Kateder være Springbrædtet for enhver opstigende Idé? Han forsøgte først at faa de Dannede i Tale.

23

Han fik ikke Foretræde, man stængede omhyggeligt Døren for ham. Man var vant til en Lærdom, der intet havde med Virkeligheden at skaffe, en Viden, der ingen praktiske Resultater paapegede, en Oplysning, der ikke vilde reformere Hans Majestæt Kongens Riger og Lande. Man havde *paa Bjærget* ingen Brug for *falsk Lærdom*. Vilde han *kuldkaste al Religion og føre Folk af Troen*? Eksercer ham brav, Niels Korporal!

Holberg kunde intet indbanke i de lærde Hjærner: Parykkerne dækkede dem altfor lunt og godt.

Og saa fattede han Nag til den lærde Hær og den sorte Skole. Havde de hjulpet ham, da han ung kom til dem med sin brændende Kundskabstørst? Nej, de havde rakt ham Kvalmedrik for læskende Vin. Og nu da han vilde øse ud til dem af sin Videns klare Brønd, nu raabte de: der er Gift i Brønden, kast den til, eller der bliver Sot og Syge af.

De forhaanede hans Kundskaber og kaldte ham ulærd, de nægtede ham Overbevisning og kaldte ham umoralsk — den revolutionære Journalist skød op i Holberg.

Længe tøvede han dog, rustede og øvede sig, inden han udsendte sit Skandskrift mod de Lærde: *En sandfærdig ny Vise om Peder Paars*.

Selv nu, hvor vi dog er adskilligt videre, kunde daarligt en Professor Philosophiæ ved 24Københavns

Universitet offentliggøre en burlesk og vild Satire. Ogsaa nu vilde man foretrække Anonymitet. Men dengang! Hvor var det uhørt og usket! Og man bøjer sig beundrende for det ædle Mod, som besjælede Holberg, da han brød med alle sine Standsfæller — for at skabe Lys i Mørket.

Han havde ikke vundet de Dannede — han havde blot tugtet dem og derved gjort dem til sit Publikum. Kunde han vinde de Udannede?

Agitatoren og Journalisten i ham saa' straks, at der kun var ét Middel: Teatret.

Han ventede ikke paa, at den danske Skueplads oprettedes. Inden dette skete, var Holberg allerede færdig med den første Række af Komedierne, som han ogsaa straks kunde forære Skuespillerne. Han forstod Teatrets uhyre Betydning som Oplysningsmiddel. Dér kunde han komme Dumhederne og Fordommene tillivs. Maskeparykkerne paa Scenen kunde blive latterrystende Satire over Allongeparykkerne i Virkeligheden.

Den danske Skueplads blev Mindesmærket for Holbergs Geni.

Her fejrede hans *Forstand* sin Triumf. Thi Komedie er levende Logik. Her taaltes hverken Huller eller Udvækster, hverken Tomhed eller Pedanteri. Den kloge Holberg, som ellers ikke altid undgik sin Tids literære Mangler, har i Skuespillene kun en bitte Rem af Huden. Hvor er 25 Pedanteriet i *Erasmus Montanus*? Blæst bort som Støv af en banket Paryk. Kun en halv komisk Moral er tilbage, som maaske Forsigtighed paanødte Holberg. Den Jeronimusagtige Slutningsmoral i Stykkerne spiller samme Rolle som Forherligelsen af Ludvig den Fjortende i Molières *Tartufe*. Vilde man sejle saa haardt mod Strømmen som Holberg, maatte man dog sikre sig en Redningsbøje ved Kæntringen. Holberg gjorde Revolution og dækkede sig efter bedste Evne med Barrikader. Han staar selv aandelig frigjort, svingende Oplysningsfanen i sin Haand.

Virkingen af Komedierne var øjeblikkelig og stor. Tilskuere strømmede til, og det nye Drama skabte sig hurtigt dygtige Fremstillere. Truppen var en Blanding af danske, norske, franske Elementer — ganske som det Holbergske Skuespil selv. Men efterhaanden tog Besøget af, den herskende Interesseløshed maatte dræbe en Scene, som ikke støttedes ovenfra. Og her var ingen Hjælp at vente fra det tyske Hof. Efter Fallit og Ligbegængelse lukkedes Teatret endeligt og uigenkaldeligt, da Pietismen kastede Jord over den aabne Grav.

Holberg havde stræbt at faa de Udannede i Tale, han havde leet dem vaagne, men snart sank de hen i en Døs. Og paa ondskabsfuld Forfølgelse og daglig Kval havde der ingen Mangel været: *Det lykkelige Skibbruds* Digter har selv klaget os sin bitre Nød.

Holberg trak sig ensom og forpint tilbage i sin Hule. Vilde de ikke høre, hverken Dannede eller Udannede? Kunde han ikke faa Tag om dette Folks Hofte?

Saa er det, han skriver sin Danmarkshistorie. Han, hvis store Hjærte bejler til sit Folks Kærlighed med al Forstandens Veltalenhed, vil lære sine Medborgere, at de er et Folk, igennem deres Historie. Hvad enten der meldes om Overtro eller Forstand, Fordom eller Oplysning, det er Historien, som betinger Folkets Fremtid. Historien var ikke lys, Fortiden glædeløs, som for den Olding, der nedskrev det Overleverede. Dog maaske kunde dette Værk blive det bedste Redskab til Folkets Oprensning.

Lægfolk læste det ikke, Kongen belønnede det ikke, men de Lærde nærmede sig Holberg. Og til dem skriver han Artikler paa Artikler, den store Mængde ivrige, paastaaelige, oplysende, vittige, bitre, kedelige, programatiske, undertiden snusfornuftige, men altid logiske Epistler i sine sidste Leveaar.

Han oplevede, at Teatret aabnedes igen, men der indfandt sig intet Publikum for hans Stykker.

Nu, tohundrede Aar efter hans Fødsel samstemmer alle ved hans Fest — Hof, Universitet og Borgere; selv de, der lidet skatter hans Værd, 27nødes til at deltage. Stygotius holder Festtalen, Jeronimus sidder i første Parket, hele vor Obskurantismes faste Stok bringer Kranse for at hædre Holbergs Minde.

Den ensomme Mand sad forladt paa Tersløsegaard. Hans Land var Præstebytte. Hans Værk syntes skrevet i Sand, hans Liv levet unyttigt. Men hans Stolthed var uknækket, hans Ære uplettet.

Naar han som gammel skuede tilbage over sit lange bevægede Liv, da saa' han ikke én lav Handling. Ærligt og djærvt havde han sagt sin Mening, aldrig slaaet af paa sin Overbevisning for Gunst og Gave. Fattig havde han været — men baaret Armoden med oprejst Hoved. Forfulgt var han bleven — men aldrig havde han tilkøbt sig en uhæderlig Fred. En lang og møjsom Vandring, fuld af Kulde og Mørke som det Land, han vilde varme med sit Geni og oplyse med sin Forstand — men intet usselt Smuthul eller Baghold paa Vejen. Ren og lys laa Holbergs Vej for alles Blik.

Han, det klare Forstandsgeni, er vor Literaturs hæderligste Stridsmand.

II.

Første Aften, 3dje December 1884.

Første Aften tilhørte Kunstnerparret Phister.

I den geniale Skuespiller, hvis Vid har glædet næsten to Menneskealdre, og i hans dygtige Hustru, hvis livfulde Pernille opstod igen til Holbergs Ære, legemliggjordes Holbergs uovertrufne dramatiske Evne.

Straks i Kantaten stod Professor Phister som et lysende Eksempel for Gammel og Ung ved vor Scene. Vore to første Skuespillere, Brødrene Poulsen, optraadte ved Siden af ham. Men den enes Patos syntes hultonig og den andens Foredrag altfor hverdagsudvisket — Phister derimod talte eller spillede Recitationens faa Ord med en skolet Finhed og en gennemsigtig Anskuelighed, som kun Scenens store Mestre ejer. Man følte, at han som Kunstner tilhørte en Tid, hvor Indøvelsen var større end nu.

Saa opførtes *Den Stundesløse*.

Hvor vittigt og lystigt dog Stykket er! Er ikke Holberg selv heri den snarraadige og forslagne Oldfux, som river alle os stundesløse, der har travlt med ingenting i dette korte Liv, hen i den himmelfødte Kunsts Guddommelighed? Stykket er ungdommeligt i dets Sætten-sig-udover alle rimelige Hensyn. Holberg har valgt sig den 29Stundesløses Karakter, fordi han derigennem kunde skabe den allerkaadeste Forvirring paa Scenen.

Ganske stod Opførelsen ikke i Harmoni med Stykket.

Fru Phister spillede Pernille ligesaa glimrende som i gamle Dage. Bestandig bevarede den flinke Husaand — Vielgeschreis drillende Puk — Smilet tindrende i Øjet, Latteren lurende om Munden. Hun legede den lystigste Leg med sine Repliker, løftede og sænkede Stemmen — lidt for hyppigt — som vippede hun Ordene ud. Siden hendes Dage har Pernille ikke staaet saa ungdommelig paa Teatrets Brædder.

Professor Phister havde hædret Festen med at overtage sin Glansrolle Oldfux. Det kan ikke nægtes, at Alderen havde lagt sin tunge Haand paa den store Kunstner. Benene vilde ikke ret med, Holdningen var lidt bøjet — man kom uvilkaarligt til at tænke paa Bedsteforældrenes Menuet ved Sølvbrylluppet. Dog undertiden skød den unge Oldfux op i den gamle Professor, og saa udslyngedes en eller anden Replik med rivende Tungefærdighed eller betonedes med farvemættet Lune. Tyskeren var henrivende i sin Dialekt: hvad gjorde det saa, om Skuespilleren ikke længer mægtede at svippe ind under Bordet? Pudsenmageren stod levende for os i den Skikkelse, som Phister i sin Ungdom havde skabt.

30

Den unge Generation kom ikke i Højde med den ældre. Naturligvis havde Hr. Olaf Poulsen karikeret Bogholderen snurrigt, og Fru Hennings viste en sart Elskværdighed som Leonora — men Rollerne er jo smaa. Hr. Mantzius magtede ikke Vielgeschrei — man skal ikke derfor rette nogen stræng Anklage mod den unge Skuespiller. Rollen er yderst vanskelig, mindre taknemlig og morsom end den synes og fordrer fremfor alt Autoritet. Hr. Mantzius havde gennearbejdet Figuren med omsigtsfuld Flid i alle Enkeltheder, men man lo ikke. Frk. Nielsen var ogsaa i Vilderede med Magdelone, hvortil hører en komisk Gave, som Skuespillerinden aldrig har besiddet.

Da Phister og hans Hustru til Slutning fremkaldtes, tog Tilskuerne Afsked med et betydningsfuldt Afsnit af vor Teaterhistorie.

III.

Anden Aften, 4de December 1884.

Først et Lejlighedsstykke: *En Audiens paa Slottet 1747*.

Hr. Emil Poulsen og Fru Eckardt leger Konge og Dronning. De taler et Kaudervælsk af Dansk, Tysk, Fransk og — Engelsk, da Dronning Louise 31hører hjemme i England. De er unge, smukke, meget forelskede — og ikke saa lidt skinsyge paa hinanden. Altsammen meget borgerligt og uden nogensomhelst historisk Kolorit. Dronningen bebrejder sin Mand, at han sværmer stærkt for en italiensk Sangerinde, og vil straffe ham derfor ved at opvække hans Skinsyge. Dertil benytter hun Holberg, som kommer i Audiens. Hun indbilder sin Mand, at hendes Elsker staar udenfor i Kabinettet. Døren aabnes, og ind træder den gamle Holberg i Hr. Olaf Poulsens Lignelse, bukkende og skrabende for Majestæterne.

Hvis nogen synes, at denne Handling ligner et Balletprogram, er det undskyldeligt. Stykket kunde godt være danset. Saa havde Holbergs utallige Rygbøjninger været taaleligere at betragte.

Dialogen var hist og her pudserlig, og det hele Stykke vidnede om dramatisk Rutine.

Dernæst opførtes *Den politiske Kandestøber* efter lang Hvile.

Naar Tilskuerne mødte med en vis Nysgerrighed, var det ikke for Hr. Olaf Poulsens Skyld. Hans Spil som Kandestøberdrengen er forlængst kendt og vurderet. Nej, Hovedinteressen knyttede sig til Hr. Emil Poulsen, som her skulde vove sig til en stor komisk Karakterrolle. Vilde hans Mangesidighed ogsaa slaa til paa dette Punkt? Kunde Ambrosius, Hamlet, Shylock ogsaa blive Herman v. Bremen?

32

Svaret maa desværre lyde benægtende. Nej, Hr. Poulsen formaaede det ikke. Man saa' Hamlet, Ambrosius, Shylock og mange andre, men af Kandestøberen intet Træk. Hr. Poulsen var saa tør som en Spandrem, og hans alvorlige men mislykkede Forsøg paa komisk Virkning tyngede Stykket ned.

Hvor var Haandværksmesteren henne, hans Væsen, Noder, Stemme, Opfattelse? Hr. Poulsen troede Slaget vundet, naar han sagde *inte* for ikke og *dyft* for dybt. Dog, Tilskuerne skal vide helt Besked om Mester Herman, kende ham ud og ind, naar de gaar hjem, og de maatte nøjes med en Maske. Hr. Poulsen talte med tragisk Patos, som havde v. Bremen ageret Borgmester og Raad sit hele Liv.

Man længtes under Skuespillerens larmende og klagende Tale snart efter lidt stille Lune, snart efter karakteristisk Finhed — og saa igen efter kaad Vittighed.

Fru Phister var Gedske og slog paa en Maade Rollen i to Stykker. Først var hun en sjælden brav og forstandig Haandværkskone — den borgerlige Dygtighed personificeret — og saa blev hun dernæst i de sidste Akter som Borgmesterinden et naragtigt og forvirret Menneske. Maaske har Fru Phister ment, at den pludselige Højhed virker saa forstyrrende paa en ellers sund Hjerne? Hun var ferm i begge Skikkelser.

33

Hr. Olaf Poulsen spillede Kandestøberdrengen fortræffeligt, dog uden stærk Originalitet, rustet med alle Traditionens opsparede Indfald. Henrik boltrede sig som en kaad Knøs paa Legepladsen og holdt Humøret oppe, selv hvor Stemningens Festflod langsomt sænkede sig til Ebbe. Især i femte Akt fik han kraftigt Tag i det allerede tilbageviggende Bifald.

Enkelte Biroller udførtes særdeles tilfredsstillende, men som Helhed havde Forestillingen mer af Pantomimens Løjer end af Komediens Lune. Man forbavsedes over alle de Pryglescener, Stykket indeholdt. Adskillige Tilskuere havde foretrukket en mere sjælfuld Kunst fremfor den legemlige Veltalenhed, der udfoldedes.

IV.

Tredje Aften, 5te December 1884.

Maskarade gik over Scenen med omtrent samme Rollebesætning som for nogle Aar tilbage — men i nyt straalende Udstyr.

Dekorationerne var mesterlige. Først en tidsmæssig Stadsestue, saa en Gade, hvis stilfulde Forkrøblethed stillede det gamle København 34lyslivende for os. Især ved Aftenbelysning var denne Dekoration fuld af Poesi.

Bortset fra den rent maleriske Virkning var de nye Dekorationer ogsaa dramatiske Hjælpemidler som de burde være. Saaledes anskueliggjordes ved Henriks for alle synlige Alkove Hand- lingen nu langt bedre end i tidligere Dage, hvor man maatte tænke sig Tjenerkammeret ved Siden af Dagligstuen. Ogsaa Gaden støttede Fremstillingen. Kun glap Illusionen paa et eneste Punkt. Det er ikke særdeles sandsynligt, at Leander og Leonora holder Stævnemøde lige udenfor Jeronimus' Hus.

Dernæst var Kostymerne ægte og smukkere end de i mange Aar har været. Saaledes de unge Elskendes. Hvor nydelig tog den blaagraa Farve i deres Dragter sig ud i sidste Akt, da de stod ved hinandens Side!

Hr. Emil Poulsen havde for Festens Skyld paany overtaget Leander, i hvis faa Repliker han i sin Ungdom forstod at lægge saa romantisk en Følelse. Maaske var Indtrykket nu svagere, men i hvert Fald er Hr. Poulsens Holbergske Elsker fri for den Tørhed, som Digterens magre Erotik synes at nødvendiggøre, og det gammeldags Sprog klinger fyldigt og fint fra Skuespillerens Læber.

Hr. Olaf Poulsen var som tidligere Henrik. Han fremstiller nu den næsten trediveaarige Lakaj — trivelig, rund, godmodig — men dog væver 35og munter. Man mærker, at han har gode Dage i sin letsindige Herres Tjeneste, og at Pryglene — om han ellers faar dem — preller af paa hans kraftige Ryg. Naar Hr. Poulsen farer rundt som en Top, léer Publikum, og det jubler, naar han selv slaar en Latter op — hvad denne Henrik altfor ofte fornøjer sig med. Det Hovent-Kloge hos Lakajen overfor den Gamle gjorde stor Virkning i Maskeradeforsvaret. Tamperetkomedien spillede Hr. Poulsen med Liv, skønt Stemmemforandring ikke egentlig er hans Sag. Hans mimrende Rabbi i sidste Akt var overmaade komisk.

Fru Phister var elskværdig og dygtig som Magdelone, Fru Hennings nydelig som Leonora, Hr. Schram derimod ikke ret paa sin Plads som Jeronimus og Hr. Kolling altfor tynd til Arvs brede Væsen.

Som Helhed stod Forestillingen langt over *Den politiske Kandestøber*.

V.

Fjerde Aften, 6te December 1884.

Med rigtig Takt havde man gemt *Ulysses von Ithacia*, Holbergs kaadeste Lystspil, til den sidste 36Festaften; man havde gradvis gennem *Den Stundesløses* diskrete Komik, *Kandestøberdrenge*s Løjer og *Maskaradens* Forsvar for Ungdom og Galskab stemt Tilskuerne til den store Parodis halvt literære og historiske, halvt operetteagtige Karakter.

Desværre er *Ulysses von Ithacia* Parodi paa Skuespil, som vort Publikum ikke længer kender, paa hine tyske Komedier, hvor Illusionen vanskeligt holdtes oven Vande. Nutildags staar vi forlegne overfor Satiren, skønt vi er overbeviste om, at den rammer. Det er som saa' man en øvet Skytte sigte, hørte Skudet, men aldrig saa' den gennemskudte Skive.

Meget beror da paa, at Fremstillingen gennem Dekorationer og Kostymer genkalder os, hvad der parodieres. Og her har Teatret leveret noget Mesterligt. Alt er fortræffeligt ligefra Troja med Marmorkirkens Kuppel og Rundetaarns Navnetræk til de Stole, der kommer og gaar, og den Lund, hvori de ædle Riddere vandrer. Det gælder om at forbinde det Moderne og det Antike, saa vi føler, at *Ulysses v. Ithacia* parodierer det Skuespil, hvis Hverdagslighed stod latterlig overfor den Klassicitet, det vilde genfremstille.

Meget beror dernæst paa, om Skuespillerne tør vove Springet ud i den literære Offenbachiade, som Stykket er, og slipper kunstnerisk uskadt derfra.

37

Hr. Olaf Poulsen stod som Mesteren. Hans Chilian var den nobleste Klown, der kunde tænkes — paa en Prik saadan som Ulysses' Tjener burde være. Alene hans Kamp med Marcolfus var et travesteret Heltedigt. Han holdt Stykket i Aande, altid paa Færde, bestandig vittig, udformende hver lille Enkelthed i sin Rolle til dreven Komik.

Desværre havde Hr. Schram faaet forkert fat paa sin Ulysses. Man havde ventet noget Overordentligt af ham ved denne Lejlighed. Dog Skuespilleren havde anlagt Karakter og Stemme galt, og Latteren blev borte selv efter de snurrigste Ord.

Saa havde man til Gengæld behagelige Overraskelser for de mandlige Birollers Vedkommende. Hr. Emil Poulsen var en sveden Jyde af Trojaner, den rette morsomme Fiffikus, Hr. Brandts tynde Langelandsk lød

usigeligt komisk i Holofernes' Mund, Hr. Jerndorffs Paris var holdt i en fortrinligt lykkelig Schäferstil, og Hr. Foss var en højst pudsig zünftig Ridder. Damerne kom heldigt fra deres vanskelige Partier. Der hører i vore snærpede Tider slet ikke saa lidt Mod til at spille disse Roller. Fru Hilmer var en omtrent idiotisk Helene, udmærket malet og udstafferet, Frk. Betzonich tragisk læspende som Øllegaard, Fru Nyrop en svinkende Kokette som Venus og endelig gav Fru Phister Dido med en Mindelse om Mette i *Kærlighed uden Strømper*.
38

I det Hele blev Opførelsen en stor Sukces for Teatret. Man har haft Held med Holbergfestens Vovestykke, og de røde og blaa Blus fra Taget kastede sit Lys paa en fornøjet bortvandrende Tilskuerskare.

39

Den Vægelsindede.

I.

Den 23de September 1880.

Holberg har til Hovedperson i dette Stykke valgt en Figur, af hvilken det ældre engelske Repertoire opviser talrige Afskygninger: den lunefulde Kvinde. Det vilde være fristende at antage, at det er selve Shakespeares *Taming of the shrew*, som har været hans umiddelbare Forbillede, særlig fordi han maaske har benyttet dette Skuespils allerførste Scener til *Jeppe paa Bjærgen*, Man husker, at Stykket, der handler om, hvordan den lunefulde Kvinde tæmmes, tænkes spillet paa Grevens Slot til Forlystelse for den fordrukne Kedelflikker, hvem man ganske som Jeppe indbilder at være en fornem Herre, der lider af slemme Griller. Holberg, der ud fra de faa vilde Scener hos Shakespeare havde opbygget et mægtigt Karakterbillede, kan muligvis ogsaa have ønsket at benytte Stykkets anden Del. Han har imidlertid, Kvindehader og 40 Menneskeforagter som han var, ikke villet tro paa, at den vægelsindede Kvinde lod sig forbedre saa ledes som Englænderne (Beaumont og Fletcher, Shakespeare, Congreve) mente. Han har ikke ladet hende mødes med tilsyneladende Ydmyghed, der bagefter viser sig som mandig Overlegenhed, eller med kold Forstandighed, der søndrer alle hendes vilde Indfald, eller med hidsig Elskov, der afvæbner hendes hjærteløse Plagerier — han har gjort hende uforanderlig fra Begyndelsen til Slutningen, paavirkelig i sit Humør, men ingenlunde forbederlig i sine Fejl, altid lige uberegnelig, dog ikke helt uden Elskværdighed. Thi den gamle Pebersvend har betragtet den ustadige Kvindesjæl med et overlegent Smil. Uden at være galant overfor det smukke Køn synes han at fornøje sig over dets kuriøse Maade at te sig paa.

Den Vægelsindedes Rolle forlanger først og fremmest en Behandling, der bevæger sig i meget fine Overgange. Man kan let vække Latter ved bratte Fald fra Glæde til ondt Lune, men Fremstillingen bliver ulige interessantere, hvis Stemningerne afløser hinanden paa en Maade, som forklarer deres Tilblivelse. Man maa ikke gøre Lucretia altfor ustyrlig; der bør være nogen Fornuft i Galskaben. Jo mere naturligt Lunet synes, des lystigere er Stykket. Lucretia er i godt Humør, da Eraste kommer og forstyrrer hende med sin Sparlagensprædiken; 41 hvad er rimeligere end at hun, efter at have jaget ham bort, bliver ærgerlig over hans Opførsel og lader sit daarlige Lune gaa ud over den intetanende Apicius? Lucretia modtager et Kærlighedsbrev fra Petronius, og som forliebte Folk pleier, finder hun hans Udgydelser yderst indtagende, indtil Pernilles Kritik slaar hende koldt Vand i Blodet: Fremstillerinden maa læmpeligt antyde, hvorledes Forandringen i Lucretias Opfattelse foregaar; thi en Kvinde behøver ikke at være saa særdeles vægelsindet for at tabe sin Smule Beundring overfor en Elsker, der latterliggøres.

Fru Eckardt, der med stor Iver har kastet sig over en hendes Talent fremmed Opgave, deler Rollen i altfor mange Brudstykker. Hun benytter for meget ydre Midler: Lucretia antyder for Eksempel sit daarlige Humør ved at trække et sort Slør over sit Hoved. Hendes Ansigt skulde snarere vise os de vekslende Stemninger. Ved den ene Akts Slutning gaar hun paa Visit, klædt med den yderste Tarvelighed, men vender tilbage fra Besøget i en anden, meget elegant Dragt. Hvorledes kan hun skifte Klæder hos de Fremmede samtidigt med at hun skifter Humør? Fru Eckardt vil antyde Karakterens Urimelighed, derfor lader hun alle Afskygninger staa saa stærkt mod hinanden. Den modsatte Fremgangsmaade maatte blive interessantere og give Anledning til en bedre Karakteristik. Det er iøvrigt en Fejl ved Iscenesættelsen, 42 at Petronius og Lucretia ved Stykkets Slutning trækker sig tilbage til Scenens Baggrund, saa at Tilskuerne ikke faar Lejlighed til at se hendes, Hovedpersonens, Minespil, medens Pedanten gør hende sin Kur.

Den Vægelsindede spilles uden synderligt Liv: Stykket er en Farce, hvorfor da prædike til Aftensang? Hr. Kolling er som Henrik i det ham fremmede Fag saa stiv, at man formelig hører det knække i alle Led, hvergang han bevæger sig, og Ordene falder fra hans Læber haarde og tunge som Kampesten. Denne Rolles Udførelse kan let blive skæbnesvanger for Stykkets Lystighed, fordi dette hører til Holbergs svagere. Man trættes, naar man hvert femte Minut faar ny Forbavelse over og ny Forklaring af den Vægelsindedes ingenlunde mærkværdige Karakter. Som om man ikke kunde forstaa en Kvindes Vægelsindethed uden at ty til Djævle, Safter eller Vædsker som mulige Forklaringsgrunde!

Man mærker ved Opførelsen af *Den Vægelsindede*, at ingen sagkyndig Mand har ledet Fremstillingen ind i en bestemt Takt. Enhver spiller for sig. Hr. O. Poulsen tænker ikke paa at underordne sin Lystighed, der er noget støjende og bred, under Forestillingens hele Stil og at bringe sin Levemand i Overensstemmelse med Broderens tørt fremstillede Særting. De to Personer synes at tilhøre to forskellige Tidsaldre. Muligvis havde Helheden vundet ved, at Apicius var tilfaldet Hr. E. Poulsen, medens Olaf Poulsen havde overtaget en af Stykkets andre komiske Roller. Hr. Rosenkilde er til Modsætning meget afdæmpet og moderat i sit Spil som Petronius; den pudsige Serenadescene falder særdeles morsom. Med Hensyn til Indstuderingen turde man vel endnu anke over, at de tvende Tjenere ikke er skabte i større Lighed med Herrernes Karakter. Man forlanger, at Apicius's Tjener skal være en rund og trivelig Person, der faar sin Del af den gode Mad og det lystige Humør, og at Erastes Lakaj ligeledes ved sin Optræden genkalder sin Herres Væsen og Egenskaber.

II.

Den 25de Marts 1892.

Kun én Skuespillerinde har haft Magt til at holde Holbergs *Den Vægelsindede* i længere Tid paa Repertoiret. Ikke Holbergs egen Yndling blandt hans første Teaters Damer, den kønne og livlige Madame Montaigne. Man véd af hans Optegnelser, at trods den gode Udførelse forsvandt Stykket hurtigt overfor Publikums Mishag. Holberg skrev det da helt om og forbedrede det: vi har baade den ældste Form og den yngre bevaret. 44 Holberg tilvejebragte mere Sammenhæng mellem de løse Scener, hvoraf Stykket bestaar; i den ældste Udgave forekommer saaledes Petronius kun i første Akt, medens hans Serenade i anden Akts Slutning er tillagt en fremmed Kavalier. Dog Holberg rettede ikke paa selve Hovedpersonen, og han gav ingen dramatisk Forklaring af de mange Luner. Maaske er *Den Vægelsindede* Holbergs første Stykke, meget taler herfor, og maaske udøste han i dette sin Harm over de Skuffelser, en eller anden ung Kvinde havde ladet ham lide. Men maaske tilstræbte han kun et Modbillede til Molières *Misanthrop*, med hvilket man ikke med Urette har sammenlignet *Den Vægelsindede*.

Desværre, den danske Célimène er kun lidet interessant mod den franske, der i sit stolte Koketteri undertvinger selv den menneskefjendske og ærlige Alcestes Hjærte. Hvor drøj og hvor barnlig forekommer ikke Holbergs Skæmt mod den modne og dybsindige Lære, som *Misanthropen* rummer! Medens hint Molièreske Drama om den straalende og fortryllende Kokette, der tildrager den melankolske fyrretyveaarige Mand, eksperimenterer med hans grænseløse Forelskelse, føler sig sejrstryggere ved ogsaa at vide denne fra alle andre forskellige Bejler undervunget og endelig bortviser ham med den koldeste Dydsmine — medens hin Kamp endnu kendes mængstedes den Dag idag, er den stakkels Lucretias Vægelsindethed os i Hjærte 45 ganske ligegyldig. Om en Dame har syv Sind i samme Time, synes os ikke værd at moralisere over. For den komiske Virknings Skyld overdriver Holberg desuden de hastige Overgange og forklarer dem kun som en ren Temperamentssag. De smaa Fortrædeligheder, hvori Lucretias Foranderlighed bringer Stykkets andre Personer, interesserer os ikke heller. Stykket er smaat tænkt og barnagtigt udført.

Det savner dog ikke Lystighed i enkelte Scener. Desuden behager nutildags selve Tidskoloriten. Naar Apicius, Gourmanden, leverer den lange Beskrivelse af de nydte kulinariske Herligheder, morer vi os over de snurrige Ord i Retternes Betegnelse, den *syvre* Vin, de *krused* Geder. Overhovedet er denne Monolog det mest Levende i Stykket ved Siden af selve Lucretias Figur.

Som sagt kun én Skuespillerinde, nemlig Fru Heiberg, har skænket Holbergs gamle Stykke Sceneheld. I forrige Aarhundrede gik det helt ilde med *Den Vægelsindede*. Det optoges først 1758 paa Repertoiret og opførtes i Løbet af 12 Aar kun seks Gange. Vi véd, at Jfr. Bøttger spillede Titelrollen i 1769, (ikke som Hr. O. Zinck fejlagtigt angiver i sin Holberg-Statistik først 1773 i overhovedet er hans Rollebesætning til *Den Vægelsindede* ikke korrekt), men sandsynligvis har denne statelige og affekterte, stive og kolde Skønhed ikke passet til det Kamæleonsagtige i Rollen. Madam Knudsen 46 faar dernæst Rollen 1780 og spiller den kun to Gange med syv Aars Mellemlum mellem Forestillingerne; 1806 overtages den af Jomfru Olsen, der optræder to Gange i Stykket med ti Aars Mellemlum. Endnu opføres Stykket én Gang 1817: ialt elleve Gange paa det kgl. Teater, inden Fru Heiberg bemægtiger sig Hovedrollen den 14de Februar 1850 og holder Stykket

paa Repertoiret indtil sin Bortgang fra Scenen med 44 Forestillinger i femten Aar.

Den Opfattelse, hvormed Fru Heiberg spillede Rollen, kan maaske kortest udtrykkes saaledes: hun gav den vægelsindede Dame Ret. Hun var vant til at spille saadan en smuk Dame, der blev Midtpunkt for mange Mænds Tanker og som stod overlegen overfor den almindelige Forelskelse, den eneste Uberørte mellem mange Forvirrede.

Hun gjorde ganske sikkert Lucretia komisk, dog ikke mer end klædeligt, men Fru Heiberg lod hende aldrig miste sin Overlegenhed overfor Pedanteriet eller den bornerte Fornemhed hos Eraste eller den glade Middagsselskabelighed hos Apicius. Allermindst naturligvis overfor Tjenestefolkene: Lucretia tumlede Pernille og Henrik, saa det havde Skik, og Fru Heibergs *Slidder, Sladder, Henrik* — med *i'et i Slidder* og *a'et i Sladder* langt udtrykket — var berømt og bestandigt anført over den hele By. Hun betonedede Replikerne med en særegen spids og underfundig Energi og brystede sig samtidig som 47en Skønhedens og Forfængelighedens skinnende Paafugl blandt Stykkets øvrige Graaspurve og Spidslærker. Hvis Vægelsindethed var en Dødsynd, gjorde Fru Heiberg den højst undskyldelig, fordi den vakte en beundrende Sympati for den kvindelige Elskværdigheds Udømmelighed.

Med megen Interesse kunde man imødesee Fru Blochs Fremstilling, sikker som man er paa hendes Talent og Kløgt. Den unge Skuespillerinde viste ved den første Forestilling en stærk Nervøsitet, der gjorde Spillet uroligt og ubehersket. Fru Bloch forstaaer, som meget faa ved Teatret, at give Ordene Vægt og Farve; hendes Tonefald kan rumme den fineste Stemning, og hendes Pavser kan forberede og fortælle mere end mange Ord. Hun besidder en bevidst Ævne til med sit Blik, et agtpaagivende, tilsyneladende frejdt men intet røbende Blik, og med sit Smil, et lige antydende, malitøst ligesom bristefærdigt Smil at skænke selv tomme og farveløse Repliker Glans og underforstaaet Mening. Hun opsøger desuden med en sand Kunstnerindes Flid de naturlige og dog nye Betoninger, nøjes ikke med den konventionelle Besked. Selvfølgelig kom disse Egenskaber hende til Gode i Lucretias hverken lette eller taknemlige Rolle. Men hun var ikke helt sig selv: hun hvilede ikke i Ordene, hun søndrede ikke Sætningerne, bemægtigede sig ikke Scenen og 48Situationerne som en Herskerinde. Der blev ikke stille nok i Teatret, naar hun talte, og Fru Bloch kender jo af Erfaring det smigrende Dødsstille, som en enkelt Replik, nøjagtigt afstemt, kan frembringe. Utvivlsomt var hendes Spil vel gennemtænkt, pudsigt i Overgangene fra Latter til Graad, og klædeligt for hendes elegante Person, men der manglede endnu den overlegne Given sig hen, som senere Opførelser kan bringe.

I den ny Rollebesætning havde Hr. Poul Nielsen faaet en anselig Opgave, Tjeneren Henrik. Hr. Nielsen syntes ikke tydelig nok i sin Opfattelse. Henrik er en onskabsfuld Knægt, der morer sig kosteligt over sin Frues Unoder. Hr. Nielsen holdt ham i Halvlys, lod ham le mere dumt end listigt. Og hvorfor vovede ikke Hr. Nielsen en veritabel Kopi af Fru Blochs Lucretia, saaledes som Rollen foreskriver? Selv Kokkepigen kan ikke have fundet hans Imitation slaaende. Meget prisværdig, ja mønsterværdig er Hr. Nielsens klare og naturlige Tale. Overfor denne syntes to Debutanter, Hr. Guldbrandsens og Frk. Sigrid Andersens tarvelige Diktion endnu mere upassende i et Holbergsk Skuespil. Hvorfor mon Frk. Andersen forceres frem i Pernilleroller, til hvilke hun mangler al Charme?

Adskillige Roller var iøvrigt i kendte Hænder. Apicius spilles nu som før af Hr. Olaf Poulsen med uforligneligt Humør, men næppe med den 49ungdommelige Libertinerflothed, hvorover Rollen er støbt. Dog ingen kan spille Holberg med den Natur og den Pragt som han. Hvorfor Fruerne Emma Nielsen og Sinding ikke havde byttet Roller, maa Himlen vide. Hvem vil tro, at den saare skønne Fru Nielsen »ikke har været paa Moden i mange Aar«, og vilde Fru Sinding ikke passet bedre til den indgetogne end til den letsindige Pige?

Med Urette bevares i Iscenesættelsen det gamle Teaterspil, hvor Henrik og Pernille banker Apicius med Kosterkafter og driver ham paa Flugt ned ad Gaden. Derved bliver de følgende Repliker meningsløse. Apicius skal trænge ind i Boden efter Lucretia, og kun derfra skal Tjenestefolkene fortrænge ham, men uden saadanne Haandgribeligheder, hvorfra de selv et Minut efter vil afholde Lucretia.

Jean de France.

I.

Den 1ste September 1881.

Stykket har hvilet en Del Aar — siden Emil Poulsen udførte Hovedrollen — og man havde maaske i den Anledning og for at fejre Holberg beflittet sig paa en Udstyrelse med nye, smukke, og hvad mere er virkelig korrekte Dragter fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede. Hvorfor var man ikke gaaet et Skridt videre og havde ogsaa sørget for en Dekoration, der stemmede overens med den øvrige Udstyrelse? Nu præsenterede man, da Tæppet rullede op for den nye Sæson, en uskøn, meningsløs, sammenflikket Dekoration, der hverken var Holberg eller hans Scene værdig. Og sligt hævner sig. Tildels som Følge af den uheldige Dekoration er Scenesættelsen bleven aldeles forvirret. Personerne kommer og forsvinder paa de ubegribeligste Steder og ad de urimeligste Veje. Handlingen forlanger en aaben Plads, hvor 51 man paa den ene Side ser Jeronimus' Hus, paa den anden Frands'. I Stedet for har man fremskudt en Kulisser med en Dør, der fører ind til en ganske ubestemt Bolig; thi vel gaar Jeronimus ind ad denne Dør, men hvor Espen og Marthe sendes bort for at udstyre sig til Komedien med Jean de France, begiver ogsaa disse to sig ind ad denne samme Dør. Replikskiftet fordrer iøvrigt, at de gik hver til sin Side.

Dekorationen kunde for Eksempel vise os Graabrødretorv saaledes som Stedet saa' ud i Holbergs Tid; i en Bod som dem, man kan se paa gamle Stik af Torvet, burde ogsaa *Den Vægelsindedesidde* og købslaa med sine Liebhabere. Det Indtryk af en Tidsalder, af det gamle København, som Læseren modtager af Holbergs Stykker, burde Opførelsen mangfoldig forstærke og uddybe. Klassicitet fremkommer ikke derved, at man bestræber sig for at give Dramerne en abstrakt Baggrund. Efter snart tvende Aarhundreders Forløb kendes ikke mere alle de Smaatilfældigheder, forstaas ikke længer de Hentydninger, som sikkert fremkaldte en Del af Nydelsen for Holbergs Samtidige. Vi, som ikke fatter Stykkernes aktuelle Værd, sidder lidt fremmede og forlegne overfor *Jean de Frances* Satire; desmere gælder det om at give Scenen en Ramme, der kan vække Interesse paa andre Punkter. I Holbergs Tid vidste enhver Tilskuer, i hvad Gade, saa at sige i hvad Hus Stykket foregik; 52 han kendte den Person, som Byen mente, Holberg havde taget Model af; han kunde med Sikkerhed drøfte, om Satiren rammede eller gik for vidt. Nok saa lærde Noter og Kommentarer vil ikke skaffe os den stærke Glæde, som man kun har ved Stykker, der griber ind i Hverdagens Liv. Lad os da faa det borgerlige Samfund, som Holberg har skildret, gengivet med alle de Ejendommeligheder, som Scenen tillader! Man kan for Eksempel begynde med at sørge for passende Dekorationer.

Jean de France er en Farce og bør spilles som saadan. Man har faaet for Skik at give alle Holbergs Stykker en vis ensformig Stil. Det er ikke rigtigt. Saa lidt som man i Frankrig tager med samme Silkehandsker paa *Den indbildte Hanrej* og paa *Misanthropen*, saa lidt bør man være lige saa ærbødig overfor *Jean de France* som overfor *Erasmus Montanus*. Hvert Stykke har sin Takt og sit Tempo. Der kan ingen Tvivl være om, at Hr. Rosenkilde stod højest i Rang imellem de Spillende. Til den klare Form i hans Tale svarede en bred Værdighed og Ro i hans Optræden. Man mærkede tydeligt, at han i dette Stykke mente at repræsentere Holbergs sunde Forstand. Og dog findes der i den Kaffepassiar, som Digteren lader Jeronimus føre, en tydelig Angivelse af, at Jeronimus er Latteren hjemfalden saa godt som de andre. Hvorom al Ting er, saa havde 53 Udførelsen vundet særdeles, hvis Hr. Rosenkilde havde overtaget Frands' Rolle. Hvilken Komiker vilde ikke være henrykt over den Scene, hvor den gamle Mand højt grædende maa synge Melodien til den Menuet, som hans dumme Kone og fjottede Søn danser sammen! Her findes en Sammenblanding af det Rørende og det Burleske, som kalder paa den bedste Kunst. Denne Scene, spillet af Hr. Kolling, faldt til Jorden.

Det gør Hr. Jerndorff Ære, at han har haft Mod til at paatage sig Jean de France og er kommen forholdsvis heldig derfra — bedre end hans umiddelbare Forgængere. Han fremstiller Jean med en Barnlighed, en haabløs Enfoldighed, som falder ganske klædelig. Igennem den bløde Udtale af det Franske, igennem den kvindagtige Modegalskab mærker man, at hans bløde Hjerne og svage Sjæl ikke har kunnet modstaa Paris' Fristelser. Det franske Ord *mignon* passer paa ham. Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at Rollen fordrer stærkere Farver og helst bør spilles af en grotesk Komiker. Hr. Olaf Poulsen havde været Manden. Havde han faaet Rollen, var han ogsaa derved bleven frelst for at præstere noget saa Middelmaadigt som Arv. Det er lidet hensynfuldt af en Kunstner som Hr. Poulsen at byde Publikum halvgjort Arbejde. Hans Arv var ikke set — og for den Sags Skyld ikke heller 54 hørt; Hr. Poulsen nøjedes med gammel Teaterjargon og saadanne Gestus, som ingen Bondekarl i Danmark nogensinde har benyttet.

II.

Den 26de Marts 1890.

Jean de France's Komik giver vistnok Stykket Plads blandt Digterens af Tiden mest medtagne Arbejder. Der kommer ganske sikkert ogsaa nutildags Narre fra Paris, men deres Taabelighed hænger ikke saa

udvortes i Klæderne. Desuden har Holberg taget sig det forskrækkeligt let med Udarbejdelsen af sin Komedie: skønt hele Handlingen bestaar i, at Jean de France ikke vil ægte Elsebet, lader han ikke disse to mødes en eneste Gang i det hele Stykke. Den fiffige Kammerpige, der her hedder Marthe og endnu ikke Pernille, har følgende Replik: »Det gaar med mig som med dem, der skriver Komedier; medens de skriver paa Komedien, falder dem af sig selv ind, hvorledes den skal udføres og endes.« Der ligger i disse Ord en Tilstaaelse fra Holbergs Side, en Erklæring om, at han arbejdede uden fast Plan, naar han skrev sine Skuespil. Man vilde ønske, at han mindre havde stolet paa sin Inspiration.

55

Selv var han henrykt over sit Stykke, særlig over dets Betydning som moraliserende Værk. »Jeg holder for«, skriver han, »at samme Komedie ikke kan spilles for ofte«. Alligevel har den aldrig gjort stor Lykke og er forholdsvis faa Gange spillet paa det kgl. Teater. Den ene gamle Mand, Frands har ialt siden 1751 kun havt syv Fremstillere.

Den Rollebesætning, hvormed *Jean de France* opførtes iaftes, afveg kun lidet fra den, hvormed Stykket gaves i 1881. Indstuderingen synes ikke at være optaget paa ny Grund, men blot ledet i de engang lagte Spor.

Om den hele Udførelse kan nærmest siges dette almindelige, at Stykket spilles altfor gammelt. Og dog er Komedien ung i dens Lystighed, ung ved dens overdrevne og farceagtige Løjer. Der skal være en stærkt udhævet Modsætning mellem Stykkets to Borgermænd og den unge Knøs, der render avet om efter femten Ugers Ophold i Paris. Men iøvrigt trykker ikke Alderen nogen af Parterne.

Jean de France selv er tyve Aar, lige fyldt i Januar, som Stykket spiller i Maj. Det er da et ganske ungt Menneske, en ung Student, paa hvem Hovedet er blevet kruset ved hans Beundring for den parisiske Herlighed. Holberg viser os ham som en Modejunker, der har taget Undervisning hos Operaens Dansemester, lært at parlere fransk — hvad der har kostet den uhyre Sum af 1500 Daler i femten Uger — og som nu finder de franske Sæder og Mennesker langt artigere og galantere end de danske. Mon København virkelig dengang var fuld af saadanne Narre i de borgerlige Krese? Mon ikke Holberg snarere indirekte har angrebet Adelens Skikke end Borgerstandens? Der findes i alle hans Skuespil ikke én dansk Adelsmand latterliggjort — saa forsigtig maatte Holberg være i sin Satire. Han tugtede Erasmus Montanus, en Borgersøn, der latiniserede sit Navn, som Jean de France forfranskede sit, og den Digter, der i sin Ungdom fortæredes af en ukuelig Rejselyst, satiriserede over Udenlandsrejser og henviste Borgersønnerne til ikke at gaa over Elben fordi man »paa Scaven« bedre lærte Landets Tilstand at kende. Selve Jean de Frances Ungdom — Holberg var fyrrer, da han fik Stykket opført — var Digteren en Torn i Øjet.

Hans Frandsen skal efter Holbergs egen Forklaring fremstilles som en Petitmaitre, en danskfransk Kavalér. Men Jean skal være purung og ellevild som en Knøs, der er lykkelig over at være sluppen hjemmefra den stive Hustugt og til Fornøjelserne i Paris, hvor han har bortødslet Faderens Penge. Hr. Jerndorff spiller Rollen i den rette Stil, korrekt og elegant. Han behandler de franske Sætninger fortræffeligt, halvt med en søgende Betoning, som endnu smager af Skolebænkens Undervisning, halvt med en flot Akcent, der tilstræber en nøje Efterligning af den parisiske Udtales sirligste Ejendommeligheder. Hr. Jerndorff er sikkert den bedste Jean de France, som vor Scene har kendt i en lang Aarrække. Selv Hr. Emil Poulsen kom i sin Tid galt fra denne vanskelige Rolle. Og alligevel — Hr. Jerndorff spiller gammelt. Han giver sig ikke hen, han foredrager Rollen saaledes som en udmærket Lærer vilde foredrage den paa en Elevskole. Han kan alle Betoningerne ud og ind, ikke én er urigtig, men Foredraget er akademisk, uden Glæde og uden Lidenskab. Hvis Jean var en saa artig Dreng, som Hr. Jerndorff fremstiller ham, vilde han da have brugt alle gamle Frands Hansens Skillinger i Paris, vilde han da endnu bortspille hundred Daler til en tilfældig Svirebroder, vilde han endelig løbe efter Madam la Flèche?

Og som Jean de France er for gammel, er hans Forældre det. Efter Holbergs Mening er Frands og Magdelone Folk paa omkring de Fyrretyve; i Hr. Kollings og Fru Phisters Fremstilling bliver Ægteparret omkring de Halvfjerds. Alderen kan ikke være denne, naar der ses hen til den berømte Trusel, som Magdelone i første Akt udstøder overfor sin Mand og mod hvilken hele hans Mod brydes. Frands er endnu forelsket i sin Kone, og da Jean sikkert er den ældste Søn og nu tyve Aar gammel skal giftes, kan man med nogenlunde Sikkerhed gaa ud fra, at Faderen har sat Bo i samme Alder. Magdelone er maaske ikke mere end 38, 39 Aar, det vil sige at Rollen burde spilles af Fru Eckardt istedetfor af Fru Phister, der ovenikøbet optræder i et spraglet Kostume, som ikke passer for en adstadig Borgerdame. Man vil i Hans Tegners udmærkede Illustrationer finde Oplysning om, hvorledes Magdelone skulde være klædt. Men saaliden Omhu viser det kgl. Teater i Stort og Smaat overfor de Komedier af Holberg, som det fremfører, at end ikke Jean de Frances Dragt indrettes efter Holbergs Forskrift. Arv siger udtrykkeligt, at Jean de France har en Hat, der er saa bred som seks af hans. Paa Scenen gaar Arv ikke med nogen Hat, og Jeans Chapeau er ikke synderligt større end de andre Optrædendes.

Iøvrigt gælder ogsaa for Hr. Kollings og Fru Phisters Vedkommende det samme som for Hr. Jerndorff: begge spiller baade stilfuldt og korrekt. Fru Phister siger hver af sine faa Replikker med en beundringsværdig Energi, alligevel gik Skændescenen ikke i det rette Tempo. Den var ikke omhyggeligt reguleret. Hr. Kolling

var netop det Mæhæ, som Holberg fordrer og glemte kun paa et enkelt Sted et gammelt Scenespil. Det er ved Slutningen af tredje Akt, hvor Frands skal afbryde Samtalen med Jeronimus, fordi han maa hjem at spise, da hans Kone bier paa 59ham. Her er det Tradition, at Skuespilleren udhæver Angsten for den biende Kone, og selv saadant et lille Træk bør ikke forsømmes. Men Hr. Kollings Evne forslaar ikke i den næsten tragiske Scene, hvor Jean de France tvinger Moderen til at danse Menuet med sig og den tossede Moder atter tvinger sin sølle Mand til at synge for dem. Der er noget i denne Scenes rørende Komik, som minder om Holbergs *Jeppe*. Frands, der samtidig synger og græder, er rørende som Jeppe, naar han tager Afsked med sine gamle Husdyr, inden han skal dø.

Det kgl. Teater skifter Dekoration inden denne Scene, changerer fra Gade til Stue, idet man øjensynligt har anset det for utænkeligt, at Menuetten skulde foregaa midt paa Gaden. Dog dette er galt ræsonneret. Holberg har ikke tænkt paa at skifte Scene — af Stykkets ældste Udgave (1723) ser man, at Scenen foregik i Vimmelskafte, men Holberg lod senere denne Replik udgaa ligesom den, hvor Madame la Flèche sætter Jean de France Stævne Kl. 3 i Kongens Have. Den meget vovede Replik lyder nu:

Jean.

Men paa hvilket Sted har man den Lykke at beskue Madame la Flèche —

Espen.

Paa hvilket Sted Monsieur behager; ellers falder 60Kl. 3 hendes Vej her (1723: ellers er hun Kl. 3 udi Kongens Have).

Det kgl. Teater har her beholdt den nøjagtige Stedsbetegnelse, medens man har slettet den i det førstnævnte Optrin. Holbergs Grund *kan* have været den formelle, at han vilde bevare Stedets Enhed — *kan* ogsaa været den praktiske, at Teatrets mangelfulde Dekorationer daarligt forligtes med bestemte Pladsangivelser. Man bemærke ogsaa, at i det Optrin, der foregaa i Kongens Have, skal Arv komme ind og sætte sig ned paa Gulvet(!), hvor han med Kridt afmaler Dansen mellem Jean og hans Moder. Maaske fandt Holberg denne Scene uforenelig med Kongens Have, selv om Madame la Flèche saa fortræffeligt kunde tænkes spaserende under Havens Træer.

Dennes muntre Rolle udføres af Fru Hilmer. Der er her kun Anledning til at gentage Anken over altfor gammel Fremstilling. Marthe er et vildt Pigebarn og en galant Kammerpige, som, hvis hendes Lyst staaer til Galskab, kan faa ti Karosser med Herrers Lakejer til at afhente sig. Jean de France har jo brugt mange Penge i Paris, han kan kende en Ko fra en Sneppe. Marthe skal straaale af Ungdom, Nydelighed og Lystighed. Fru Hilmer passede ikke til Rollen, da hun var ung — og nu!

61

Det er altid det Samme: man stryger det Unge ud af Holbergs Komedier. Fordi disse er gamle og klassiske, glemmer man, at de gemmer i sig alt hvad Holberg besad af Ungdom og Trods. Man bevare Traditionen — men man gyde ny Vin i de gamle Kar!

62

Barselstuen.

Den Iste September 1891.

Det kgl. Teater benytter ved Opførelsen den af Holberg gennemsete Tekst af 1731, den som ogsaa almindeligvis lægges til Grund for de trykte Udgaver. Utvivlsomt har Holberg ved Bortskærelse af nogle Scener og af enkelte Vidtløftigheder forbedret Stykkets første Form. Dog ligesaa sikkert er det, at Udgaven af 1731 har tilfældige Trykfejl og Udeladelser, som kan rettes igennem det ældste Tryk fra 1724. I Officerens Replik i fjerde Akt, hvor han fortæller om sin Duel, er der for Eksempel udfaldet en Linje, som bør indsættes. Repliken bør siges saaledes:

»Vi kom i Disput, om det var rettere at sige Werda eller Werdar, det ene Ord udi Disputen tog det andet, saa vi derudover maatte ud for Fuglestangen.«

De kursiverede Ord formodede Liebenberg med Rette udfaldne ved en Sætterfejl.

63

Anderledes forholder det sig med den Scene, hvori Arianke Bogtrykkers optræder. Her har Holberg gjort nogle Rettelser, som skyldes den pietistiske Tid, hvori man 1731 befandt sig. I 1724 siger Arianke følgende:

»Jeg kan sværge, Madam, at dersom vi ikke vilde lægge op uden gode danske Bøger, saa maatte vi spille bankerot inden tre Aar gik tilende. De eneste Bøger, som vi har profit paa, er de, som vore Svende skriver selv. Vor Dreng Lars satte forleden et Himmelbrev over paa Dansk, hvorefter vi solgte over 4000 Eksemplarer.«

I 1731 har Holberg forandret Himmelbrevet og Svendenes Værker til »Æventyr og Historier« i al Almindelighed. Det var under Christian VI ikke raadeligt at spotte over Himmelbrevens Udbredelse. Ligesaa hos os forøvrigt.

Disse enkelte Bemærkninger om selve Teksten vil maaske vise, at der til en omhyggelig Opførelse fordres et Arbejde, som det kgl. Teater ikke har foretaget.

Tradition er det store Ord for de Holbergske Komediens Vedkommende. Fortrinsvis beror den paa Opfattelsen af Karakteren, i andet Led paa den Stil, hvori Replikerne holdes. Naar man undertiden vil aflede Traditionen helt fra det ældste Holbergske Teater, henfalder man let til Overdrivelse: vi véd saa overordenligt lidt om, hvad der skete i Grønnegade; derimod er der ikke 64sjælden Mulighed for, at naa et Aarhundrede og mere tilbage med Hensyn til den traditionelle Overlevering. Til Gengæld kan der saa rigtignok opstaa Tvivl, om vi ikke netop ved at følge denne Tradition, kommer i Strid med Holbergs Mening og Vilje, og saaledes med den Form, hvori Komediene spilledes under hans egen Instruktion.

Tag de to mandlige Hovedroller her i *Barselstuen*, Herren og Tjeneren, Corfitz og Troels! Den sidste er i dette Aarhundrede kun bleven spillet af tre Skuespillere, nemlig Lindgreen, Phister og Olaf Poulsen — et godt Bevis paa vort Teaters altfor hierarkiske Karakter, forsaavidt som de Yngre øjensynligt ikke faar Lov at avancere, naar Rollen engang er besat.

Man tør med Sikkerhed paastaa, at Opfattelsen af Figuren har været ens i denne lange Tid. Poulsen har studeret Phister ganske som denne efter eget Sigende studerede Lindgreen. Dog man kan komme længere tilbage, idet nemlig Rahbek bestemt udtaler, at hans dramaturgiske Udvikling af Troels' Karakter »fik den skønneste Sanktion ved Lindgreens dermed aldeles overensstemmende Mesterspil«. Denne Rahbeks Opfattelse erklærer han selv stod i Modsætning til Skuespilleren Becks Fremstilling, hvorfor Rahbek ogsaa var dennes Efterfølger Ibsen taknemlig »for at have friet Troels ud af Becks Hænder«. Kongerækken er nemlig i 65forrige Aarhundrede denne: Londemann (1749), Beck (1775), Ibsen (1787) — som man ser indtil vore Dage ialt seks Fremstillere. Tager man Henrik Wegner med fra Grønnegades Teater faar man som Facit, at syv Personer ialt har spillet denne Rolle i et Stykke, der er gaaet henved 200 Gange; det vilde være utænkeligt i et med Privilegier mindre forsynet Land.

Hvad var nu Rahbeks Opfattelse af Troels? Han skriver at han i *Morgenposten* 1792 omtalte »Ibsens skønne og vovedlige holdte Troels med fortjent Berømmelse, da han var den sande, gode, ærlige Dreng, der med alle sine Dumheder mener det saa inderlig vel.« Som man ser stryges Ondskabsfuldheden og Drilleriet af Troels, og medens Corfitz selv ikke véd, om Troels taler »af Ondskab eller Taabelighed«, er Rahbek klar over, at han blot er dum og velmenende. Man vil forstaa, at denne Opfattelse hænger sammen med Rahbeks hele Kunstbetragtning og hans altid redbonne Glæde over at finde sande, gode og ærlige Følelser udtrykte paa Scenen. Af den Tjenerskikkelse, han beskriver, kan man møde talrige Eksemplarer hos Kotzebue (selv i det berømte *Menneskehad og Anger*) og hos Iffland, særlig i hans landlige Skuespil. Naturligvis mangler disse Figurer ganske Holbergs Vid og Naturlighed, men de besidder en sentimental Naivetet, som Rahbek i talrige Anmædelser finder tiltalende.

66

Hvordan spillede derimod Beck? Et enkelt opbevaret Træk viser det endnu tydeligere end Berømmelsen over Ibsen. I femte Akt overværer Troels den Scene, hvor Corfitz ved sin Snaksomhed giver den unge Officer Anvisning paa, at han kan træffe Fru Corfitz mellem Kl. to og fem. Da Officeren forlod Scenen, raabte Beck efter ham: »fra to til fem« og viste sig saaledes lidet velmenende mod sin Herres Interesse, medens nuomstunder Troels slaar Hænderne sammen af Fortvivlelse over Corfitz' Aabenmundethed. Ibsen havde adopteret dette Træk efter Beck, og Rahbek dadlede ham derfor, skønt han undskyldende lægger det over paa Forgængerens, og ligeledes bebrejder han Ibsen, at han, »undertiden anbragte sin ellers meget passende Latter i Utide, naar der taltes om Hanrederiet, hvor deltagende Bekymring gør langt bedre Virkning.« Deltagende Bekymring hos Troels! Dette er ganske Ifflands. Man maa da tænke sig, at Beck spillede Troels som en vild og kaad Knægt uden nogensomhelst Rørelse og uden synderlig Deltagelse for Hanrederiet og hvad derhen hører. Man vil ogsaa i adskillige af Troels' Repliker finde en ikke ringe Gotten-sig-over, hvor ilde den gamle Husbond er kommen afsted.

Og naar Beck optraadte saaledes, var dette saa ikke af den Grund, at Londemann, der havde spillet Rollen for Holberg i 1749, ogsaa havde 67opfattet den paa samme Maade? Det er ikke utænkeligt. Hos Holberg mærkes der ikke megen Medfølelse med Corfitz' Skæbne — hvis han ikke i Forvejen bærer Pandeprydelser, skaffer Officeren ham dem nok — og Troels udtrykker jo Gang efter Gang, endog ret

trættende med Forfatterbemærkninger (for Eksempel i første Monolog) Holbergs egen moraliserende Mening. Rimeligt er det da, at Troels fra 1723 til 1891 er undergaaet den Forandring, at han fra en kaadmundet, vrængende og vittig Knægt er bleven en medfølende, bekymret og kun af Enfold lidt drilsk Krabat.

Hr. Olaf Poulsen har lært Rollen af Phister og holder den stadigt i Lærerens Form. Dog spiller han langt bedre nu end i sin første Periode. Han er bredere og voldsommere. Det er en virkelig Nydelse at høre ham rytmisere Repliken i kraftige og fuldttonende Strøg. Men Figuren bliver ikke hel fra hans Haand. Han har lært, at han skal gøre Troels til en hjærtensgod, for Husbond bekymret Knøs. For det første tvinger saa Poulsen sig til at gøre ham ganske purung. Er det nødvendigt? Forledes han ikke dertil af Ordet *Dreng*, der vel anvendes paa Troels, men som kun betyder Tjenestekar! I Rollen selv findes der ingen Nødvendighed for, at Troels skal være under de 25 eller endda under de 20 Aar, som Poulsen tydeligvis vil. Dog for det andet tvinger Poulsen sit eget Naturel tilbage, 68skønt Arten af hans Vid og Intelligens vilde tillade ham at skænke den malitjose Troels netop den rette Kulør og Komik. Nu farer Hr. Poulsen frem, og for hvert rask Spring gør han et lille Skridt tilbage. Alligevel interesserer han ved en bred Styrke, der lader Ordene klinge tungt og lødigt — men Troels er ikke saa personlig Kunst som Henrik i *Abracadabra* eller Harlekin i *De Usynlige*. Hr. Poulsen følger halvt Traditionen i Opfattelsen og halvt spiller han sin egen Musik.

Og nu mærke man, at det er gaaet Corfitz i Løbet af snart to Aarhundreder akkurat som Troels: fra en burlesk Skikkelse er han bleven en sentimental Figur. Ja, Corfitz er nu næsten tragisk. Dog dette var ingenlunde Holbergs Mening. Holberg haaner Corfitz, Troels gør Nar af ham tidlig og silde, Jeronimus spotter over ham, og hele Kvindeflokken forfølger ham i de to Akter som Bakkantinder og Furier. Og vildere bliver bestandig Hanrejdansen omkring ham. I fjerde Akt (i den ældste Udgave) mishandler Officererne ham paa det Brutaleste, drikker hans Vin og lader deres Soldater næsten skræmme Livet af ham. Og dog er dette intet imod femte Akt, hvor Gothards Bande faar Fingre i ham, hvor Oldfux og Poeten bespotter ham, Gunild paasætter ham de latterlige Horn, og Advokaterne næsten slaar ham fordærvet. Endog den 69Officer, der befrier ham af disse grove Spasmageres Hænder, lover ham blot sikre Horn istedetfor de indbildte.

Imellem alt dette gaar det sølle Pjok omkring, affældig og forbi, ikke istand til at tælle til ni Maaneder. Hvor er hos Holberg Medlidenheden? I den Sikkerhed, som Corfitz til Slutning faar for Konens Dyd? Den gælder næppe langt for den 70aarige.

Medlidenhed findes derimod hos Rahbek. Han taler om Corfitz som »en skikkelig og god Mand, som vi interesserer os for«, han roser Corfitz' »usigelige elskværdige Godmodighed«; han paastaar, at hvor Corfitz i fjerde Akt faar den falske Efterretning om Galanen under Bordet, er »denne hele Situation saa langt fra at være komisk, at man sikkert ikke uden sand Deltagelse kan høre Corfitz — uden at vide et Ord deraf, er vi fra Lystspillets Enemærker kommen ind i Dramaets«. Dér har vi Forvandlingen med et eneste Ord: *Barselstuen* fra Lystspil bleven til Drama!

Hvornaar Skuespillerne fra Clementin og opefter gik ind paa denne Opfattelse, kan ikke afgøres nu. Vist er det, at den i mange Aar er bleven hævdet paa det kgl. Teater.

Allerede af C. N. Rosenkilde. Skønt han var en lun Spasmager og antydede, at der trods 70alt kunde være noget ivejen med Corfitz' Pande, saa bredte han dog en vis Rørelse over Figuren. Efter ham kom Kr. Mantzius, og han gjorde endog den sølle Corfitz majestætisk. Mantzius var halvhundred Aar, da han fik Rollen, vant til at kommandere og tordne paa Scenen, og hans Corfitz blev den myndige Borgermand, en Art hollandsk Mynher, hvem det var hartad umuligt, at den lille Kone skulde have bedraget. Senest spillede Adolf Rosenkilde Rollen uden skarp Karakteristik, men ganske bevidst med stærk Fremhævelse af det Sympatetiske i Figuren.

Nu endelig har Hr. Schram faaet Corfitz og tager Rollen meget alvorligt. Det gør den gamle Kunstner Ære, at han kan indleve sig i en stor Holbergsk Rolle og gennemføre den saa smukt; Skade kun, at Hr. Schram vil tvinge sin burleske Kraft tilbage. Hans Corfitz er lutter Forknythed, ja næsten Grædefærdighed, og enhver Tilskuer maa finde det skammeligt, at nogen vil gøre den gamle pæne Mand Fortræd.

Saaledes har Corfitz og Troels fulgtes troligt ad i mindst et Aarhundrede.

Udenfor Corfitz og Troels findes der ingen store Roller i *Barselstuen*, og man vil forstaa, at naar Traditionen kun vanskeligt lader sig fastslaa 71for Hovedrollernes Vedkommende, bliver Undersøgelsen næsten haabløs for den Række Personer, som hyppigst kun har et Par Repliker at sige, og af hvilke adskillige — skønt Kvinderoller — endog i lange Tider er bleven udførte af mandlige Fremstillere. Dels paa Grund af Personalets Faatallighed, dels, men mindre, paa Grund af *Tonen* besørgede Skuespillerne de i anden og tredje Akt optrædende Damer. Ja endog Barselkonen spillede sædvanemæssigt, indtil Madam Winsløw i 1827 (ikke 1829, som Hr. O. Zinck i sin Holberg-Statistik urigtigt angiver) overtog Rollen, af en Skuespiller, almindeligvis af Teatrets mest elegante Elsker. I 1814 allerede klagede Baggesen bittert herover og paastod, at »en Fruentimmerrolle spillet af et Mandfolk bliver ikke derved latterligere, men blot gemenere.« Han lader den ene af Gratierne udtale, at hun finder det »meget uanstændigt«, naar Barselkonens Rolle spilles af en

Mand »paa et Teater, hvor der kommer baade Frøkner og Fruer«. For Fuldstændigheds Skyld skal dog anføres, at en Dame, Madam Martens, havde spillet Barselkonen to Gange i Sæsonen 1800—1801, men Rollen fratoges hende, som Rahbek formoder, fordi denne Forandring vakte Anstød.

Rahbek polemiserer ogsaa direkte mod Baggesens ret forstaaelige Forslag, »dels fordi det for et Publikum, der er saa stærkt i den tagne 72 Forargelse, som vort nuværende, næppe vilde være til den sceniske Sømmeligheds Fordel, dels og fordi muligen selv den Skuespillerinde, der uden Betænkning spillede Ane Kandestøbers, ja Anne Signekællings Rolle, uden Tvivl ikke uden Føje vilde ømme sig ved at paatage sig Barselkonen«.

Sproget er slemt, men Meningen er klar nok. Imidlertid er vi dog nu naaede saa vidt, at ingen tager Forargelse, naar en Kvinde optræder i denne Rolle. Sikkert er det, at Rollen ingensinde er bleven spillet saa fortrinligt som af Fru Hennings, thi Mandfolkene kan vi paa Forhaand stryge, og ingen af de Damer, der har udført den siden Madam Winsløws Dage, har kunnet maale sig med Fru Hennings i den her fordrede Ynde og Ævne. Baggesen kalder med Rette Rollen »den fruentimmeragtigste der kan tænkes, og den elskværdigste i hele Stykket,« og Fru Hennings lægger netop den fineste Elskværdighed for Dagen og et drilsk Vid, som passer ganske til den unge Kones Naturel. Læser man Rollen igennem, vil man fornemme Barselkonens Repliker som en bestandig munter og stiklende Kommentar til den Samtale, de andre Personer fører; hun harcellerer eller irettesætter sine Veninder efter Holbergs Idéer men ofte med personlige Ord. Skønt Fremstillingen af det Naive ellers ikke kan kaldes Holbergs Sag, er den dog lykkedes ham i denne Figur, og Barselkonens Naivitet falder netop saa nydelig, fordi 73 den sammenblandes med en pigeagtig Skælmskhed, for Eksempel i Scenen med Arianke Bogtrykkers. Fru Hennings spiller friere og livligere end tidligere og gør Ret heri; hun kunde endda betone Lystigheden og Ungdommen hos den unge Kone stærkere, uden at det skadede hendes stilfulde og klare Tale, der overfor megen urolig Diktion tog sig dobbelt elegant ud.

En enkelt af de besøgende Madamer er, saa langt man kan fastslaa Rollebesætningen, bleven spillet af en Dame, nemlig Engelke Hattemagers, den stumme Person, der nejer ind med mange Komplimenter, sætter sig nogle Øjeblikke og nejer atter ud af Scenen. Mange smukke Damer har spillet denne Rolle; det synes endog, som man med nogen Forkærlighed har valgt Teatrets Skønheder til denne tavse Præsentation. Man finder den til forskellige Tider spillet af den nordiske Skønhed Madam Rosing, Madam Schall, Fru Heiberg, Frk. Monrad, Frk. Dehn — hvortil nu særdeles passende slutter sig Fru Emma Nielsen. Utvivlsomt er imidlertid Fortolkningen undergaaet en Forandring. I forrige Aarhundrede opfattedes den tavse Engelke som den kolde og sjælløse Skønhed, der blot kunde neje og vifte sig, men ikke under sin fine Visit trængte til at sige et eneste Ord. Rahbek fordrer til Rollen en Skuespillerinde med store dejlige Øjne og med en 74 vellært Nejen, der ikke gør hendes Dansemester Skam. Han priser Madam Schall saaledes: »Hendes Kommen, Nejen, Maade at sætte sig, slaa sine Øjne op og i, ligesaa sjælløst som sin Vifte, gav os tilsammentagne en af de sandeste og skønneste komiske Skildringer, jeg i mine Dage har set«.

Her tales ikke et Ord om Engelkes Forlegenhed eller den Undseelse, hvoraf nu Skuespillerinden forklarer hendes Adfærd. Fru Nielsen kommer ængstelig ind ad Døren, standser lige foran denne, tør ikke hilse paa Barselkonen, sætter sig efter mange Komplimenter paa Stolens yderste Spids, trækker Vejret uhyre beængstet, vælter i Forlegenhed Snustobaksdaasen, der rækkes hende, og farer pludselig ud af Døren i tosset Flugt. Denne Opfattelse er ikke Fru Niensens egen — Fru Heiberg hævder den som sin udmærkede Opfindelse i *Et Liv genoplevet i Erindringen* og paastaar med fuldkommen Uret og uhyre Selvbeundring, at Rollen tidligere altid udførtes af en Figurantinde. Hendes Opfattelse tager sig ud, men den er ikke Holbergs. Hans Engelke er, som Øllegaard Sværdfegers bemærker »en Pimpnille, der sidder i Kompagnier ligesom en Støtte, der har hverken Maal eller Mæle«. Øllegaard siger ikke et Ord om Engelkes Forlegenhed. Den lille Scene spilles lettere paa den nu valgte Maade, som i hvert Fald altid vil klæde en smuk Fremstillende, fordi Tilskuerne ikke tror synderligt paa, at en 75 straalende Dejlighed skulde være saa særdeles undselig.

Af de andre Kvinderoller findes der ingen traditionel Opfattelse. Det synes som om Else Skolemesters har været spillet anderledes i forrige Aarhundrede end i dette. Den Stil, som Holberg parodierede, var Tidens almindelige »zirlige Stil«, opkommet ved den naturlige Indførelse af fremmede Ord. Denne prosaiske Kunststil stod i Blomst i det 16de Aarhundrede, men holdt sig længe efter Holberg, ja den store Mester var selv ikke helt fri for dens Indflydelse. Nu til Dags gøres Else Skolemesters saa pedantisk som muligt og opfattes som en gammel snærpét Gouvernante, men i sin Tid har hun snarere været en efter Elegance jagende, fordringsfuld Dame. Et Vink i denne Retning faar man derigennem, at Else i mange Aar spillede af Jomfru Astrup, som var sin Tids Fru Eckardt, noget kold i Tragedien, men glimrende i Konversationsstykker. Altid nævnes det Blændende som hendes Egenskab, og til hende gav man, da ellers Kvinderollerne spillede af Mænd, Else David Skolemesters. Fru Hilmer betoner nu netop det strængt Pedantiske og den uforstyrrelige Alvor hos Else, og i hvert Fald virkede denne hendes Alvor højst behageligt, da de fleste af Teatrets Damer og Elever talte under en uafbrudt Latter, der ikke morede Tilskuerne det ringeste.

76

Enkelte af de optrædende Damer fortjener at nævnes. Fru Oda Nielsen som Stine Isenkræmmers udtalte Udskriften paa det franske Brev med det rette Sving, men udstrakte ikke denne Sikkerhed til hele sin Scene. Fru Bloch sladrede adræt og nydeligt som den ene Sangklokke, til Gengæld var Fru Sinding ikke nok

forberedt som den anden veltalende Pige, saa deres Duet gik i Stykker. En Elev Frk. Hornemann førte sig slet ikke ilde som en bigot og galdesyg Ingeborg Blytækkers. Endvidere var Frk. Antonsen solid som Gedske Klokkers, men ikke vittig nok, og Frk. Collin rappede sig flinkt med den ene Tjenestepige.

Uheldig var Debutantinden Frk. Andersen, der endog saa ganske overhørte sit Stikord, at Samtalen nogle Øjeblikke gik istaa. Uheldig ogsaa den kønne Frk. Blad som Arianke Bogtrykkers; hvorfor havde man mon givet hende og ikke Fru Eckardt den Scene i fjerde Akt, hvor »en Kone« fortæller Troels Historien om Galanen under Bordet? Om de øvrige Damer er i hvert Fald intet Godt at sige. Der savnedes overhovedet selvstændig Opfattelse og Stil.

Paa Mandssiden fandtes heller ikke meget Rosværdigt. Hvorfor spiller vedblivende Hr. Jerndorff den unge Kantor, som Michael Wiehe ikke forsmåede? Hvorfor fritages Hr. Emil Poulsen 77 fra at optræde i et Holbergsk Skuespil med saa talrige Roller? I mange Aar hørte Officeren i fjerde Akt til Frydendahls Glansroller — den tæller en Snes Replikker, hvis Værdi den nuværende Fremstiller ikke kan udmønte. Vides der ved Teatret slet intet om, hvordan Frydendahl opfattede Rollen, i hvilken Ryge alternerede med ham? Phister har dog spillet i Stykket samtidigt med dem begge.

Kun Hr. Reumert fik en Sukces ved sin livlige Fremstilling af den idiotiske Doctor. Denne bør dog være lidt mere majestætisk i Forhold til den vindige Barber, som Hr. Meyer gør bred og vigtig istedetfor geskæftig og snaksom. Hverken Hr. Mantzius eller Hr. Poul Nielsen havde anvendt Fantasi eller Vid til deres Fremstillinger. Femte Akt gik undertiden i Skudderudder.

Iscenesættelsen var uden Kulør; Dragterne næppe korrekte (Barberen bør eksempelvis være iført lang blaa Kappe) og Barselvisiterne altfor ensformigt arrangerede. Hvorfor afviser næsten alle Damerne den tilbudte Kaffe, da dog Corfitz klager saa ynkeligt over sine Udgifter til den brune Drik? Man kan af et gammelt Regnskab fra 175 se, at der spenderedes megen Kaffe i dette Stykke. Udgiften findes omhyggeligt noteret sammen med Lejemaalet af »et Barn«.

Barselstuen vilde gaaet langt bedre, om man havde givet de fremragende Skuespillere og 78 Skuespillerinder flere Roller hver. Det er den gode gamle Skik, og til Elevpræsentation bør Holberg ikke bruges. I 1869 spillede Phister ganske beskedent Jens Olsen og Gunild — de to mindste Roller. Et saadant Eksempel burde tjene til Efterlevelse.

79

Maskarade.

I.

Iste September 1887.

Maskarade opføres med samme Rollebesætning som til Holbergjubilæet for tre Aar siden, kun at Hr. Axel Madsen har overtaget Leanders Rolle efter Hr. Emil Poulsen. Han nedlægger i den sin redelige Stræben og sin troskyldige Ærlighed, men han er tør og forlegen. Ordene kommer træharde og tøvende fra hans Læber. Han besidder ikke den Galfrandsmine og det Gaa-paa-Væsen, som Figuren fordrer, og som f. Eks. Hr. Zangenberg tildels kunde præstere, og han raader heller ikke over den sværmeriske Erotik, hvormed Michael Wiehe kastede Guldglans over de gamle Ord, og som Emil Poulsen dristigt efterlignede.

Som en snurrende Top staar Hr. Olaf Poulsen midt i Stykket. En Top, der aldrig snubler, 80 saa sikker er den sat op. Han vækker Latter og Beundring.

Det er overordenligt hvilket Liv han lægger i Repliken. Ordene bliver saa fulde og runde i hans Mund, og til den fjærneste Krog af Teatret trænger den prægtige Stemme, der fanfaremæssigt udslynger Henriks djærveste Repliker.

Maaske agerer han en Smule formeget. Undertiden spiller han altfor bevidst Komædie, og man spørger sig selv, hvad det er for en Henrik, han fremstiller.

Ikke Phisters. Phister var altid en Oldfux eller Scapin. Let, elegant, stivnet, listig, maskeagtig. Hans Henrik havde bevaret alle Traditionens Træk, ganske ligesom Olaf Poulsens, men Figuren var ikke københavnsk eller særlig Holbergsk; det var den italiensk-franske Komedies forslagne Tjenertype, gennemført med Mesterskab. Man kunde intet se fastere i Formen eller sikrere i Udtrykket; en Jonglør, hvis Kugler aldrig fejlede, saaledes var Phister som Henrik. Hans Forvandlingsævine kom ham fortrinligt til Hjælp, naar Henrik spillede sine smaa Komedier. Særlig i *Maskarade* naaede han Idealet: hvad enten han talte med Henriks eget Mæle (som ogsaa var et paataget) eller brølede som Spørgelse eller kopierede de andre Skuespillere eller forvandlede sig til Advokater og Dommer — overalt var hans Stemme beundringsværdigt illuderende og ejendommelig.

81

Hr. Olaf Poulsen ejer ikke denne Ævne, men han naar over mange Vanskeligheder ved sit vidunderlige Humør. Det lyser smittende af ham, og han synes ofte troværdigere og naturligere end Phister. Mindre Maske, mere Menneske — ogsaa mindre korrekt og klassisk. Men er hans Henrik den Holbergske?

Hvor pyntelig Hr. Poulsen er klædt! Som en Tjener fra det fineste Adelshus straalere han i sit Liberi. Bar Henrik Wegner mon Liberi? Det er tilladt at tvivle. Og hvor glad og velnæret Hr. Poulsen ser ud! Som om Henrik var Rentier og ikke Lakej. Og dog har Holbergs Henrik ikke altid kendt gode Dage. Han skildrer sig selv som den, der er født i Armod og opdraget i Sult, som maa slæbe og trække for Brødet fra Ungdom til Alderdom og hvis Liv kun er en Kæde af Elendigheder.

Hertil svarer Jeronimus intet. Der var vel da intet Svar paa denne Henriks Selvbiografi. Hvorfor viser da Hr. Poulsen os ikke den stakkels Fyr, der har døjet saameget ondt, bag ved den vittige Tjeners Forlystelsessyge og Kløgt?

82

II.

2den Maj 1897.

For sidste Gang *Maskarade* — i denne Sæson vel at forstaa. Den gamle Komædie skal ikke for altid forsvinde. Dog nu rejser Hr. Olaf Poulsen til Finland — og Holberg med ham. For naar Hr. Poulsen holder Ferie, kan intet Holbergsk Skuespil sættes paa Plakaten — *Den forvandlede Brudgom* ene undtagen, efterdi Hr. Poulsen nu engang fødtes som Mandfolk, og Stykket er Holbergs eneste Kompliment til det nye Teaters Aktricer. Men ellers er Holbergs Navn nu: Olaf Poulsen.

Selvfølgelig bliver en saadan Uundværlighed en Hæder for Skuespilleren. Han staar som Hovedpillen i Bygningen. Den store Digtets Værk falder sammen, hvis man udtager Hr. Poulsen. Hvem bliver, naar han gaar? Alligevel — mon ikke Teaterbestyrelsen udsætter sig for en Fare, naar den saaledes grundlægger den hele Holberg paa Olaf Poulsens Skuldre? Officielt, og sikkert ogsaa alvorligt ment, kaldes det kgl. Teater for Oehlenschlägers og Holbergs Scene. Ja, Gud bedre det! Hvad opførtes da af Oehlenschläger i denne Sæson? Intetsomhelst. Og naar *Maskarade* bragtes frem, skete det i en Form, hvorved en Række Mangler var paapegelige og klare, ikke mindst for en literærkyndig Mand, som 83 Hr. Professor Hansen eller for en saa Holberginteresseret Kunstner som Hr. Olaf Poulsen, der har lagt Aars Arbejde i Studiet af *Den danske Skueplads*.

Maskarade er Henrik, og ikke faa andre af Holbergs Komædier staar og falder paa Scenen med Henriks Fremstillinger. Var det derfor ikke rimeligt, at man prøvede andre Kræfter i saa vigtig en Fortolkning? Tro ikke, at det bliver let at finde en Afløser for Hr. Poulsen! Om man støver alle danske Scener igennem, man finder næppe Nogen, der kan sætte Foden i hans Spor. Hr. Lindstrøm gav engang Løfter i Retning mod de store Tjenerroller. Men han er i hvert Fald ikke nu mere ved det kgl. Theater. Og hvem findes dér, som kunde iføre sig Henriks Liberi og med nogen Avtoritet holde Talen om Maskeradernes Ret? Ja, selv Diogenes med sin Lygte vilde næppe finde nogen Anden ved det kgl. Teater end — Hr. Poul Nielsen, men i ham var der og er maaske endnu Muligheder.

I Stedet for at sætte *Maskarade* ud af Spillet, fordi Hr. Olaf Poulsen rejser, burde Teaterbestyrelsen have anmodet Hr. P. Nielsen om at indstudere Henriks Rolle og udføre den i Maj Maaned. Saa havde vi altid faaet det at se, og der var bleven dækket over Teatrets Fattigdom.

Men ikke skal der søges en Afløser til Hr. Olaf Poulsen, fordi han er for gammel til Henrik. 84 De Kritikere,

der har bebrejdet ham, at han ikke længer besad Rollens Ungdom, gør Synd mod den udmærkede Skuespiller, fordi de derved tvinger ham dybere ind i en Manér, der altid har svækket hans Spil som Henrik i *Maskarade*.

Sagen er den, at Phister fremstillede denne Henrik med en balletmæssig Elegance. Han var som Henrik vittig, overlegen, lysende klog — og af Holdning: smidig, til Tjeneste, stadig i Positur, med hængende Arme, sammenslaaede Hæle o. s. v. Han nedarvede denne Henrikskikkelse — nej, han indpodede den i sin Elev, Olaf Poulsen, der aldrig har kunnet frigøre sig for den. I Stedet for at bruge den udmærkede Overlevering, som Phister skænkede ham, til personlig Fremstilling, efterlignede Hr. Poulsen ogsaa Phister paa det Omraade, hvor hans egen Natur kunde have givet Henrik rigere Karakteristik. Blæse med Ungdommen, hvis vi fik Holbergs vilde og gale Henrik at se! Phister afsleb denne Nybodersdreng til en elegant Lakej, og Hr. Poulsen, der ikke besidder Phisters Forvandlingsævine og som derfor ikke magter Tamperretscenen, anstrænger sig med en næsten krampagtig Energi for at være ungdommeligt smidig og adræt. Allerede for Phister lykkedes det ikke at sige Rollens berømteste og dybeste Replik, der indeholder Henriks Klage over Tjenernes grusomme Skæbne:

85

Vi fødes udi Armod. Vi opdrages udi Sult. Vi prygles en halv Snes Aar af en knarvorn Skolemester. Saaledes gaar vor Barndom hen. Naar vi kommer lidt til Alder, maa vi slæbe og trælle, at vi ikke skal dø i vor Alderdom før Tiden af Sult. Kort at sige, vort hele Liv er en Kæde af Elendighed.

Phister naaede ikke denne faste, beundringsværdige Stil, der et halvthundred Aar før Beaumarchais fremtryller Figaro-Skikkelsen. Phister hjalp sig saaledes, at han lagde en stikkende Skarphed i Ordene og gjorde Tonen mørk. Hr. Olaf Poulsen — Holberg forlade ham hans slemme Synd! — ender Repliken saaledes, som om Henrik selv gjorde Nar af sine Klager!

Nej, det er ikke Ungdom, der fattes Olaf Poulsen som Henrik — han vil heldigvis længe være ung nok til de Holbergske Roller — hvad han mangler i Rollen er Alvor, saa løjerligt det end lyder: mindre Lyst til at bringe Publikum i Latter, større Lyst til at faa Mennesket i Henrik frem. Nu er han halvt Phister, halvt — ikke sig selv.

Dog betydelig er Fremstillingen trods dens urimelige Anstrængthed. Den falder i mange Stykker, hvoraf enkelte er helt udmærkede. Og selv Tamperretscenen indeholder én Figur, den stammende Advokat, der med Rette vækker Publikums Jubel.

86

Fru Hilmer er gledet bort fra Pernille og har sat sig fast i Magdelonerne. Hun fornyr dem ikke, hun besidder ikke i tilstrækkelig Grad den københavnske rige Borgerfrues myndige Væsen og forklarer ikke rigtigt, at *denne* Magdelone henrives af Maskaradelyster. Mon Magdelone er mere end fyrretyve Aar? Skulde hun ikke være lidt elegantere end den Matrone, hvis Karikatur Fru Hilmer tegner i faste Linier. Lineamenterne, som det hedder i *Den forvandlede Brudgom*, er efter de rette Regler.

Derimod er der Fornyse ogsaa her i Fru Sindings Pernille, selv om man ser det bedre i *Pernilles korte Frøkenstand* end i *Maskarade*. Fru Sinding har fjærnet det Kammersisken-agtige fra Pernille, der tidligere i Lighed med Phisters Henrik opfattedes som galant Soubrette: thi Fru Phister rettede baade uvilkaarligt og tvungent sit Spil efter sin geniale Ægtemands Stil. Men Fru Sinding gaar bort fra det Balletagtige. Ligesom hun i *Pernilles korte Frøkenstand* lystigt og dristigt spankulerer omkring paa lidt indadvendte Fødder, saaledes som en kaad Tøs bærer sig ad, saaledes vrider hun i det Hele Skikkelsen bort fra den vedtagne Holdnings Former. Hendes Pernille danser ikke gratiøst — hun gaar som en fattig Tjenestepige; hun viser sig muntert-forslagen, ikke koldt-listig. Mere Varme, stærkere Natur præger Fru Sindings Spil i Modsætning til Fru Phisters.

87

Og til denne naturligere Pernille svarer Fru Nansens Leonora. Med Rette berømmes Fru Hennings i denne Rolle, fordi hun stod saa sirlig og fin og med en lille komisk Værdighed i sin uskyldige Revolution. Fru Hennings Glansreplik var denne:

Ak Monsieur! Den udi vort Køn af Naturen indpræntede Blyfærdighed holder mig fra at udøse min Hjærtens Mening. Men —

Fru Hennings holdt Stykket igennem den nydeligste Skønjomfru-Mine. Derimod Fru Nansen forsøger ingen Sættens-Mine-op. Leonoras Ansigt er roligt, kun hendes Øjne taler. Leonora siger de lidet erotiske eller ungdommelige Ord jævnt og naturligt — men hun betragter Leander med Øjne, der lyser af ung Kærlighed, ligesom hun ser stolt og stærkt paa Jeronimus, da han kalder hende for en Skøge. Leonora blev mere Kvinde i denne Fremstilling. Og Fru Nansen lagde en ung Forelskelses Hjærtbanken i Slutningsordene af denne Replik:

Gid han ikke vilde møde, gid han vilde foragte mig! Gid han var en Bedrager, at derved min Kærlighed

kunde forvandles til Forbitrelse og jeg kunde komme paa rette Vej igen! Men, Himmel, kommer der ikke én! Mon det er ham? Jo, det er ham. —

88

De simple Ord: *jo, det er ham*, blev et yndefuldt Elskovsdigt.

Naar *Maskarade* opføres næste Gang, burde Teaterbestyrelsen gøre en Kraftanstrængelse og give os et nyt Intermezzo. Thi den Maskerade, der nu præsenteres, er med Rette af alle bleven fordømt. Den er lidet heldig. Professor Vilhelm Møller har gjort opmærksom paa, at man dér end ikke skaaner os for »Variétéernes uhyggeligste, heldigvis sjældne Gæst: Damekomikeren«. Man burde dog forsøge at tænke sig, hvorledes en Maskerade paa Holbergs Tid saa' ud. Hvad var den? Et offentligt Bal, hvor man dansede maskeret, og hvor det turde være et stort Spørgsmaal, om Deltagerne i synderlig Grad var udklædte. Og her optræder paa det kgl. Teater to Børn, der danser! Børn paa en Maskerade efter Kl. tolv sammen med Byens Kisselinker og andre Piger, der lever af deres Midler. Hvilket slet Eksempel giver det kgl. Teater ikke her!

Lad *Maskarade* opføres for sidste Gang i denne Form, og lad Komedien snarest muligt opstaa forynget @9@/9: stilfuldere og alvorligere!

89

Jacob v. Tyboe.

I.

3dje April 1889.

Man lytter med dyb Ærbødighed til et Skuespil, der snart tæller sine tohundred Aar og hvori talrige Ord og Vendinger klinger ordsprogligt slaaende og dog ungdomsfriske En imøde. Man beundrer Holbergs Geni, og man ærgrer sig en Smule over det Hastværk, hvormed han arbejdede og i en Haandevending bortødslede sin Skat af fantastisk Lune og dramatisk lagttagelsesævn. Der krævedes naturligvis mindre Teknik den Gang til et Skuespil, end nuomstunder, hvor hver lille Ting skal passes ind i det Hele og ingen Leonard længere kan komme belejligt, naar han intet Ærinde har. Holberg kunde tage sig det mageligt, fordi Tidsalderens Æstetik gav ham stor Vidde; dog i Sammenligning med det syttende Aarhundredes engelske og franske Forfattere kan det vel ikke nægtes, at han altfor hyppigt benytter 90 den usammenhængende Farces Slobrok og Tøfler. Han tog mindre Molière til Forbillede end den italienske Komedies Maskestykker, beregnede delvis paa Skuespillernes Improvisationer.

Her i *Jacob v. Tyboe* overlader saaledes paa to Steder Holberg til Skuespillerne, hvorledes de vil forme Replikerne. I fjerde Akt, hvor Tyboe afleverer sin Serenade, læser man følgende: »Pernille stikker Hovedet op og kiger ned paa dem, beder, at det Stykke maa spilles nok engang.« Og siden paa samme Maade: »Jens banker paa; Pernille kiger ud af Loftvinduet og siger, at de straks skal faa Avdiens, men slaar siden en Spand Vand over dem.« Hvor det gjaldt de gamle Løjer, gad Holberg ikke være over at skrive Ordene ned. Dog større Vægt maa tillægges den Ligegyldighed for Sammenhæng i Handling og for Ensartethed i Karaktererne, der undertiden gør et Stykke som *Jacob v. Tyboe* næsten meningsløst. Vi ser de to latterlige Friere, Storpraleren og Pedanten, begge vel modtagne af Fru Leonora, der gærne vil give sin Datters Haand til den, der behager hende bedst. Hvorfor behøver da Stygotius at sende Pernille en Pung med Penge for at faa Avdiens? Ja hvorfor? Fordi Stykket er lavet over en gammel latinsk Komædie, hvor der mindre tales om Giftermaal end om, hvem der kan betale en smuk Pige saa dyrt, som en hæsleg Koblerske forlanger. Kun hvis man indsætter de gamle Værdier i 91 Stykket, vil man ret forstaa Kampen mellem de tre Friere.

Dog, vi har vænnet os til alle de Friheder, Holberg tog sig, og vi hører kun de guddommelige Repliker, hvis straalende Farve bringer En til at glemme den skødesløse Tegning. Men vi forlanger, at de skal siges med kunstnerisk Forstaaelse, og at Billedet skal fattes i en Ramme, der er Mesteren værdig.

Desværre skortede det baade paa den ægte Komik i Udførelsen og — hvad der gælder mindre — paa omhyggelig Iscenesættelse.

Af de Spillende skal dog én nævnes med Lov og Tak. Hr. Olaf Poulsens Jesper Oldfux lyste som en

Gasfakkel mellem Tællelys. Sæsonen har ikke været denne Kunstner særdeles gunstig; Hestehandleren i *Dristigt vovet* tog ikke hans rige Ævner i Beslag; Broder Rus var kun et Virtuosnummer, hvor Sangen om den hellige Deborah udførtes med rentud blændende Kunst, og Henrik i *Det lykkelige Skibbrud* stod ufri og ufrisk overfor Hr. Mantzius' Rosiflengius. Dog her tager Hr. Poulsen Revanche og spiller alle de andre sønder og sammen. Saaledes som Hr. Poulsen opfatter Oldfux, har han delvis Traditionen for sig. F. Eks. i den første Monolog, som det sikkert i umindelige Tider har været Skik at adressere direkte til Publikum som en Art Prolog. Man kan hos Rahbek finde et sindrigt Forslag til en 92 hel anden Spillemaade, efter hvilken den skulde siges som en munter Snakken med sig selv. Rahbek fordrede i 1789 — for hundrede Aar siden — at Snyltegæsten skulde gives i en elegantere Form, end man dengang plejede: han tænkte sig ham beleven, velopdragen, elskværdig, da han ellers ikke kunde være nogen Ven af den udmærkede Leonard. Rahbek vilde lægge Vægt paa, at Oldfux kun opholdt sig hos Tyboe og Stygotius, fordi han vilde udspionere deres Anslag og meddele dem til Leonard, medens de for Oldfux tiltrækkende Smauser kun skulde afgive et Bimotiv.

Hos Olaf Poulsens umiddelbare Forgænger, Phister, fandtes der en Bestræbelse i denne Retning, forsaa vidt som hans Oldfux førte sig ganske elegant, maaske en Smule med Scapins Væsen. Men Phister saa' i Oldfux dog mest Pudsensmageren, den intrigante Skalk, og brød sig mere om Maskefiguren end om Mennesket. Til Grund for denne Opfattelse kunde anføres, at Oldfux (skønt Navnet er hentet fra Engelsk) utvivlsomt laaner Træk af den italienske, graadige og snilde Pjerrot.

Hr. Olaf Poulsen forvandler sig som Oldfux til en halvgammel, fedtet og durkdreven, fortrukken og lastefuld, halvvejs godmodig og altid overlegen Dagdriver. Man ser Dovenskab i hans Gang og hører Fylderiet i hans Stemme. Hans Oldfux er en Sjofelist, saadan som en Daniel 93Hejre maatte blive for henved tohundrede Aar siden. Muligvis denne Oldfux er falden efter Godtfolk og nød en god Opdragelse, endog naaede til Baccalaureus, nu driver han om og slaar Plader, og Moralen er ganske fløjten, selv om der refterer nogen Elskværdighed.

Om nu end denne Opfattelse kunde angribes, saa betyder det saare lidet: hvad det kommer an paa, er dog alene, at Skuespilleren besidder og begrundet en selvstændig Opfattelse af en klassisk Hovedrolle og derved aander nyt Liv i det døde Bogstav. Hr. Olaf Poulsen gennemfører sin Betragtningssmaade af Oldfux paa ethvert Punkt og i enhver Replik og med en komisk Fantasi, der især i anden Akt viser sig i et mesterligt Minespil. Tale og Ansigt blev lige lattervækkende. Oldfux har en egen Manér, hvormed han kniber det ene Øje til — undertiden genkaldte Hr. Poulsen en Smule den tyske Skuespiller Engels' lune og stille Grimasse — og for denne satiriske Mine staar faa Dødeliges Latterlyst. For denne ene Præstations Skyld bør man se Stykket, som man burde se *Dronning Margareta* for Hr. Zangenbergs Skyld. Det synes næsten, som det kgl. Teater kun sætter Pris paa, at en eneste af de Spillende i ethvert gammelt Stykke præsterer noget Udmærket eller rettere det Udsøgte, uden hvilket Skuespilkunst er en temmelig kedelig Ting.

94

Naar *Jacob v. Tyboe* forøvrigt stolprer mat afsted, ligger Fejlen i den ganske urimelige Besættelse af Rollerne. Hr. Schram fylder 70 Aar til September, og hvem kan gaa i Rette med denne udmærkede Kunstner, om han, saa nær Støvets Aar, ikke besidder Vivacitet nok til de *Jacob v. Tyboeske* Rodomontader; Hr. Schrams Fag er da ovenikøbet Operaen, og hans Stemme blev aldrig øvet med Holbergske Repliker til Formaal. Hr. Schram gik stiv og strunk omkring og vovede sig ikke til nogen Lystighed, undtagen hvor *Jacob* skal sætte sig i frygtelig Positur. Maaske naar nogen havde sagt den gamle Kunstner, hvilken *Dumrian* og *Bondeknold*, hvilken *Pralhans* og *Kujon* — massiv, enorm og karnevalslystig — det gjaldt at stille paa *Benene*, maaske kunde han da slaaet sig løs, men en forsigtigere Styrelse havde givet en anden denne vanskelige Rolle.

Manden til den her i København er Hr. Sophus Neumann, som det kgl. Teaters vise Bestyrelse har ment at kunne undvære. Man maatte da prøve Hr. Lindstrøm eller Hr. Mantzius, der begge besad Mulighed for Storpralerens Karakter. Men Teaterbestyrelsen har istedet — maaske for at drille Hr. Mantzius — givet ham *Stygotius* i samme Sæson, i hvilken han har udført *Rosiflengius*, og hvilken ung Kunstner skulde vel magte disse to ensartede Roller med et Par Maaneders Mellemlum og bringe Afveksling 95 tilveje? Hr. Mantzius spillede korrekt, men interesserer ikke særdeles. Hr. Lindstrøm som *Per* agerede med en Suffisance, der ikke bødede paa en livløs og tom Fremstilling.

Hvad saa mere! Hr. Foss som *Christoff*: *Dr. Ryge* spillede i sin Tid Rollen og Hr. Foss er ingen *Ryge* og af Herkomst *Operasanger*, skønt det kgl. Teaters lidet opfindsomme Bestyrelse ikke kan tænke sig noget Stykke, gammelt eller nyt, uden hans Tilstedeværelse paa Plakaten. Nu spiller han ogsaa *Viggo Molkte* i *Dronning Margareta* ligesom den fremmede Mand i *Fruen fra Havet* — hvilket Talentets Omfang! Ikke siden *Roscius'* Dage er sligt set. Hvis det skulde være et Væddemaal, saa giver vi paa denne Side af Rampen fortabt. Og hvis man paa den anden Side vil Hr. Foss vel, saa gør man stor Synd imod ham ved ukritisk at anvende ham som Faktotum.

Fru Hilmer passer ikke til *Pernille*, hverken i Stemme eller Udseende, og hellere burde man forsøge *Fru Emma Nielsen* i den Art Roller end opslide hendes Talent i *Ingénuer*, der ligger hendes Naturel saare fjærnt.

Blandt de øvrige Spillende greb Hr. Kolling sig an i den traditionelle Stil og peb saare paalideligt som Jens, og Fru Phister sagde Leonoras faa Repliker med Avtoritet. Men da ingen har stemt de Spillende 96 sammen, virker heller ikke en enkelt rigtigt udtalt Replik.

Efter al Sandsynlighed har ingen af Teatrets udmærkede Instruktører overværet Prøverne, i hvert Fald har de ikke faaet Tid til at sysle med Iscenesættelsen. Ellers var det nemlig umuligt, at Stykket kunde gaa over Scenen som nu. Nu spilles dets fire Akter i samme bekendte Gadedekoration, hvori man næsten lader alle Holbergske Stykker foregaa, og hvad man lader hænde paa denne aabne Gade, trodser enhver Fantasi. Naar for Eksempel i fjerde Akt Christoff og Jens giver sig til at drikke, sætter de sig paa det bare Gulv, det vil altsaa sige midt paa Gaden med en Brændevinsflaske imellem sig. Og naar Lucilia udskælder Pernille og efter Holbergs Forskrift kaster hende Papiret med Versene i Ansigtet, sker det saaledes, at Frøkenen aabner et Vindu i Husets første Sal og derfra taler ned til Kammerpigen paa Gaden. Hvor naturligt! Men se saa hen til, hvorledes Anstændigheden værnes paa det kgl. Teater og glem slige Bagateller: hvor Pernille og Lucilia slaar Vand over Tyboe og Stygotius, der ser man Pernille tage et Vandfad, i hvilket Lucilia fra en Kande hælder rent og klart Vand, og dette Vandfad tømmes blufærdigt over de uheldige Frieres Hoveder. Hvormegen Dyd gemmes ikke i denne Kande, som bevarer Tanken fra alt Smudsigt! Held den Stad, hvis Hovedscene ledes med en saadan 97 Indsigt, Smag, Kraft og Færdighed! Denne Vandkande frelste i alle gode Menneskers Øjne Opførelsen af *Jacob v. Tyboe*.

II.

Iste September 1890.

Det kgl. Teater aabnede sin Sæson med *Jacob v. Tyboe*, hvori der udfoldes en ikke ringe Kunst.

Hr. Olaf Poulsens Snyltegæst er nævnt med Hæder. Den forsoldede og forkomne Fyr staar levende for En, og Skuespillerens komiske Fantasi viser sig i en Række lystige Indfald, som det skematiske Stykke ingenlunde kan undvære. Figuren er utvivlsomt mere moderne end Phisters Oldfux var, om hvilken aldrig et Ord som Sjofelist var kommen En paa Læben. Phister gav Skalken, den smidige og overlegne Intrigant, der slog Plader næsten alene for sin Fornøjelses Skyld, medens Poulsens lidt fordrukne Jesper fægter møjsomt for Livet, og der spores ligesom en Smule Bitterhed, et Strøg af Selvlæde i hans krybende Løjer med Soldaten. Ved den lysere Farve, som Phisters Skikkelse besad, kan det hænde, at den svarede bedre til Holbergs fra antike Komedier hentede Snyltegæst; dog kan en saadan Paastand næppe 98hævdes med Sikkerhed, da Holberg øjensynligt har skrevet sit Stykke paa en ganske skødesløs Maade.

Tydeligst viser vel Digterens Ligegyldighed sig i selve den storpralende Soldats Figur, der synes En langt fra den Virkelighed, hvori Holberg vilde hensætte den. Hvorledes gaar det til, at en Bondekarl, der aldrig har været udenfor Landet, optræder som halvtysk Officer i København; hvad er det vel for en Uniform, han bærer, og over hvem satiriserer hans Naragtighed? Traditionen lyder paa, at Officererne fandt sig fornærmede af Stykkets Spot over deres Martialskehed, men i saa Fald maa Spillet have hjulpet paa den digtede eller rettere efterdigtede Skikkelse, thi *Jacob v. Tyboe* er jo ingenlunde Holbergs egen Opfindelse. Rimeligvis har Skuespillerne taget hin Tids Militærpersoner til Forbillede i Tale, Gang, Kurmageri, Praleri, omtrent som den tyske Skuespiller Engels, naar han leverer farverige Karakteristiker af prøjsiske Løjtnanter i Farcer, hvor Teksten yder ham saare liden Understøttelse. Skulde da *Jacob v. Tyboe* nutildags spilles i Overensstemmelse med Hr. Poulsens Oldfux, saa maatte Spøgen moderniseres saa meget, at den følte som rammende Satire. Dog vilde en saadan Fornøjelse være saare vanskelig, maaske umulig, da Teksten kun yder en Hob undertiden morsomme, undertiden altfor barnlige Løjer.

99

Disse behandles af Hr. Schram med megen Virkning. Man gensaa ham med Fornøjelse i denne Rolle, som han fik ti à tyve Aar for sent, og hvori han overtræffer begge sine umiddelbare Forgængere, Adolf Rosenkilde og Kr. Mantzius. Han spiller livligere, mere forvovent nu end for to Aar siden, og Rollen er tung at føre igennem. Naar han og Hr. Poulsen staar sammen paa Scenen, vokser og straalere de to Typer for Ens Blik, de udødelige Karikaturer, Storpraleren og Snobben. Af de øvrige Spillende holdes ingen Person i saa stor Stil; kun bør Hr. Kolling nævnes for den Troskab, hvormed han bevarer den traditionelle latinske Tjener. Den gamle Skuespillers Færd er her ligesaa frisk og sikker som nogetsteds og nogensinde.

III.

3dje Oktober 1891.

For sørgeligt tomt Hus gik *Jacob v. Tyboe* over Brædderne. Man maa sandelig beundre, at Skuespillerne holder Humøret oppe, naar Teatret saaledes synes forladt af Guder og Mennesker. Til Ære for dets Kunstnere tjener den Iver, hvormed Folk som Olaf Poulsen og Schram selv en saa trist Aften giver sig hen i Rollen.

100

Desuden, Jacob von Tyboe er kun et halvt morsomt Stykke. Lystigheden kulminerer allerede i anden Akt. Naar man har set den store Scene mellem Storpraleren og Snyltegæsten — en Scene, der har moret alle Folkeslag Aarhundreder igennem paa alle Sprog fra Indien til Danmark — saa føles Resten langsommelig. Der krævedes i hvert Fald et raskere og livfuldere Spil end det kgl. Teater i adskillige Roller evner.

Alligevel er der som bekendt meget Udmærket at se i *Jacob v. Tyboe*. Forrest staar selvfølgelig Hr. Olaf Poulsens geniale Oldfux. Rollen er vel i og for sig komisk, men den vokser under Poulsens Hænder til det Sublime. Og dog er ikke den Vittighed, hvormed Poulsen forstaar og betoner Replikerne, det Bedste i hans Fremstilling. Nej, hans Ævne til at give Mennesket i Oldfux, til at vise os en veritabel Snyltegæst, en sveden og halvsjofel Dagtyv, hvis Kløgt løskøber hans Lumpenhed — Ævnen til at levendegøre den klassiske Type er det, som gør Poulsen til en fremragende Kunstner. En eneste Indvending kan der rettes mod Spillet: denne Oldfux giver lidt for tydeligt Besked til Publikum om, at han har Tyboe til Bedste. Vi læser tilstrækkeligt Mandens Skalkagtighed ud af den fordægtige Mine, hvormed han med det ene sammenknebne Øje betragter Tyboe — vi behøver ikke det satiriske Smil, hvormed han kigger ud til Publikum, idet han vender sig bort fra Soldaten. Dog om den Art Smaating kan disputeres; finere var det vel, om Poulsen et Par Gange undlod dette Træk.

Ved hans Side staar Hr. Schram mægtig og bred som Soldaten. Man forbavses over den alderstegne Kunstners Kraft og Friskhed. Der er udmærkede Ting i Spillet: man vil ikke glemme den Maade, hvorpaa Tyboe gør sig vred. Blandt de ældre Kunstnere maa fremdeles Hr. Kolling nævnes for den Dygtighed, hvormed han spiller sin pudsige Jens.

Af Teatrets yngre Kræfter medvirker adskillige. Hr. Mantzius har ret god Skik paa den nærsynede Stygotius, hvis Latin ikke er nær saa morsomt, som Holberg troede. Der er megen Stil over Hr. Mantzius' klare og diskrete Diktion. Endvidere er Fru Emma Nielsen aldeles fortræffelig som Lucilia: man vil næppe tænke sig, at den ganske blege Holbergske Figur kan blive saa troværdig en ung Pige. Underligt er det derimod, at Hr. Poul Nielsen ikke lægger nogen Karakter i Pers Rolle, som han har arvet efter Hr. Lindstrøm. Lidt paa Trods maskerer Hr. Nielsen sig ikke i en saadan Rolle, og dog vil daarligt hans moderne Udseende kunne forliges med den Holbergske Gaardskarl.

102

Henrik og Pernille.

I.

Iste September 1885.

Det kgl. Teater aabnede sin Sæson efter tre Maaneders forhaabentlig vel anvendte Ferie ikke med nogen af de mange glimrende Nyheder, hvormed Teatret lidt uforsigtigt har lokket Logekøberne i August Maaned, men beskedent og klassisk med *Henrik og Pernille*. Der var som tænkeligt ikke godt Hus; de stakkels Abonnenter stirrede melankolsk ned paa Gulvets aabne Rum, hvor Provinsialister og Fremmede kun havde besat nogle Rækker.

Hvorfor mon man just har valgt *Henrik og Pernille*? Man havde paatænkt at spille *Erasmus Montanus*

med delvis ny Rollebesætning. Det er ikke ret forstaaeligt, at dette ikke overmenneskelige Foretagende er strandet paa en enkelt, ganske ung Skuespillers Fraværelse. Hvis dette skulde være Tilfældet, saa taler denne Omstændighed klarere 103end mange Ord. Det kgl. Teater er da nu saa reduceret, er i den Grad mangelfuldt betjent, at en Forestilling, til hvilken man kunde forberede sig i Maanedsviis, er afhængig af, om en Begynder kan optræde i en Birolle eller er forhindret. Men rimeligvis taler Rygtet efter dets Sædvane usandt; thi det kgl. Teater opgav kun én sygemeldt Kunstner, og det var ikke den unge Poul Nielsen.

Hvorom alting er, saa aabnede man da med *Henrik og Pernille*. Som Stykket gaar over Scenen, er Fremstillingen ikke Digteren værdig. Udførelsen lider under væsentlige Mangler, en daarlig Iscenesættelse og en Rollebesætning, der kun delvis slaar til.

Personerne vanker vildsomme om paa Scenen. Ingen Dødelig kan begribe, hvorfra de kommer og hvorhen de gaar. Undertiden løber de paa hinanden i Dørene. Det Hele er lavet paa Maa og Faa uden Skygge af Plan.

En kyndig Instruktør vilde med Lethed træffe en anden Ordning og han vilde stemme Spillet sammen efter Plan og Midtpunkt. Nu gaar hver af de Agerende paa egen Haand.

Tag for Eksempel Arv! Hr. Kolling følger de bedste Traditioner i Repliker og Gestus, men hvad Alder har hans Arv? Vel halvtreds. Stykket forlanger, at Arv og Henrik skal være lige gamle, og nu besidder Hr. Poulsens Henrik den Femogtyveaariges Væverhed. Harmonien er borte.

104

Og selve Rollens Karakter. Henrik møder sig tydeligt nok med den Figur, han agerer; han er en Fiffikus, en lun Broder. Og Arv da? Naar han forklædt som Skytte fortæller de kosteligste Historier, for Eksempel om den døde Støver Fairfax, saa spiller Hr. Kolling — Himlen forlade ham hans Synd — som om Arv, den snilde Bonde, troede derpaa. Skuespilleren lader os ikke forstaa, at det er det bare Opspind ligesom Henriks Brev fra hans Papa. Paa den Maade bliver der ingen Mening i Scenen.

Eller man betragte Hr. Axel Madsen! Leander træder ind fuld af Forbavselse over at Folkene i hans Hus har talt til ham om en anden Herre og ikke villet anerkende ham som rette Husband. Har han Grund til Vrede og Sorg? Nej, ingenlunde. Han ser godt, at der maa ligge en eller anden snurrig Misforstaaelse til Grund. Alligevel rynker Hr. Madsen sine Bryn i harmfuld Bestyrtelse — og Følgen er, at han intet andet Udtryk besidder for Leanders Smærte, da denne opdager Leonoras Utroskab. Sligt kunde rettes ved et Ord. Alligevel hører dette Stykkes Elsker til de bedste Præstationer af denne Skuespiller, hvis Begavelse undertiden mere genkalder den Stok, der støtter den højstammede Rose, end selve den blomstrende Plante.

Saadanne Eksempler kunde fordobles mangefold. Udførelsen har dog sit saareste Sted i Fru 105 Hilmers Pernille, der fattes Soubrettens Ynde og Ungdomsglæde. Det er ikke hensynsfuldt mod Fru Hilmer, naar Teatret paatvinger hende Pernillerne, hvor meget man end maa paaskønne, at hun saa modigt overtager dem under Personalets Fattigdom paa passende Kræfter.

Fru Hennings' Leonora er et Mønster paa skær og lødig Diktion.

Hr. Olaf Poulsens bedste Henrikrolle findes ikke her i Stykket. Selvfølgelig rummer den dygtige Ting, baade Vid og Kraft. Men Latteren klinger undertiden uægte og Lystigheden støjer somme Sider mere end den smitter. Alligevel, hvis blot alle var saadan!

II.

16de Oktober 1897.

Næppe alene for Debutanten, Hr. Knudsens Skyld, satte det kgl. Teater *Henrik og Pernille* paa Plakaten. Det klæder jo ikke ilde, at Holbergs Scene — som Teatret ved festlige Lejligheder kalder sig — undertiden fungerer som Scene for Holberg. I Aar foreligger intet Holbergsk Skuespil i ny Indstudering; heller ikke 106 hører man Tale om, at noget forberedes. Snart er de ti Aar efter Teaterloven udrundne, og saa vil for Eksempel *Jeppe paa Bjærget* ikke mere henhøre under det kgl. Teaters taabelige Eneret. Men maaské faar man inden denne Tid Hr. Olaf Poulsen bevæget til at spille Jeppe. Han erklærede i sin Tid ikke at ville overtage Rollen, saalænge Phister levede — ganske som Phister havde nægtet at spille Jeppe, medens Lindgreen levede. Hvad mon det er for en underlig Tradition, efter hvilken denne ene Holbergske Rolle ikke kan udføres af Teatrets første Komiker, forinden Forgængerens er vel død og begravet?

I hvert Fald nu er da Phister død og forhindrer ikke den levende Hr. Poulsen i at forrette sit Embede, som blandt andet er at spille Jeppe. Dog underligt nok fristes Hr. Poulsen ikke af de Holbergske Karaktérroller.

Han bliver ved Henrik, og der findes altid udmærkede Steder i hans Henrik'er. Ogsaa i denne Henrik fra *Henrik og Pernille*, skønt Forklædningsscenerne ikke duer synderligt. Der generes han af en Tradition, som han ikke kan afryste. Og han giver sig ikke hen; han underretter bestandigt Publikum om, hvor pudsigt han er, medens Henrik ganske frit skulde fornøje sig uden nogensomhelst Bagtanke. Derfor overgaar Fru Sinding ham i første Akt, thi hendes Pernille er naturligt lystig, køn og overgiven. Saa komisk-gratiøst som Fru 107 Sinding danser om med Pernille, fornyer hun Rollen som forud tog sig trist og hæsleg ud. Hr. Poulsen mangler den Glans af Kaadhed, hvormed Fru Sinding efterligner og ligner en fin Frøken og dog bliver en Kammerpige, medens Hr. Poulsen møjsomt benytter nedarvede Sceneløjer.

Men saa i anden Akt tager Hr. Poulsen Revanche. Hvor Henrik kommer i Lakajhumør og taler alvorlige Ord til sin Herre, hvem han tror sig Rival af, dér klinger Ordene ægte. For Hr. Poulsen er jo en myndig, sikker Mand, en skolet og haandfast Kunstner, og han *kan* sige en Replik saa bredt, saa stort, at hvert Ord staar som et Lysbillede. Som sagt han er fortræffeligt, hvor han pludselig lader Henrik tale uden Overdrivelse, uden Løjer, som en ydmyg og klog Lakaj taler til sin venlige Herre.

Debutanten, Hr. Knudsen, spillede Arv, efter hvad han havde lært og efter Traditionen, som en grinende Bondedreng med en mild, jysk Akcent fra en ubestemmelig Egn. Udførelsen var tynd, men ganske net. Forresten er vist den Tradition helt fejlagtig, efter hvilken Arv her i Stykket fremstilles som dum og kejtet. Hvis han er en saadan grimasserende Bonde, hvor kan han da spille sin Rolle som Skytte med saa lystige Indfald og og saa kløgtig en Veltalenhed? Og hvordan kan Henrik være jaloux paa ham overfor den 108 fine Frøken, naar han sér ud som et Fugleskræmsel? Hr. Knudsen skulde hellere givet os en hel ny Arv end denne gamle, tomme Maskefigur.

Stykket gik iøvrigt saare ujævnt, snart med Stemning og snart med indholdsløs Ageren.

109

Den pantsatte Bondedreng.

2den Oktober 1880.

Den pantsatte Bondedreng er i teknisk Henseende det direkte Modstykke til *Jeppe paa Bjærgen*. I det sidste udklædes Bonden som Baron, han alene holder sig for en fornem Herre, antager efter Evne en saadans Manerer og Meninger og tænker kun i enkelte Øjeblikke over sin Forvandling, medens alle hans Omgivelser véd, at det er Æslet, der stikker i Løveskindet. Den pantsatte Bondedreng lader sig derimod ikke narre et Minut; han selv tager sig ikke for en Pfaltzgreve, med hvilket Ord han iøvrigt ingen Mening kan forbinde, medens Stykkets øvrige Personer — naar Leerbeutel undtages — anser ham for en Prins af det hellige romerske Rige. Komiken beror dog i begge Stykker væsentligt paa samme Modsætning, og man kunde fristes til at tro, at Holberg med Pfaltzgreven har villet hævnne den stakkels Jeppe og vise, hvor lidet der hører 110 til for »at begejnes som en fornem Person«. For Drengen, som intet har af Mennesket »uden Skabningen alene«, bøjer Byens fornemste Personer, de gamle Raadsherrer, sig meget ydmygt, forudsat at han blot bravt trakterer dem. Hvor dristigt Holbergs Satire var. forstaar man næppe ret nu til Dags. Man maa tænke sig noget saadant som at en nymodens Forfatter lod en Bondedreng i en Farce udgives for en fremmed Prins, der kom til København og modtog Opvartning af Formændene for vore første Korporationer. Censuren vilde næppe lade et saadant Stykke passere.

Holbergs Satire ramte den dumme Adelsjunker, der lod sig trække Europa rundt af en Hofmester, saaledes som det dengang var Skik. Han havde selv været Pædagog for adelige Børn, og de havde muligvis gjort ham Livet saa surt, at han endnu længe efter følte Trang til at lette sit Hjærte for den opsamlede Bitterhed. Imidlertid synes Holberg at have tabt Modet midt i sit Stykke, ikke vovet at føre Spøgen til Ende. Hvorledes gaar det ellers til, at han, som havde saa sikkert et Blik for dramatisk Komposition, ganske taber Pernille af Sigte efter første Akt? Hun vilde have taget sig fortrinligt ud som Pfaltzgrevinde, sammen med Hofmesteren dækkende sin Mands Synder under Kærlighedens Kaabe. Hvilke lystige Optrin vilde denne Forklædning 111 ikke have givet Anledning til! Det er sikkert nødtvungent, at Holberg har givet Afkald paa komiske Virkninger, hvortil hans Lune alt havde inspireret ham, men han frygtede maaske, at Satiren ikke skulde glide ned, hvis Adelsskabet bespottedes stærkere. Det er den samme Frygt, der har gjort Tegningen af Bondedrengens Skikkelse noget usikker.

Denne optræder nemlig i første Akt tilsyneladende idiotisk. Man spørger ham dér, fra hvilken By han er — han aner det ikke; hvor Byen omtrent ligger — han forstaar ikke Spørgsmaalet; hvad Fogden hedder — det samme som han selv; hvad hans eget Navn er — det kan han ikke komme i Hu.

Er dette den samme Person, der i tredje Akt, hvor Forvirring og Trusler næsten kunde betage en Svaghovedet Mælet, ganske rolig svarer, da man spørger ham, om han ikke er Pfaltzgreve: »Det maa du selv være, jeg er Per Niensens Søn i Vigen«. Altsaa nu kender han baade Byens Navn og sit eget, som implicate paa Bondemanér ligger i hans Faders, og nu er han desuden i de følgende Repliker i Stand til meget omstændeligt at forklare baade i hvad Ærind han rejste til Byen og hvorledes det gik til, at han kom i Kast med Leerbeutel.

Hans Idioti slaar saaledes pludselig om i en 112 ganske snu Enfoldighed. Hvorledes kan nu denne Modsætning forsones?

Man kunde ventet at faa en Opløsning paa Gaaden i Hr. Olaf Poulsens Spil. Her foreligger et Tilfælde, hvor det er yderst rimeligt, at Skuespilleren træder hjælpende og fortolkende til, hvad enten man nu vil antage, at Holberg har været skødesløs, eller man vil tro, at han kun tilsyneladende har gjort sig skyldig i en Modsigelse. Desværre Hr. Poulsens Fremstilling faldt i to tydeligt adskilte Dele: i de første Akter var Drengens Forstand uvækkeligt sovende, medens den i tredje Akt pludselig var vaagnet af sin Dvale. Den første Fase var den mest lykkede. Skuespillerens Indtrædelse med den gabende Mund og det sløve Blik gav straks Karakteren ligesaa tydelig som den hele øvrige Fremstilling — og dette er ærligt talt kun en halv Ros. Hr. Poulsen har øjensynligt levet for lidt med Bønder til, at han har afluret dem saadanne Smaatræk og Taleformer, der er betegnende og mærkelige. Den danske Rigsdag burde votere ham en offentlig Understøttelse for at han kunde rejse omkring og studere Landbefolkningens Karakter og Manerer — det vilde være en baade demokratisk og national Foranstaltning. Fordi Poulsen mangler denne Uddannelse, har han ikke Evne til at bygge sin Bondedreng op indenfra. Dens ydre Skal staar hastigt fiks og færdig og er overmaade morsom at betragte, men Poulsen 113 giver heller ikke meget mere. Dog den fortrinlige Betoning, hvormed han udslynger sit: »Spørg min Hofmester«, viser, hvorlangt hans Talent glimtvis rækker. Desværre stod ikke de øvrige Replikers Behandling paa Højde med denne ene. Det stumme Spil under Maaltidet var stærkt paavirket af Phisters Jeppe. Beundringsværdigt, at et sat Publikum endnu kan le, naar Komikeren tømmer hele Indholdet af det budte Fad ud paa sin Tallerken!

Hvis man altsaa som Poulsen holder Bondedrengen ganske idiotisk i de første Akter, gaar Figuren i Stykker. Men er denne Idiotisering nødvendig?

Der findes en Replik, som tyder paa, at den gængse Opfattelse ikke er den rette. Da Leerbeutel spørger Drengen, hvad han har at forrette i Byen, svarer han meget undvigende: »Ikke saa meget«, og vedbliver derpaa med sine Spørgsmaal om, hvad Folk lever af i Hovedstaden. Han fortæller i tredje Akt, at hans Ærind er at købe Tjære: det er da tydeligt nok, at han paa ægte Bondevis er saa mistænksom, at han ingen Oplysning vil give om sig selv, men kun udspørge de andre. Var det nu ikke muligt at forstaa ogsaa hans første Svar som halvt fiffige, halvt dumme? Han vil hverken sige sin Hjemstavns Navn eller sit eget, fordi man har fortalt ham, at han er enfoldig, og at der i Byen er slette Folk, der vil narre ham. Han er da ikke ganske 114 aandssløv, han forstaar mere end han lader, og han er ikke saa dum, som han ser ud. Ved en saadan Opfattelse frelses Sammenhængen. Der bliver Lejlighed nok til at betone Drengens Dumhed i Stykkets Forløb, hvorimod det ikke kan nytte fra Begyndelsen af at anlægge Karakteren saaledes, at den umuligt kan gennemføres.

Udstyrelsen af Holbergs Stykke er tarvelig. Der forlanges i første Akt som Dekoration en aaben Plads (Gammeltorv?), paa hvilken Raadhuset ses. Bonden taler om den store Port paa dette: der fandtes paa Teatret hverken Raadhus eller Port. Iscenesættelsen var ligeledes kun saa som saa. I en af Stykkets morsomste Repliker udvikler Værten, at det er umuligt for den unge Pfaltzgreve at drikke omkap med de gamle Raadsherrer. I den Anledning præsenterer Teatret os tre Raadsherrer, af hvilke de to er ganske unge Mennesker. Værre er imidlertid den bestandige Mangel paa Sammenspil: hvor saaledes Pfaltzgreven fortæller de Bedragne hele Sammenhængen med sin Forklædning staar disse og passiarer ivrigt med hinanden, skønt det dog maatte være dem af yderste Interesse at faa Hemmeligheden opklaret. De hører ikke efter, og han fortæller sin Historie til Publikum, som kender den i Forvejen.

28de Oktober 1888.

Ved ny Indstudering forstaar det kgl. Teater kun, at enkelte Roller overdrages andre end de sidst Spillende og at Stykket iøvrigt jages igennem paa et Par Prøver uden ny Indstudering eller Instruktion.

Dekorationerne i *Det lykkelige Skibbrud* tages saaledes fra forskellige Holbergske Skuespil, Stuen fra *Maskarade*, Gaden fra *Henrik og Pernille*, medens Retssalen synes bragt tilveje i en yderst pjaltet Forfatning ved Sammenstilling af adskillige Mobilier. Gaden fremstilles saaledes, at Jeronimus' Hus ligger paa den ene Side og Rosiflengius' ligeoverfor. Omkring det sidste løber en Art ydre Svalegang, der undertiden virker godt, under tiden standser Replikskiftet, hvorimod der til Jeronimus' Hus kun fører en totrins Fritrappel. Jeronimus er en velhavende Borger, Rosiflengius en stræbsom Verse-mager, og dog bor den sidste 116 herskabeligt imod den første! Gider ingen ved det kgl. Teater tænke over sligt?

Fjerde Akt begynder paa det kgl. Teater i Jeronimus' Stue. Efter et Par Repliker indtræder Rosiflengius og giver sin Tjener Besked. Det er højst usandsynligt, at han vilde tage Tjeneren med sig i sin Svigerfaders Hjem og dér formane ham om Versesalget fra de forskellige Skuffer. Imidlertid gaar dette nogenledes an, da Herre og Tjener kun veksler faa Ord. Saa følger Historien med Matrosen. Rosiflengius røber sig og kastes paa Døren. Philemon siger udtrykkeligt: *Fort paa Døren*, og Pernille »spænder ham ud for Rumpen«. Vi befinder os altsaa dog i en Stue, synes det, men et Øjeblik efter siger Jeronimus til de lykkelige Skibbrudne, til hele sin Familie: *Kommer Børn og lader os gaa ind!* Og næppe er de ude af Scenen, førend Rosiflengius og Gotfred skal staa paa Teatret. Holberg angiver ikke nogensomhelst Sceneforandring, og de to kan ikke være i Jeronimus' Stue. Hvorledes løses nu denne Knude!

Det kgl. Teater hugger den over ligesom Alexander den Store. Paa engang simpelt og dog forbløffende. Man lader nemlig Tæppet gaa ned — midt i Akten — ringer med Klokkespillet oppe i Kulisserne, changerer fra Stue til Gade og lader atter Tæppet gaa op for de to Scener, der ender Akten. Det vilde forbavse Holberg, om han kunde se sit Stykkes ene Akt delt i to 117 Tableauer ligesom i de moderne Udstyrsstykker, som det kgl. Teater opfører.

Ret mærkeligt synes det nu, at det kgl. Teater ikke formaar at changere for aabent Tæppe fra Stue til Gade. En ikke uklædelig Hensyntagen til Holberg vilde bevirke, at man ikke saaledes brød Enheden i hans Værk. Hvis de her anvendte Dekorationer ikke kan ombyttes uden Besvær, saa burde de erstattes med andre. Gider slet ingen ved det kgl. Teater tænke over sligt?

Men dernæst: af hvad Grund indretter man en taabelig Iscenesættelse, der fordrer Changement inde i Akten for et Par Slutningssceners Skyld. Der forelaa andre Muligheder. Man kunde saaledes bruge delt Scene til denne Akt, saa den større Halvdel af Teatret forestillede Jeronimus' Forstue eller Bislag og den øvrige Del Gaden, maaske med Rosiflengius' Hus i Baggrunden. Man saa' da de forskellige Personer træde ind i Jeronimus' Hus udefra: Rosiflengius, der først taledede med Tjeneren ude paa Gaden, saa Matrosen og saa Philemon; Rosiflengius kastedes paa Døren, man saa' ham tumle hen ad Gaden til sin Bolig og lidt efter, naar Jeronimus' Familie gik ind i Husets andre Værelser, snige sig frem med sin Tjener for at udspionere Philemon.

Anden Iscenesættelse kan rimeligvis ogsaa tænkes, men sikkert er det utilladeligt, hvad det 118 kgl. Teater uden Pietet for Holberg flot sætter i Scene.

Og den samme Hensynsløshed findes i Smaating. I anden Akt løber Henrik ind paa Scenen, forpustet og forslaaet, da Philemons Uvenner har forfulgt ham. Hr. O. Poulsen ser ud som en nyslaaet Toskilling i sit Liberi. Henrik fortæller, at to Jean de Francer forfulgte ham, »men som de løb efter Takten paa de store Stene for ikke at bestænke deres sviklede Strømper, og jeg løb ud i Skarnet allevegne, hvor jeg fandt Genvej, kunde de ikke naa mig«. Under Repliken betragter alle Tilskuere Hr. Poulsens velskabte Ben og se! de er beklædte med de nydeligste hvide sviklede Kærligheds-Strømper, saa ingen Laps kunde bære friskere. Finder ikke Instruktøren — uvist hvem der satte *Det lykkelige Skibbrud* i Scene — at en Smule mere Realisme vilde passe ved denne Lejlighed?

Som bekendt har Velanstændigheden et sikkert Hjem paa det kgl. Teater. Vidste man det ikke iforvejen, lærte man det af *Det lykkelige Skibbruds* Opførelse. De uartigste Repliker strøges, og de mindre utugtige sagdes med kvart Stemme af Skuespillerne. Det gjorde et nydeligt og dannet Indtryk at se Hr. Olaf Poulsen eller Hr. Poul Nielsen i den frygtelige Situation, hvori 119 Holbergs Raahed bringer disse velagtede Borgere, vende sig til Siden og hviske Uartigheden ind i Kulisserne, hvor man tør haabe, at intet Medlem af Personalet opholdt sig i det kritiske Øjeblik. Lyksaligt det Teater, hvis Chef saaledes vogter over baade Kunstnernes og Tilskuernes Moral! Alligevel maa man beklage, at Holberg fødtes inden Hr. Nelles Tid, da Digteren unægteligt Gang efter Gang synder mod den af ham udarbejdede Presselov. Faar vi Dyden beskyttet ved den her i Staden, vil ikke alene Utugten forsvinde som Nat for Dag, men det kgl. Teaters Skuespillere behøver aldrig mer rødmende og flove at hviske Holbergs Uartigheder frem, da Hr. Fallesen vilde ende i Tugthuset, om han spillede *Det lykkelige Skibbrud*. Man tænke sig for Eksempel, at Holberg i tredje Akt lader optræde *En Skøge*, der skal giftes og af den Grund ikke vil standse sin »Næring« (Repliken er strøget, skønt Rollen spilles af et Mandfolk). Allerede denne Figur, om hvis Utugtighed der ikke kan tvistes, fælder Holberg.

Og hvad vilde det nytte ham, om han paaberaabte sig det gode Formaal! Philemon, hans Repræsentant, siger i Begyndelsen af Stykket de smukke Ord: »I véd, at jeg er forhadet af alle Folk, alene fordi jeg kalder enhver Ting med sit rette Navn, fordi min Mund svarer til mit Hjærte, fordi jeg ikke kan sige, at jeg ærer den, som jeg 120 hemmelig foragter«. Det: *at kalde enhver Ting med sit rette Navn*, betegner en Literaturbevægelse, som til ingen Tid var velset af Magthaverne, og mod hvilken nu det kgl. Teaters Publikum, opdraget med Duftvaudeviller og Operaer, værges som imod en ødelæggende Farsot. Repertoiret konstrueres henimod det Barnlige og Fantastiske, og Smagen forlanger dette. Et Bevis foreligger i de gentagne Opførelser af *Scapins Skalkestykker* og *Aprilsnarrene* for udsolgt Hus. Det er to gamle udspillede Stykker, som begge i ældre Tid opførtes for tomme Bænke. Og nu trækker de Folk til Teatret, som maaske ingensinde før. Af hele Molières Produktion staar saaledes fast paa det danske Nationalteaters Repertoire kun *Scapin*, der i ingen Henseende kan maale sig med *Tartufe*, *Fruentimmerskolen*, *Menneskehaderen*, *Don Juan*, *Amfitryon* og hvilke man iøvrigt vil nævne af Molières berømte Skuespil. Allerede Molières Samtid ringeagtede *Scapins Skalkestykker*, fordi det, blottet for poetisk Værd, var løst komponeret over ikke helt originale, omend vittige Indfald. Og uden at fornærme *Aprilsnarrene* tør man maaske sige, at det ikke er den menneskelige Aands fineste Blomst. Dog Stykket egner sig for konfirmerede og ukonfirmerede Børn, og det er Hovedsagen. Kun turde Tidspunktet nu være kommet, hvor Teatret ophæver den ved den barnløse Heibergs Gnavenhed truffne Bestemmelse om Børns Indladelse. Hvorfor skal Børn 121 under ti Aar udespærres, naar dog Repertoiret — ved Operaer, Udstyrsstykker, Balletter, Vaudeviller og Farcer — afgiver en saa fortrinlig Underholdning for de Smaa? Det er jo Barbari. Nu stryges endogsaa de uartige Ord af Holberg, og Pigeinstitutterne kan da trygt sende deres Elever i Teatret. En Scene, hvor intet nævnes med sit rette Navn, turde stik imod Holbergs Ønske blive den danske Skueplads.

Forsaavidt bærer man sig rigtigt ad, naar man udvisker hans Personlighed af *Det lykkelige Skibbrud*, idet man overgiver Rollen til Hr. Jerndorff. Man kan iøvrigt mene, hvad man vil, om denne Skuespillers Begavelse, enhver vil indrømme, at han ikke ævner at fremstille Avtoritet, Mandsvilje, uforfærdet Styrke, hvilke Egenskaber den alvorlige Satyricus bør besidde, jo mere Tilskuerne er vante til at opfatte Philemon som den inkarnerede Holberg. Skuespilleren maa ved sin blotte Optræden imponere, da han skal udgøre Stykkets Midtpunkt. Hr. Jerndorff fører sig med en Art balletmæssig Anstand og en Strømpeskaftholdning, som især blev iøjnefaldende overfor Hr. Mantzius' fortrinlige Rosiflengiuskikkelse. Naar denne saa genialt gjorde Rosiflengius skarp som en Ragekniv, burde Philemons Repliker falde tunge som Kølleslag.

Uden Tvivl burde Rollen gives til Hr. Emil Poulsen, som iøvrigt ikke magtede den, da 122 Stykket indviede det nye kgl. Teater for 14 Aar siden, men som siden da vandt sin overordentlige Avtoritet over Publikum. Hvorledes Philemon spilledes i ældre Tider, véd man selvfølgelig lidet om. Tre Uger før Holbergs Død opførtes *Det lykkelige Skibbrud* første Gang. I forrige Aarhundrede spillede Rose og Preisler Philemon, men efter Rahbeks Udtalelser (fra 1817) var ingen af dem betydende. Af Rahbeks *Holberg som Lystspildigter* kan man slutte, at ingen endnu til hans Tid var falden paa at give Philemon med Holbergs Maske.

Han vilde ellers nævnt dette. 1841 fik Holst Rollen, og 1862, kort før sin Død, vandrede Michael Wiehe som den livagtige Holberg ind paa Scenen. Enkelte vil mindes den store Værdighed, hvormed han fremtraadte, særlig hans dybe og rolige Blik. I Retsscenen viste han ved sit stumme Spil Philemons digteriske Interesse for de naragtige Typer, der anklagede ham: hans Øjne fraveg dem ikke, han fotograferede dem i sin Sjæl, og alt andet forsvandt for ham. Interessant nok priser Rahbek Rose for »den naturlige Maade, hvorpaa han over alle sine urimelige Anklagere entredede med Jeronimus«. Hr. Jern-dorff derimod konverserer Leonora. Tre Spille-maader karakteriseres gennem dette Træk.

Overfor Philemon staar Rosiflengius som det onde Princip, og saa forbitret spottede Holberg 123 over Tychonius eller hvem det var, at han gjorde sin Figur pukkelrygget. Rollens sidste Fremstiller var som bekendt Adolf Rosenkilde, der snøvlede Replikerne frem uden nogen Glans eller Magt. Friskere og mere komisk gaves Figuren sagtens af Lindgreen og C. N. Rosenkilde; Rahbek antyder, at man brugte vilde Farceløjer for at muntre Galleriet.

Hr. Mantzius har med Rette skærpet Angrebet; Holberg vilde saa tydeligt Manden tillivs, hadede ham saa grundigt, at Skuespilleren kan forsvare sin naturalistiske Spillemaade. I hans Hænder bliver Rosiflengius en virkelig Pukkelrygget, hvis hæse og kvækkende Stemme, forfængeligt-hovmodige Mine og spankende Gang genkalder Hofnarrene paa det bekendte Maleri af Zamacois: *Kongens Dvæрге*. Og et virkeligt Fund er det dernæst af Hr. Mantzius, at han har gjort Rosiflengius ung, jævnaldrende med Philemon, medens en slet Tradition forvandlede ham til en gammel Pedant. Føj hertil en fortrinlig Diktion, der markerer hver Betoning, og en intelligent Opfattelse af Replikerne, saa bliver Hr. Mantzius' Præstation ikke alene en Triumf for Skuespilleren og dette Stykkes ypperste, men den gyder frisk Blod i vor klassiske Spillemaade. Hr. Mantzius viste, at en ung Kraft kan hæve en Rolle ved en stærk personlig Indgriben i det hele Stykkes Maskineri, thi hans Rosiflengius fordrer en langt alvorligere og mørkere Tone over 124 adskillige af dette Skuespils Optrin. Ulykkeligvis fulgte de andre Spillende ikke med.

Ikke for Eksempel Hr. Olaf Poulsen, der rigtignok stilles uheldigt med Hr. Jerndorff til Herre. Man kan sagtens tilgive Hr. Poulsen de hvide Strømper, især da en Teateranmelder i *Minerva* 1785 allerede klagede over, at Hr. Ibsen bar saadanne; men hans Henrik er desværre uden Personlighed. Det er dog let at se, at

denne Tjener skal repræsentere Snusfornuften overfor Philemons ideelle Syn. Henrik har den brillante Replik: »Hvad nytter det mig, om Sandhed triumferer, naar man har slaget Arme og Ben i Stykker paa mig ... Om Sandheden triumferede tusind Gange siden og hele Verden taledede om mig som en Martyr, saa var jeg dog og blev en lemlæstet ... Hvad nytter det Herren, at han bliver roset for sine Skrifter, naar han er død og intet føler dertil.«

Maaske da denne Henrik burde være en noget ældre Fyr; utvivlsomt bør han have andet Ansigt og andre Manerer end for Eksempel Henrik i *Henrik og Pernille*, hvor Tjeneren er en lapset Lakaj hos en rig Herremand, medens denne Henrik fungerer som ræsonnerende og snusfornuftigt Faktotum hos en hadet Skribent. Det er ikke Kritikerens Sag at angive, hvorledes Figuren burde se ud; Hr. Poulsen, der ellers er en Mester i at opfinde og kostumere sine Figurer, har intet ejendommeligt Billede udkastet af denne Henrik. Han trak blot i de almindelige Henrikklæder.

Bortset fra denne Indvending skal det villigt indrømmes, at Hr. Poulsen bevarer den Holbergske Tradition med usvækket Kraft. Han hugger de Holbergske Sabelhug som en udlært Fægtemester; Fleuretten bruger Hr. Mantzius nok saa godt. Hr. Poulsens udmærkede Humør betager Tilskuerne, hans hollandske Matros, der ligner en af Buschs *Fliegende Blättertegninger*, kildrer Folk med voldsomme skrattende Strubelyd. Phisters Hollandsk var ægte, men næppe pudsigere. Dog netop fordi Hr. Poulsen raader over en saa sjælden komisk Evne, tør man stille de største Fordringer til hans brede Talent. Og som sagt hans Trompetfanfare stemte hverken med Hr. Jerndorffs smægtende Hyrdefløjte (Holberg selv spillede Violin) eller Hr. Mantzius' snerrende Obo.

Heller ikke den fjerde Mand i denne Kvartet, nemlig Magister Rosiflengius Tjener Gotfred, kom ganske til sin Ret. Hr. Poul Nielsen var uklar i Opfattelsen, maaske fordi denne unge Skuespiller i det hele let forknyttedes ved Førsteopførelser eller ogsaa fordi han trænger til flere Prøver, end det kgl. Teater under Holberg. I *Under Snefog* er hans Svstrup nu langt snurrigere, langt grundigere forkølet end ved Stykkets Fremkomst, og Rollen er intetsigende, medens Gotfred forlanger selvstændig Komposition. Hr. Nielsen véd ikke 126be-stemt, hvorledes denne fedtede Slyngel af en Tjener skal se ud: han kender ikke Gotfred helt igennem fra hans Skolegang til hans nuværende Pedelstilling. Hvis Hr. Nielsen vil klage over de faa Anvisninger, Holberg gav, saa kan der kun svares, at Æren stiger med Vanskeligheden. Det gælder at hitte paa noget, der lyser, noget, der erindres — en levende Figur, et ejendommeligt Menneske. Hr. Nielsen vovede ikke synderligt og vandt derfor intet, men det falder urimeligt, fordi han besidder et vakkert omend vagt Talent og megen kunstnerisk Dannelse.

Jeronimus og hans Kone bør repræsentere Spidsborgerne, der hader Philemon og elsker Rosiflengius. Af Fremstillerne forlanger vi levende Mennesker, hvis Karakterer springer i Øjnene. Rollerne er galt besatte: Hr. Kolling giver Jeronimus, hvem Pernille kalder en Mand *saa haard som Flintesten*, som et skikkeligt Mæhæ, og Fru Phister mangler nu ganske Person til Magdelone, der bør være langt yngre end Jeronimus — hun er Børnenes Stedmoder og gør efter Pernilles Udsagn sin Mand til Hanrej. Det Hjem, de to fremstiller, besidder ikke den rette Karakter. Vi skulde se Jeronimus som en gammel rig Købmand, Grosserer vilde vi nu sige, haard og stræng, en Hustryran, der narres af sin noget yngre femogfyrretyveaarige elegante Hustru, som endnu prætenderer Skønhed. Dette Ægtepar er tilmed klædt i 127ukor-rekte Dragter, der ikke stemmer med Karaktererne. Hvorfor tog Hr. Krohn sig ikke en Smule af Stykkets Kostymer?

Til dette Hjem hører Philemons Kæreste, Leonora, som spilles af Frøken Hartmann, ganske net, men i den almindelige Paaskelamstil. Det er saa forkert som muligt. Leonora er »en stolt og fornemme Jomfru«, beredt til Trods mod sine Forældre snarere end til Opgivelse af sin Elskede. Hun skal ved sit strænge Væsen passe ind i Husets Ramme og bør ikke opfattes som klynkende Ingénue. Forresten viste Frk. Hartmann her mere Ævne end før.

Endelig tjener Pernille i dette Hus. Fru Sinding har ikke skolet sin Stemme i rette Tid. Derfra visse slemme slæbende Toner. Pernilles Raphed tillader ikke, at Pigen hovmestrerer sit fornemme Herskab, hun skal blot skyde sine Repliker ind eksplosionsvis. Væver som en Mus, fin og hurtig smutter Holbergs Pernille frem, og Fru Sinding bør glemme den forlorne jyske Troskyldighed fra *Tordenvej*. Hvis der gaves Instruktion ved det kgl. Teater, vilde man benytte de udmærkede Elementer til en Pernille, som Fru Sindings Teaterpersonlighed rummer.

I Retsscenen, hvor Statisterne støjede altfor stærkt, optraadte Teatrets gode Kræfter i de Smaaroller, hvormed Holberg her indfører sine berømte Komediefigurer paany. Det gælder at give et 128stærkt Billede i den ganske korte Tid, der tilstedes Personerne. Her maa nævnes Fru Oda Nielsen, hvis *Pige* viste hendes Skikkethed til at spille den Vægelsindede, Fru Emma Nielsen og Fru Bloch, de nydeligste Sangklokker, Hr. Lindstrøm en kraftig politisk Skærsliber og Hr. Foss en fortræffelig Jacob v. Tyboe. Andre var ikke saa heldige.

Pernilles korte Frøkenstand.

I.

19de November 1887.

Dette Holbergske Stykke, som hører til Digterens mindre betydelige Arbejder, faar sin Interesse gennem Angrebene paa Skinhelligheden. Det er som om Holberg havde anet den Pietisme, der skulde oprinde ved Frederik den Fjerdes Død og ødelægge endogsaa Teatret for ham selv. Utvivlsomt har Holberg her som andetsteds taget sit Forbillede fra Molière: Julius Hoffory har slaaende godtgjort *Pernilles korte Frøkenstands Afstamning* fra det Molière'ske Mesterværk *Tartufe*.

Ganske sikkert har Skuespillet ved Overførelsen tabt sin grandiose Karakter. Den store Hykler og Jesuit er svunden ind til en københavnsk gammel Smaaborger, der for Penge vil gifte sig med en ung Pige. Men i Jeronimus' uforanderlige Anraabelser af Himlen ved enhver smudsig Gærning, som han planlægger, har Holberg forsøgt at ramme Bigotteriet. Af den Grund lader han ogsaa Stykkets Intrige bero paa Henriks Forklædning som Munk. Atter derigennem faar han Lejlighed til lystig Skæmt over hylersk og salvesfuld Tale.

Stykket skal spilles, som det er skrevet, saa man forstaar, hvad det gælder og hvad Holberg vil tillivs.

Der mærkedes imidlertid ikke Spor af fast Plan, da det opførtes paany — for iøvrigt daarligt Hus. Skuespillerne faar Lov at lade og tale som de lyster, og Spillet trækker Scenerne i søvngigt Luntetrav over Brædderne.

Naturligvis er Fru Phister sikker i sine Papirer, stiv og strunk som Magdelone, men hun betoner ikke det Devote. Magdelone skulde slaa ind i en langt stærkere Fromladenhed, naar Jeronimus fortæller om de Himlens Indskydelser, han har modtaget.

Og Hr. Helsingreen, der som den Skinhellige skulde bære Stykket, lader Rollen falde til Jorden. Selv de berømteste Pointer, som for Eksempel det gentagne *min smukke Jomfru* i første Scene — Kristian Mantzius lagde en hel Verden af senil Attraa ind deri — udvisker han ganske. Dette kunde imidlertid Instruktøren have bødet paa. Værre er det, at Hr. Helsingreen kun synes at besidde én Grimasse og at hans Stemme i lutter Ganetoner skingrer som en Told paa en Flaskehals. Jeronimus blev ikke skinhellig, og han blev heller ikke komisk. Muligvis er det dog blot en uheldig Debut.

Af de øvrige Spillende er Hr. Schram Stykkets Lyspunkt. Han er som Gavtyven Radelzier uforglemmelig og beundringsværdig. Forklædt i Munkekutten har han ikke en eneste Replik, men ved et stumt og ikke indiskret Spil drager han i den Grad Opmærksomheden paa sig, at Hr. Olaf Poulsen i en meget talende Henrikrolle ganske bliver den lille ved Siden af ham.

Dette Stykkes Henrik har aldrig lykkedes for Hr. Poulsen. Han er, mærkværdig nok, kedelig som Munk, skønt Fyren har lutter pudsige Ting at sige. Skuespilleren har desværre faaet galt Greb paa Stemme og Betoning. Et mere indtrængende Studium af københavnske Præster turde anbefales ham, der nu nøjes med Teatersalvelse istedetfor den ægte Præstetone.

Leonora spilles med megen Myndighed af Fru Hennings. Kun én Indvending kunde gøres. Naar denne Leonora prises for sin Huslighed og for sine borgerlige Dyder, naar hun hverken kan parlere Fransk eller spille og danse — hvorfor ser hun da ud som en lille Dukkeprinsesse, der lige skal køre til Bal? Mon Holberg ikke har ment en noget forskellig Skikkelse? — Endelig besidder Fru Hilmer som Pernille alle de traditionelle Gebærder, men mangler Ungdommen, der skulde lyse over den næsvise Kammerpige.

Det vil rimeligvis ikke nytte at gøre opmærksom paa den urimelige Iscenesættelse af Slutningsoptrinet. Det er absolut nødvendigt, at Henrik ved et Vink giver Pernille tilkende, hvordan det forholder sig med hendes Frøkenstand. Hvorledes kan ellers Pernille som Frøken ægte den modbydelige Olding, som hun forbød sit Herskab at tage, dengang hun selv endnu var Tjenestepige? Dengang erklærede hun, at saadan en gammel Mand kun var passende for en køn og fattig Tjenestepige, der ellers af Desparation maatte gøre sig til Amme. Hvorfor tager hun ham selv nu? Lad Henrik da itide opmuntre hende til at se sit Snit og kapre den Gamle?

Imidlertid, det kgl. Teaters Instruktør er sikker for fin og fornem en Mand til at lære noget af en simpel

Kritiker.

II.

3dje Januar 1891.

Pernilles korte Frøkenstand er det andet Holbergske Skuespil, som det er lykkedes det kgl. Teater at fremføre iaar. Straks ved Sæsonens Begyndelse gaves *Jacob v. Tyboe* til Ære for den genvundne 133Hr. Mantzius, som i Sæsonen 1888—89 havde overtaget Stygotius' Rolle efter sin store Triumf som Rosiflengius. Ganske sikkert udmærkede Hr. Mantzius sig ikke ved noget særligt Indfald i sin anden vanskelige og tørre Pedantrolle, men Teatret mente dog ikke i Sæsonen 1889—90 at have en Afløser ved Haanden. *Jacob v. Tyboehvilede* saaledes til hans Tilbagekomst, og Stykket kostede i indeværende Sæson Teatret ingensomhelst Ulejlighed, hverken Prøvetid eller Bekostning — man trak Komedien over Scenen som andet Hoveriarbejde, og da Udførelsen indeholder én udmærket Præstation, Hr. Olaf Poulsens Oldfux, og én højst anerkendelsesværdig Fremstilling, Hr. Schrams Storpraler, havde Holbergelskere altid noget at fornøje sig med.

Nu midt i Sæsonen er man naaet til den anden Holbergske Komædie *Pernilles korte Frøkenstand*. Ogsaa dette Stykke stod paa Repertoiret indtil Udgangen af Sæsonen 1888—89, hvor Hr. Helsengreen spillede Jeronimus. Heller ikke her krævedes da af Teatret nogen kendelig Prøvetid eller Bekostning, idet kun en eneste Rolle skulde ombesættes, nemlig Jeronimus'. Den spillede Hr. Mantzius iaftes, og det synes saaledes stadig, som om Holberg er højst afhængig af Hr. Mantzius — hvortil i og for sig intet er at sige, særlig hvis man i dette Valg kan se en kunstnerisk Omsorg for 134at nybesætte de Roller, der i de Holbergske Skuespil trænger til friske Kræfter.

Pernilles korte Frøkenstand gik dog væsenligt med samme Rollebesætning, som da Stykket 1873—74 optoges efter lang Hvile. Saaledes har da de samme Skuespillere behersket Rollerne i næsten en Snes Aar, og man tør paastaa, at Teatret ikke i denne Sæson har overanstrengt hverken Unge eller Gamle for Holbergs Skyld.

Udførelsen var delvis lykket. En særlig Interesse knyttede sig naturligvis til Hr. Mantzius' Fremstilling. Han havde anlagt en levende Maske, et brutalt rødt, lidt apoplektisk Ansigt og et saadant usikkert Mæle, som en slap Tunge og tandløse Gummer tilvejebringer. Undertiden skimtedes vel nok den unge Mand igennem den paatagne Holdning, men hvis Hr. Mantzius hyppigt spillede Rollen, fik han snart Greb paa de enkelte Dele, der endnu ligger i Skygge. Hans Jeronimus var næppe devot nok; i al Tarvelighed staar den gamle Kæltring dog som vag Efterligning efter den Molière'ske Tartufe, og de mange himmelske Aabenbaringer, hvormed Manden hjælper sig, trænger vistnok til kraftigere Betoning. Forsaavidt var Masken brutalere end Manden: den lystne Olding, som Hr. Mantzius fremstiller, vilde vel næppe bruge saa mange hyklerske Omsvøb for at franarre sin Stedsøn hans Kæreste. Holberg vovede 135ikke, saa lidt som Molière, at gøre Hykleren til Præst: den danske Professor skildrede ham som velstaaende Borger, medens den franske Digter tog ham som Opkomling. Men Gang efter Gang er det dog »Himlen«, som Jeronimus paaberaaber sig til Støtte for hver Skurkestreg, han begaar.

Roses maa som næsten altid Hr. Mantzius' naturlige, menneskelige Tale. Hans Jeronimus besad intet dumt Karikeret, Replikerne faldt med Fynd som i en Samtale. Uden megen Kulør. Det er jo mere Linjen end Farven, hvorover den talentfulde Skuespiller raader, og med de komiske Effekter kneb det. Imidlertid vidnede denne kloge Gengivelse om et betydeligt kunstnerisk Arbejde.

Af de ældre Kunstnere gensaa man adskillige med Fornøjelse. Saaledes Fru Phister, der sandelig bærer sine 74 Aar som en Heltinde og som udtrumfede den myndige Rappenskralde Magdelones Repliker med fornøden Bidskhed. Og ved Siden af hende var Hr. Kolling et Mæhæ af en Ægtemand i rette Stil. Endvidere er og bliver Hr. Schram en uforglemmelig Radelzier: hans Udførelse af denne ubetydelige Rolle staar som et sikkert Tegn paa hans utrolige Talent for det Burleske. Hans stumme Spil fylder Scenen og bliver langt virkningsfuldere end selve Hr. Olaf Poulsens stærke Væren-paa-Færde.

136

Dennes Henrik har vundet siden sidst. Munken er bleven dristigere, salvesfuldere, morsommere — men ogsaa lidt utydligere. Kunstneren kender sin Pligt, naar han stadigt arbejder med de Holbergske Figurer, for hvilke han er den levende Tradition.

Mangelfuldt er Elskerparret. Hr. Jerndorff bør billigvis afgive den ganske unge Leander, der næppe skal

være mere end tyve Aar, og Fru Hennings kunde ogsaa uden Skade slippe den lille Jomfru paa de seksten. Men ubetinget forfejlet er Fru Hilmers Pernille, der mangler ethvert Spor af den Ungdom, hvormed den ligeledes sekstenaarige Kammerpige saa hyppigt og truende praler. At Fru Hilmer ikke ser ud som en sekstenaarig Ungdomsblomst, er endda det mindste; var blot ikke Friskheden saa forloren og Stemmeføringen saa uskøn!

Paa en fornuftig Iscenesættelse var der ingen Ulejlighed anvendt. Endnu har Henrik ikke faaet Ordre til at hviske Pernille Hemmeligheden i Øret ved tredje Akts Slutning. Denne er nu meningsløs. Hvorfor skulde Pernille, der selv er bleven en fornem og rig Jomfru, tage den gamle Mand, imod hvem hun revolterede Leonora? Kun naar hun oplyses om Intrigen i rette Tid, forstaar man hendes Opførsel.

Tredje Akts Stuedekoration er forfærdelig — især for den, der erindrer Tegners fortrinlige Illustration 137 til disse Scener. Tredive tusinde Kroner til *Aladdin* — og aldrig fire Øre til Holberg! Mon der er synderlig Forstand i den Ordning?

III.

28nde September 1893.

Det kgl. Teater strænger sig sandelig an. I September Maaned to store Helaftensforestillinger af klassisk Art: *Væringerne* og *Et Vinteræventyr*. Den sorte Domino i hvert Fald genoptaget, og de to sidste Aftener, *Pernilles korte Frøkenstand* (sidst opført i Februar 1891), *Fjærnt fra Danmark* (sidst opført Marts 1890), *Den eneste Fejl*, paany indstuderet efter mange Aars Hvile, og en hel ny Opera *Jolanthe*.

Don Ranudo gik i Løbet. Hvad Grunden var, maa staa hen. Underligt synes det, at den lange Ferie ikke tillod Indstuderingen af et Holbergsk Skuespil, der ikke hørte til de bedst kendte og af Personalet forlængst lærte. Dog med en vis Resoluthed dækkede man over det lidte Nederlag, som Opgivelsen af *Don Ranudo* i Virkeligheden betød. Den politiske Kandestøber blev straks sat paa Plakaten, og nu inden Maanedens Slutning føjede man *Pernilles korte Frøkenstand* ind i Repertoiret. Man mærkede desværre den Hastighed, hvormed Beslutning og Gærning havde fulgt hinanden. Udførelsen manglede Sikkerhed. Man er vant til, at vore bedste Holbergfremstillere aldrig tøver et Sekund i Repliken, aldrig med en Gentagelse eller et Indskud af Hum eller Ah og lignende Hjælpere giver Suffløren Tid til hans Stikord. Saadant hændte imidlertid hyppigt, blot fordi Stykket ikke prøvedes tilstrækkeligt.

Og dernæst bevirkede Hastigheden, at ikke en fornøden Ombesætning havde fundet Sted. I Stykket er Leonora og Pernille to lige gamle Jomfruer paa seksten Aar. Rollerne udføres af Fru Hennings og Fru Hilmer. Om den første kan man kun med Beundring sige, at hun endnu illuderer. Fru Hennings synes fin og sart som en purung, køn og brav lille Pige; hun spiller med en enkelt Undtagelse overordenligt stilfuldt den ubetydelige Rolle. Derimod synes Fru Hilmer langt ældre end Pernilles Aar, og man begaar en Uret mod denne Skuespillerinde ved at bevare hende i et Fag, som hun selv ønsker at forlade. Rollen burde gives enten til Fru Sinding, der fortræffeligt magter den, eller maaske til Fru Bloch, der vilde tage sig udmærket ud ved Siden af Fru Hennings — allerhelst skiftevis til dem begge. Fru Hilmer agerer nu for krampagtigt. Et Optrin ødelægges af begge Damer — Scenen mellem Pernille og Leonora, da de begge tror sig i anden 139 Stand. Det er et af de faa følelsesfulde Optrin, som Holberg har skrevet. Fru Hennings og Fru Hilmer tager haardhændet paa de kønne Repliker og vil vække Latter ved overdrevent Foredrag. Sceneinstruktøren skulde ikke tillade sligt men Stedet fremskabe Optrinets rette Stemning.

Han skulde heller ikke tillade Hr. Olaf Poulsen at sparke og slaa Hr. Schram, hvor begge agerer Munke. Hr. Poulsen vil mere hermed, men forregner sig. Hans Munk var nu ikke saa pudsigt som for nogle Aar tilbage, dog kraftigere end i hans Ungdom. Med en stilfærdig, næsten genial Komik virker Hr. Schram som næsten stum Person. Det er mesterligt gjort, og Hr. Schram rager op over alle andre i Komedien, legemligt og aandeligt. Et Fotografi burde forevige ham i denne Rolle.

Hr. Jerndorff er selvfølgelig for gammel til den unge Leander. Derimod var Hr. Mantzius tidligere for ung til Jeronimus. Nu besidder han Avtoritet under en fortræffelig Oldingemaske, skønt han maaske snarere giver den lystne end den hyklerske og pengebegærlige Olding. Der mangler en Smule Komik — Smældet paa Piskeren. Men Spillet er alvorligt og kommer indvendig fra. Vil man have Modsætningen, saa betragte man Fru Phisters Magdelone: megen Soliditet, men lutter Udvendighed, den gamle Frue jager efter Effekt, 140 som gjaldt det endnu for hende at erhvæve sig en solbeskinnet Plads.

Iscenesættelse og Udstyr forslog ikke i *Pernilles korte Frøkenstand*.

IV.

3dje December 1897.

Det er den tredje December, Holbergs Fødselsdag, og naar man vil være meget velvillig, kan man naturligvis indrømme, at det kgl. Teater den Dag fejrede den Digter, som det skylder sin Tilblivelse. Men man maa da være meget velvillig. Der gaves vel et Stykke af Holberg — dog intet nyt indstuderet Skuespil — og bagefter opførtes *Nej*. Holberg var uimodsigelig en Fjende af Vaudevillen, derom kan læses talrige Vidnesbyrd i hans Skrifter; altsaa havde det været mere passende, om man havde udelukket denne af intet Hensyn til Festen krævede Tilføjelse.

Hvorfor opførte man ikke *Erasmus Montanus*, om hvilket man nu har talt i mange Maaneder? Hvad er det dog for en mærkværdig Slaphed, der hviler over det kgl. Teaters Bestyrelse? Der arbejdes (?) uden Plan og uden Ledelse, som det bedst kan gaa, og saaledes at nogle enkelte ¹⁴¹Skuespillere sættes i første Plan, medens andre uden Grund skydes til Side. Hvad mon kan hindre en Opførelse af *Erasmus Montanus*, som altid burde kunne sættes op paa fjorten Dage? Hvis vore bedste Kræfter ikke kan Holbergs Komedier paa deres Fingre, hvad kan de saa? Og hvem vil man bilde ind, at der ikke samtidigt kan holdes Prøver paa en Opera og et Skuespil? Dagen er lang, hvis man vil bruge den. Imellem 10 og 6 kan der blive fire Timer til hver Prøve. Spørg en Smule efter paa andre Teatre, hvorledes dér maa arbejdes! Men det kgl. Teater er vist altfor fornemt og kongeligt.

Og saa fejrede man Holberg i al Tarvelighed og for tomme Bænke.

Det var forsaavidt urimeligt, som *Pernilles korte Frøkenstand* fremstilles med stor Dygtighed. Hr. Mantzius' Jeronimus er bleven bredere og kraftigere med Aarene, Hr. Olaf Poulsens Henrik ejer megen kunstnerisk Myndighed, og hvor er det ikke heldigt, at Fru Sindings Humør og Energi endelig er vundne for Pernille! Af Hensyn til hende maa det ganske bestemt forlanges — som mange Gange før — at Henrik mod Stykkets Slutning ved et stumt Spil meddeler Pernille den iværksatte Intrige. Hvorledes skulde denne Pernille, der saa bestemt modsatte sig Leonoras Giftermaal med den gamle Jeronimus, selv bekvemme sig til at ægte hans *Posterioriteter*? Hun, som har prædiket, ¹⁴²at kun fattige Piger bør tage de gamle Ægteherrer, hvorfor skulde hun, som nu er en rig Frøken, søbe den Kaal, som hun nødte Leonora til at afslaa? Men derimod, hvis Henrik *har* fortalt hende Sammenhængen, saa er Sagen klar, saa handler hun i god Overensstemmelse med sig selv. Det vilde derfor klæde det kgl. Teater at gøre denne lille Forandring — for at fejre Holbergs sunde Fornuft.

Endnu kan bemærkes, at Hr. Poul Nielsen ikke uden Held søgte at bevare Traditionen fra Schrams vidunderlige Radelzier.

V.

11te December 1897.

Det kgl. Teater behandler med en vis Drilskhed de Folk, til hvis Profession det hører at besøge Teatrets Forestillinger. For en Uge siden nmodede Teatret dem om at overvære *Pernilles korte Frøkenstand*, der bragtes frem til en yderst tarvelig Holbergfest, og en Uge efter indbyder Teatret til — *Pernilles korte Frøkenstand* igen. Hvor varmt end Ens Hjærte slaar for Holberg, saa bliver to Forestillinger af samme Komædie saa ¹⁴³kort efter hinanden let for meget af det Gode. Vistnok optraadte der en Debutant, og en saadan sjælden Fugl pirrer naturligvis Nysgærrigheden. Men mon egenlig Teaterbestyrelsen viser synderlig Kærlighed til Holberg ved sin Fremgangsmaade? Først affejes selve Festdagen med en ingenlunde gennearbejdet Opførelse af en af de faa Holbergske Komedier, der overhovedet spilles, og saa tvinger man den debuterende Holbergfremstiller til at optræde en Uge efter sin Lærer just som de Tilhørere, paa hvem det kommer an, har alle dennes Betoning i Øret og paany er blevne fortrolige med hans Opfattelse af Rollen.

Hr. Bonnesen er nemlig Hr. Mantzius' Elev — det høres paa to Minuter. Han synes at være en dygtig Elev, spæd og uden Myndighed som en Lærling, men flink i sit Studium og akademisk i sin Optræden. Hr. Bonnesen lader til at besidde ikke faa gode Betingelser som Komiker. Han kan i sit Ydre efterligne nærmest den Adolf Rosenkilde'ske Type og hans Stemme lyder klart og fuldt. Det er ikke lidt — om det egentlig er nok

til en Debut paa det kgl. Teater, turde være tvivlsomt, hvis Theatret holdt sig sin store Opgave efterretteligt.

Nogen ny Opfattelse af Jeronimus-Figuren eller af de enkelte Repliker fandt man, som venteligt var, ikke i Hr. Bonnesens Debut. Han støttede sig 144tæt op til det af Hr. Mantzius Lærte. Det havde sikkert været venligere og rimeligere, om man havde undt ham en anden, en finere og betydeligere Debutrolle end denne Jeronimus, der desværre af Holberg er tegnet saa farceagtigt grovt.

145

De Usynlige.

11te Marts 1890.

Hr. Olaf Poulsen modtog, da han var bleven antaget som Elev ved det kgl. Teater, Undervisning hos Phister i Holbergske Roller. Disse var ikke mange, Henrik i *Maskarade*, Henrik i *Henrik og Pernille*, Troels i *Barselstuen*, men andre af de Phisterske Henrik- eller Arvroller havde Poulsen Lejlighed til at iagttage paa nært Hold, da han fra sin Debut i 1867 til Phisters Afgang i 1873 optraadte ved hans Side i de Holbergske Stykker. Phister havde igennem sin Undervisning saaledes paatrykt den ganske unge Skuespiller sin Opfattelse og Foredragsmaade, at Poulsen ikke længer saa' Rollen i sig selv, men ene i den Phisterske Form. Han var i Stand til ganske nøje at reproducere Phisters Fremstilling.

Undervisningen havde forberedt ham dertil. Poulsen kom til sin Time, og Læreren opfordrede ham til at sige den eller den Replik. Naar han 146var færdig, ytrede Phister med en nedslaaende Hovedrysten: »Den Replik kan siges paa hundrede forskellige Maader, selvfølgelig — kun ikke paa den Maade, hvorpaa du siger den; nu skal du høre, hvordan jeg plejer at sige den.« Det hjalp lidet, om Poulsen forsøgte en ny Maade; alt, hvad han kunde hitte paa — og hans Opfindsomhed var maaske heller ikke synderlig bevendt paa den Tid — slog ikke an hos den gamle Kunstner, der ufravigelig endte i den Maade, hvorpaa *han*»plejede at sige den«. Saa opgav Poulsen efterhaanden al yderligere Modstand og føjede sig efter en Fordring, som opstod meget naturligt hos Phister. Fra 1835 til 1870 havde han hersket næsten uindskrænket over de Holbergske Roller, til hvilke han endelig ved Slutningen af sit Regimente fandt en fuldtværdig Arving. Phisters ikke ringeste Fortjeneste af Holberg havde været den, at han strængt og pietetsfuldt havde holdt over Holbergs Tekst og ikke tilladt de tidligere hyppige Tilføjelser og ret upassende Narrestreger, hvormed Komikerne forbedrede Holberg. Han havde selv med stor Omhu studeret sin Lærer Lindgreen og paastod for Eksempel saaledes, at hans Jeppe paa Bjærget kun var en i alle Enkeltheder nøjagtig Kopi af Lindgreens forvandlede Bonde. Hvad Under, om hans egen Spillemaade langsomt fastsloges for ham selv som den ene rette, ene Holbergske, ubrødeligt overleverede, imod hvilken ethvert andet 147Foredrag skurrede som falske Toner! Den gode Overlevering var forsvunden fra næsten alle Holbergske Karakterroller undtagen dem, han spillede, endvidere fra adskillige Jeronimus'er og Magdeloner; selv havde han skabt en Pernille i sin Henriks Billede, og denne Henrik stod for ham fastslaaet i strænge Linjer, fra hvilke han aldrig veg. Han lærte da Poulsen sin egen meget udarbejdede, vittige og overlegne, men noget lidenskabsløse Spillemaade.

Poulsen var Manden for aldeles at tilegne sig den. Han var et blødt Voks i Phisters Hænder, og den unge Kunstner blev efterhaanden den ældre slaaende lig i Udvortes og Manerer, især i saadanne Roller, hvor han direkte arbejdede efter Phisters Mønster.

Der var virkelig Fare for, at Poulsen kunde sætte sin Personlighed til, naar hans Talent saaledes uniformeredes i Phisters Garderobe, og maaske var det heldigt for ham, at Phister 1873 trak sig tilbage fra Scenen og derved den umiddelbare Paavirkning ophørte. Hvad man kan lære i den bedste Skole, havde Olaf Poulsen tilegnet sig; at alene Personligheden, selv paa Scenen, hvor kun fremmed Tanke udtrykkes, giver Kunstværket Værd, viser Summen af hans Holbergfremstilling.

Kortelig kan man sige: de Roller, som Poulsen har lært af Phister eller set Phister spille, er i strængeste Forstand mislykkede for ham; de 148Roller derimod, hvor hans Fantasi kunde bevæge sig frit inden for den overleverede Form, er Kunstværker af høj Rang, ja saa god Skuespilkunst, som vor Scene overhovedet i en Aarrække har opvist.

Den første Klasse omfatter Jacob i *Erasmus Montanus*, Henrik'erne i *Maskarade*, *Henrik og Pernille*, *Det lykkelige Skibbrud*, *Pernilles korte Frøkenstand* og *Den politiske Kandestøber*, Troels i *Barselstuen*, Arv i *Henrik og Pernille*.

Alle disse Roller har Poulsen indstudert eller spillet inden 1873, altsaa inden Phisters Afgang fra Teatret.

Naturligvis skal det forstaaes med Forbehold, naar disse Roller kaldes mislykkede for Olaf Poulsen. De maatte vel betegnes som lykkede for enhver anden end ham. Han har vakt det store Publikums Beundring og mange Gange moret baade grove og fine Folk, for Eksempel som Kandestøberdrengen ved sin udmærkede Oplæsning i sidste Akt, og alle disse Fremstillinger præges af det overordentlige Talent, hvormed Poulsen studerer Holberg efter Phistersk Mønster og udarbejder den enkelte Replik i de rigeste Afskygninger. Derimod spørger han mindre om Figurens samlede Karakteristik. Tag saaledes Henrik i *Maskarade!* Hvor ypperligt end Phisters forslagne Lakaj agerede sin Komædie, hvor mesterligt hver Replik var gennemtænkt, saa fik han dog aldrig nogen solid Følelse i Henriks Klage over Tjenerens fortrykte 149Stilling: »Vi fødes udi Armod« o. s. v. Og Poulsen spiller derfor Rollen uden Stærkbetoning af denne den menneskeligste Replik hos Henrik. Der kommer ingen Baggrund for Vittighederne, ingen Sjæl i den hele Figur, og Henrik bliver hul, udvortes, maskeagtig. Ligesom Poulsen ikke har kunnet frigøre sig for den Phisterske Indflydelse her, saaledes fandt han overhovedet ikke Mod til at komme udenfor den Lakaj-Henrik og Scapin-Henrik, der af Phister var tænkt alene som Intrigant. Poulsen kunde anlagt sit Spil bredere og voldsommere, især da han havde sin Nød med det rent forstandskloge Vid og med Elegancen. Men han blev inden for de afstukne Grænser. Derfor formedes Henrik i *Henrik og Pernille* alt for artig og balletagtig, og baade Jacob i *Erasmus Montanus* og Arv i *Jean de France* boltrede sig ikke med oprindelig Bondskhed. Man kan maale Phisters Indflydelse gennem Henrik i *Pernilles korte Frøkenstand*. Phister var morsom i Henriks Forklædning som den katolske Pater; han havde let ved at forvende sin Røst, og han skabte uden Maske en pudsig og salvelsesfuld Munk; Poulsen vovede end ikke at tage Figuren op til selvstændig Behandling, forsøgte kun en Kopi af det store Forbillede, og da Poulsen ingenlunde besidder Phisters fantasirige Forvandlingstalent, gled Figuren ham ud af Hænderne.

150

Den anden Klasse af Roller omfatter: Harlequin i *De Usynlige* (1877), Den pantsatte Bondedreng (1880), Henrik i *Abracadabra* (1882), Chilian i *Ulysses v. Ithacia* (1884) og Jesper Oldfux i *Jacob v. Tyboe* (1889).

For Nøjagtigheds Skyld skal dog bemærkes, at Poulsen spillede den sidste Rolle tre Gange i 1877 sammen med Kr. Mantzius som Tyboe, men han havde den Gang endnu ikke faaet Magt til at nyskabe Snyltgæsten.

Disse fem Roller besidder et rigt kunstnerisk Indhold, og man følger bestandigt med Nydelse Poulsens Fremstilling, der straalere af Liv og Lys. Lige interessante er de imidlertid ikke. Den pantsatte Bondedreng staaer lavest i Menneskelighed, maatte staa saaledes, fordi Holberg efter Poulsens Opfattelse nøjedes med en næsten idiotisk Figur. Pernille regner ikke Drengen højere end et umælende Bæst, og naar han et enkelt Sted i sidste Akt viser sig forstandigere, kunde dette bero paa en Skødesløshed hos Holberg, der satte sig ud over Logikens Fordringer. Fra denne Bondedreng strøg Poulsen alt det forlorne og rent akademiske bort og gav trøstigt *la bête humaine*, Dyret i Mennesket, idet han samtidigt forstod ved et let Minespil, blot et Blink i Øjet, at antyde en skalkagtig Snuhed hos Fyren og derved hæve ham en Smule op over det abnorme. Drengen blev som et grovt, 151saare grovt Udkast i Ler til Jeppe paa Bjærgets Bronze-Statue. Som bekendt har Olaf Poulsen vægret sig ved at spille Jeppe, imedens Phister levede; han følte sig bestandig under Mesterens Paavirkning. Hvis han en Gang faar det rette Mod, da bør han utvivlsomt tage sit Udgangspunkt fra sit eget selvstændige Arbejde i *Den pantsatte Bondedreng*.

Selv i dette Stykke kunde man spore Olaf Poulsens Lyst og Ævne til at rive Masken af de Holbergske Figurer. Han vilde gøre dem til Mennesker, underlægge dem, om ikke et Følelsesliv, saa dog et Driftsliv, der forklarede deres Handlinger. Han viste som Henrik i *Abracadabra*, der kunde synes saa tom en Intrigant, den unge Mands voldsomme Trang til stærkt Liv, til at more sig, spille, drikke, svire. Phister nøjedes som Henrik med dennes Glæde over sin Klogskab under Intrigerne og Forklædningerne, medens Poulsen tog disse som Maal for Tjenerens frodige Livslyst. Han fik et lignende Karaktertræk frem hos Jesper Oldfux; Phister, der iøvrigt her var ypperlig, nærmede Skikkelsen til Scapin og sin egen helt ud intrigante Oldfux i *Den Stundesløse*: han var alert, smidig, næsten gratiøs, skønt halvgammel. Poulsens Jesper er derimod en gammel snurrig Snegl, en reduceret Halvstakkel, der ved sit gode Humør og sin snilde Daarskab slaar sig gennem Verden. Han elsker Livet for grove Goders 152Skyld uden Tyboes Praleri og Fejghed eller Stygotius' fjottede Pedanteri og repræsenterer ligesom Chilian en Sancho Pansas sunde Livsdygtighed overfor en Ulysses' Don Quichotiske Romantik. Men ingensteds er det lykkedes Poulsen bedre at skabe et lyslevende Menneske ud af den Holbergske Tjenerskikkelse end i *De Usynlige*. Opgaven var tilsyneladende allervanskeligst, fordi Holberg her havde laant endog Maskekomediens Harlekin og mod sin Sædvane henlagt Handlingen til en fjærr romantisk Stad, der, skønt Pøblingsøen nævnes, ikke skulde være den ramme Virkeligheds København.

De Usynlige var, indtil Stykket optoges i 1877 for Poulsens Skyld, i alt opført 26 Gange paa det kgl. Teater. Man vil af dette Tal kunne slutte, hvor krank dets Scenelykke havde været. Fra 1750 den 23. September, hvor det spilledes første Gang, og Aarhundredet ud gik det i alt 7 Gange, skønt de betydeligste Skuespillere medvirkede deri. Med en Rollebesætning, hvor Rose var Leander, Londemann Harlequin, jfr. Thielo Leanders Usynlige, opførtes det fem Gange fra 1750 til 1755, og med en Rollebesætning, hvor Preisler var Leander, Knudsen Harlequin, jfr. Astrup Leanders Usynlige og Madam Gielstrup Columbine, gik det to Gange i 1789. Folk, der blot er lidt hjemme i vor 153Teaterhistories Navne, vil se af Rollefortegnelsen, at man

begegnede Stykket med megen Ære: Rose var Teatrets første Elsker, en Skuespiller med en sjælden Anstand og Elegance og især i Komediens naturlig og ildfuld, Preisler besad det gode Selskabs lette Tone og var i sine bedste Aar en fin og smuk Lystspilelsker; som Herren saa Tjeneren: Londemann var den glimrende Henrik, som genfødte den Holbergske Komædie sammen med Clementin, og Knudsen var en fantastisk uregelmæssig Skuespiller, for hvem enkelte Lakajroller, saaledes Oldfux i *Den Stundesløse*, lykkedes udmærket; endelig bør man bemærke, at Leanders Usynlige begge Gange spilledes af Theatrets største Skønhed, den fortryllende Jomfru Thielo og den majestætiske Jomfru Astrup. Alligevel paa en Tid, hvor Holbergs Skuespil holdtes stadig paa Repertoiret, var der aldrig Fremgang for *De Usynlige*. Var det Aktørernes Skyld? Holberg selv paastaar dette netop for *De Usynliges* Vedkommende, hvis Opløsning efter hans Ytring ingen Virkning havde, fordi »Aktionen ikke blev vel udført af nye og uexercerede Acteurs«.

Vist er det, at Stykket var kommet i Miskredit. I dette Aarhundrede optoges det vel atter paa Repertoiret i 1818, hvor Lindgreen var Harlequin, men henlagdes straks igen efter kun to Forestillinger. Man skulde synes, at Harlequin maatte have fristet Phister; efter han eget Sigende kunde han imidlertid ikke faa Hold paa Figuren, ikke sammenrime Harlequins Dumhed med hans Adræthed. Han spillede kun Rollen et Par Gange ved Sommerforestillinger i 1842 og 46, hvor Brudstykker af Stykket opførtes, og Harlequins Usynlige aldeles ikke fremtraadte. Og saa laa Stykket igen paa sine Gerninger, indtil Høedt i 1856 faldt paa at spille Harlequins Rolle og fik Michael Wiehe til at paatage sig Leander.

Om denne sidste er der i denne Rolle, som næsten overalt, kun én Overlevering, gaaende ud paa hans uindskrænkede Vidunderlighed. For dem, som har set Wiehe, vil det være klart, at han formaade at tænde Flamme i Leanders lidt stive Ord. Rollens sære Romantik — Forelskelsen i den usynlige Skønhed — laa ganske fortrinlig for Wiehes paradoksale Erotik: han syntes altid at knæle for en urørlig Madonna, hvem man kun paa Afstand nærmede sig beundrende som en Troende Gudinden. Han fandt med Glæde i Holbergs kantede Stil en Form for det Tilbageholdne og Melankolsk-forlegne, det Ildfuldt-sky, der laa i hans Væsen. Han lagde glødende Lidenskab i Leanders Repliker, hvor den unge Dame vil friste ham til Utroskab, og hvor han udbryder: »Intet uden Døden skal skille mig fra den Usynlige«, hvilket almindelige Elskere, Hr. Jerndorff for Eksempel, nu til Dags omsætter omtrent i denne Følelse: »De 155maa meget have mig undskyldt, kære Frue, men i Morgen er jeg inviteret til Sørensens.«

Høedt havde da valgt rigtigt for Wiehe. Mon ogsaa for sig selv? Vi har ingen autentisk Beretning om hans Spil. Det forlyder, at hans Harlequin ikke virkede umiddelbart komisk, var alt for tør, og det er troligt nok, at det Pjerrotagtige hos denne Harlequin ikke laa for Høedtsaarvaagne Intelligens. Til Gengæld skal han have sagt hver enkelt Replik med den vittigste Skarphed. Ham skyldes Melodien til Harlequins Serenade og dermed Behandlingen af dette Pragtnummer. Da Stykket i 1877 skulde opføres, vidste ingen, til hvad Melodi den mærkelige Tekst skulde synges; igennem Hr. Carl Price fik man da Høedts Komposition.

I 1857 forlod Høedt Teatret, og atter gik *De Usynlige* efter 17 Opførelser ud af Sagaen. Det laa saa i tyve Aar, indtil Olaf Poulsen trak det frem af Arkivet. Han vilde gaa paa egen Haand, frigøre sig for den strænge Skole, vise, at han kunde komponere en Holbergsk Figur uden Vejledning, uden anden Tradition end den Stilfuldhed, som Phister havde indpodet ham.

Forsøget lykkedes over al Forventning, han skabte et fortrinligt Værk, ja han formaade endog at holde Stykket paa Repertoiret igennem de følgende Sæsoner saaledes at det tidligere lave Opførelsesantal, denne Sæson medregnet, stiger med over 50 Gange. Sandt at sige, har Tilstrømningen ikke været stor, naar det opførtes; det kgl. Teaters Publikum elsker ikke Holberg, Teaterbestyrelsen ynder at anbringe Stykket paa rød Plakat og har desuden besat de fleste Roller yderst mangelfuldt. Men en lille Skare Trofaste plejer dog at samle sig om Olaf Poulsen, naar han tager Harlequinsdragten paa og svipper med smaa Trin ind paa Scenen.

Poulsen har beholdt den traditionelle Harlekindsdragt og bærer Briksen ved Siden. Sin Maske skaber han ved en Forandring af sit bevægelige Ansigt. Han skyder Overlæben ud over Underlæben, hvad der giver Ansigtet et noget taabeligt Udtryk, han paasætter sig en smægtende Knebelsbart, der falder dumt ned over Mundvigerne, og endelig tegner han sig et Par skraa Øjenbryn, der forsyner hans opvakte Ansigt og fiffige Øjne med den fornødne Naragtighed. Der kan over denne Harlequin komme noget Affektert, sødladent Hyrdeagtigt, hvilket paa det snurrigste staar imod hans grove Ord, men som udmærket fremhæver, hvad Skuespilleren har villet med Figuren.

Hans Harlequin er Parodi paa al romantisk og platonisk Kærlighed. Leander kan elske den formummede Skønhed, skønt han aldrig har set hende, thi hans Følelse gaar ikke ad den slagne 157Vej og »finder ingen Sødhed udi det, som man uden Møje kan komme til.« Hans Sans trænger til den Nervepirring, som den maskerede Dame bereder ham, og Holberg, der i dette Stykke viser mere erotisk Fremstillingsævl end noget andet Sted, giver ham Ret. Dog Harlequin har ogsaa Ret ud fra sin Natur, særlig i den første Scene, hvor han med saa megen Logik beviser sin Herre det Urimelige i hans Adfærd. For ham er denne Maskerade som at grave i Møddingen efter en Perle i Stedet for at tage den, der ligger paa Bordet, og Leanders Elskov er at forliebe sig udi en Hueblok; thi Harlequin vandrer trods Narredragten i en glad Epikuræisme: for ham er Livet Mad og Vin og Columbines friske Læber.

Derfor gør Poulsen straks Harlequin dum, næsten fjottet i Forbavselsen overfor Leander. Han, hvem Leander senere kalder »enfoldig og dum som et umælende Kreatur«, forstaaer dog saa meget, at Herren maa være enten syg eller forliebt. Han spørger først med stor Deltagelse, om Leander har været syg, og straks efter med taabelig Skælnskhed — thi Harlequin skifter bestandigt Udtryk ligesom Position med Fødderne — om han da har været forliebt. Saa erfarer han, at Leander ikke véd, hvordan hans Elskede ser ud. Harlequin er ganske dum i sin Forbavselse herover, han regner naivt efter paa sine Fingre: »I frier ikke selv, I frier ikke ved Kommissionær 1580. s. v.« Han sammenligner hermed plumpt: »Jeg saaler aldrig mine Hoser, jeg lader dem ej heller saale o. s. v.« Han bruger den grove Lignelse uden Drilleri, fordi den ligger ham nær.

Om idet Harlequins Forbavselse stiger, vokser hans Overlegenhed overfor Leander. Han faar høje Ideer om sig selv overfor sin Herre, som da han taler med fornemme Lader om, at Leander maaske har ladet Damen »besigtige« af andre. Man skal høre Poulsen sige et saadant Ord. Harlequin føler sig som Ambassadør i dette Øjeblik. Han forhører Leander (»Har Herren da ej heller set hendes Kaaberstykke?«) og han er paa sit højeste, da Leander bebrejder ham hans grove Lignelser. »Hvor grove de end er, saa er de dog grundige«, siger Harlequin, afvisende Leander med en brøsig Fornemhed. Nu er hans Herre rent ud Idiot, synes han, han lytter derfor uden mindste Hjærtetrethed til Fortællingen, skønt Harlequins-Vimsheden kommer op i ham, da han beder Leander berette Historien.

Denne keder og ærgrer ham. Hvorledes? Man sætter et Menneske i en Fløjelslænestol foran herlig Mad og Drikke, og ved Siden af et dejligt Kvindemenneske, og han tager ikke for sig af Retterne! Han er jo ikke værd at ligne ved en Østers, raaber Harlequin, der udmærket forstaaer en sund Livsglæde med »Mad, Vin og smukke Piger.« Han bliver rasende paa Leander, 159og da denne beder ham holde sin Mund, kaster han sig tilbage yderligere fornærmet, idet han skifter Stilling. Hovedet paa skraa, Hoftene vrikkende og Ansigtet helt bortvendt fra Leander, indtil denne atter irriterer hans sunde Sans. Saaledes forbliver han i hele denne Scene den kloge og praktiske Mand overfor den latterligt forelskede Leander.

Han skifter noget om i næste Scene, hvor den Usynlige i hans Nærværelse taler med Leander, og i den udmærkede Monolog, der følger derefter, kommer hans Betæneligheder frem. Han repeterer efter Damen: »De Frugter, som ligger paa Marken (hvorved Harlequin øjensynlig forstaaer noget højst ildelugtende) smager ikke halvt saa vel som de, man med Besvær plukker af Træet.« Hans Ræsonnement er dette, at disse Folk vil gaa langt gladere til Brudesengen end han og Columbine. Det er derfor næsten med en Triumfatormine, at han begynder Monologen: »Hun har Ret« — han har forstaaet det Hele: de Folk rister deres Steg over en sagte Ild, for at den kan smage des bedre. Der er gaaet et Lys op for ham, og han irriteres højligt mod Columbine, som straks hoppede (han viser det med Harlekinstrittet), da han lokkede. »Den Tøjte var altfor hastig,« raaber han rasende. »Jeg elsker hende, det er sandt,« vrisser han som en højst plaget Mand, men med stor Fiffighed fastslaar 160han sin Kærligheds Slyngelagtighed, fordi han ikke vilde hænge sig, om Columbine døde. Poulsen bruger hvert Ord i denne Monolog til komiske Nuancer: man mærker, hvordan det arbejder i Harlequins ophedede Hjerne, naar han lægger en uhyre Vægt paa Ordene »uden det« i Repliken: »Men hvad kan være Aarsag til saadan lunken Elskov uden det, at jeg ingen Umage har haft med at vinde den.« Harlequin tænker sig om og standser nøje overvejende med demonstrerende Pegefingre, inden han finder det matematiske Bevis. Saadanne Smaating kan gøre Figuren saa utrolig levende; man har ikke den slemme Fornemmelse af en udenad lært Replik.

Saa kommer Columbine ind, og Harlequin afviser hende. Poulsen lader Harlequin trippe frem og tilbage, alt som Replikerne fordrer. Iøvrigt er nu Harlequin højt paa Straa og fuld af Foragt mod den arme Pige. Det kniber sikkert med Logiken, men Meningen er god nok. Man tage saaledes Repliken:

»Vil du endelig have fuldkommen ren Forklaring, da udtolker jeg Ordene saaledes: De Ord, vi skønner ikke paa Foraars, uden vi først har Vinter, betyder, paa godt og oprigtigt Dansk, at du est en Carnali.«

Igennem en saadan Replik kan man skimte en anden Harlequin end den, Poulsen giver: en virkelig overlegen, satirisk og elegant Lakaj, der 161som Henrik i *Henrik og Pernille* vil mere sig paa fornemme Herrers Vis. En saadan Harlequin vilde sige denne Replik som en Vittighed, der var Knægten bevidst. Ikke saa med Poulsen: hans Harlequin standser ved Ordet »betyder« og søger efter sin Forklaring, indtil han endelig efter forgæves Overvejelse bryder overtvært og skælder Columbine ud efter sin Hjærtens Mening. Han bliver i denne Scene gladere og gladere, alt som han bliver af med den kedsommelige Nutid og tænker forhaabningsfuld paa den overraskende Fremtid. Tilslut gør han Harlekinshoppet (med samlede Ben) for Columbine, kysser paa Fingeren og løber dansende og straalende sin Vej.

Naar Tæppet gaar op for anden Akt, ser man Harlequin staa i en smægtende Stilling henne ved det Springvand, der danner Dekorationens Midtpunkt paa det kgl. Teater. Han kommer frem i forventningsfuld Bæven og møder da Magdelone som sin Usynlige. Poulsens Kunst viser os den Fart, det øjeblikkeligt tager med Harlequins Elskov: han ser ikke den formummede Dame, førend en Kærlighed af en ganske uplatonisk Art betager ham. Dog i den første Scene dyr han sig endnu; han har de latterligste Manerer, laante fra en nu afdød Skuespiller, for at antyde sin Smægten, naar han for Eksempel støtter Kinden med sin Haand og skotter jomfrunalsk til den Elskede. Men han slaar hvert Øjeblik over 162fra den tragiske Tone til den plumpeste Hverdagssnak: Holberg har jo i dette Stykke parodieret Tragedien ganske i samme Stil som

Wessel halvhundred Aar senere i *Kærlighed uden Strømper*. Naar den Usynlige ønsker, at det stod i hendes Magt at trøste ham, og Harlequin svarer: »vist staa det i hendes Magt«, saa er Poulsens Tone ganske ugalant formanende; men et Øjeblik efter stiger Harlequin til »rosenrøde Læber« og falder atter til: »Giv dig tilfreds, min Snut, det skal blive godt!« Poulsen taler her med den bredeste borgerlige Gemytlighed, hvorfra den spanske Elskov ganske er forsvunden, indtil han paa ny maa svinge sig op til en Trusel om at dræbe sig for Damens Fødder. Da hun er borte, viser han sig i den følgende Monolog svimmel af Henrykkelse og danser ud med forliebte Pas. Nu ligner han præcist en Hankat.

Han kommer tilbage til Aktens Slutningsscene, den berømte Serenade. Her er ikke meget andet at sige end: gæk hen at beundre Poulsens Humør i denne Scene! Han lærte sig at spille Violin for denne Rolles Skyld; han vilde udføre sin Serenade uden fremmed Hjælp paa den ene G-stræng. Melodien ligner en Smule *carneval de Venise*, og Poulsen gør de snurrigste Overgange med Røst og Strængeleg. Da Harlequin er kommen til Verset:

163

Det Harlequin han ønsker,
af Hjærtens Grund udpønsker,

tager Poulsen det sidste mindeværdige Ord med en høj Tone, som han famlende udleder sig paa Violinen: *udpønsker* dirrer i Luften udpint musikalsk som sprogligt for at hjælpe paa den manglende Inspiration. Holbergs store Lystighed i denne Komædie gribes med Begær af Poulsen, der heller ikke trykkes af Respekt for tragiske og romantiske Fagter. Han gør med Vid, Tone og Gestus Nar ad gammel og moderne Hyrdestil. Da den Usynlige nægter Harlequin »at trine op til hende«, bliver han ganske vild af Fortvivlelse, klamrer sig til Pillen, der bærer Altanen, og forsøger forgæves en Klatring, der minder om Kainz' Ivrighed i *Romeo og Julie* foran Julies Balkon. Olaf Poulsen forudandede den tyske Kunstners stærke Betagethed. Ingen, der ser denne Harlequins Aandeløshed, naar han svinger rundt om Stolpen, saa Hatten falder af ham, kan tvivle om denne Elskovs Uforfalskethed. Da Magdelone er urokelig, læner han sig mat og slap til Døren, og Tæppet gaar ned over hans Sønderknusthed.

Han sidder endnu ganske slagen ved tredje Akts Begyndelse paa en Bænk og grunder. Han forsøger en tragisk Paakaldelse af Træer, Urter og Grønsager, indtil hans Usynlige triner ind. Harlequin har nogle faa Repliker med hende, og det ender 164

med, at hun viser ham den »Faveur«, at lade ham se Enden af hendes lille Finger. Dette har Poulsen ordnet saaledes, at Fru Phister viser ham sin Fingerspids gennem en meget hullet Handske. Harlequin slaar ned paa denne Haand, kysser Fingeren og svinger dansende og kyssende rundt om den Usynlige, indtil hun farer ud af Scenen, fulgt af ham i Valsetrin. Og ind styrter han som et Lyn, han kan ikke længer staa rolig, Benene dirrer under ham, han er alt for vild af Forventning efter de himmelske Glæder, som han nu skimter. Han hører knap, hvad hans Herre fortæller, men han noterer sig omhyggeligt, hvorledes denne vil dræbe sig overfor sin Usynlige. Man forstaa af Harlequins Mine, at dette Middel vil ogsaa han bruge. Iøvrigt er han vis paa Sejren; da Leander ønsker ham et glædeligt Udfald, takker han sin Herre med en uforskammet Overlegenhed. Efter at have set Dejligheden hos Leanders Usynlige, er han opsat paa ogsaa at skue sin Sol. I det følgende Møde med hende jager han derfor Replikerne afsted. Han styrter sig paa Knæ, trækker sin Dolk, sliber den paa Gulvet, og idet han raaber: Adieu Morderinde! lader han sig falde ned forover, saa han stikker sig i Haanden — hvorover han jamrer sig stærkt, indtil han tager fat igen og svinger sit Glavind adskillige Gange, før den Usynlige standser ham og lover at opfylde hans Bøn. 165 Harlequin bliver liggende paa Gulvet og avancerer paa Knæerne ind imod hende, som han omfavner i denne Stilling, medens han udskriger sine sidste Ord, halvgal af Hidsighed. Poulsen spiller dette med det voldsomste og gratiøseste Lune: det Vovede glemmes ganske over det Latterlige. Og med det mest forfløjne Humør fører saa Poulsen Harlequin til det endelige Nederlag, de slemme Betingelser for Ægteskabet med Columbine. Hans Styrke svækkes ikke et Minut i de burleske Repliker, der ender Stykket.

I Enkeltheder at betegne Tonefald og Scenespil er ikke muligt. Og hvad giver alle Ord? Ikke den uforlignelige Friskhed, hvormed Poulsen bolttrer sig i denne Rolle. Masken er gledet fra Harlequin, han er det grove og sunde Menneske, der kun forstaa Elskov paa én Manér, og samtidigt staa han ved Skuespillerens stilfulde Kunst for os som en Genfødning fra de gamle Maskekomedier. Denne Rolle er en udmærket Skuespillers Værk, skabt af den gode Kærlighed til Holberg, moderne i sin Aand, fordi Poulsen ikke glemmer det Menneskelige, ikke karikerer det Maskeagtige og med Held under Publikum's Latter efterviser Harlequins Udvikling igennem Skuespillets tre Akter.

Det kgl. Teater har spillet *De Usynlige* nogle Gange i Sæsonen for tomt Hus. Maaske er Publikum ikke forstandigt nok og vurderer ikke 166 Poulsens Kunst tilstrækkeligt. Men fortjente ikke denne Perle en bedre Indfatning? Man lærer af Hans Tegners Illustrationer, hvorledes Stykket i det Ydre skulde sættes i Scene. Dog vigtigere er selve Udførelsen, som nu med én Undtagelse forfejles. Fru Phister bør maaske beholde sin Rolle, saa længe hun evner det. Men iøvrigt kræver Stykket lutter nye Kræfter. Hr. Jerndorff besad allerede for 13 Aar siden ikke Romantik nok til Leander; nu er han decideret for gammel og Hr. Zangenberg hans naturlige Afløser. Til Leanders Usynlige fordrer Traditionen Teatrets største Skønhed — altsaa er vel Fru Emma Nielsen selvskreven. Fru Hilmer magter ikke Columbines glade Koketteri; ligesom Fru Oda Nielsen burde havt

Marthes Rolle i *Jean de France*, saaledes vilde hun bedst anskueliggøre en munter og stilfuld Columbine. Endelig bør Hr. Foss sættes fra Bestillingen som den Usynliges Broder, der maa tilfalde en af Teatrets yngre Kunstnere, Hr. Mantzius eller Hr. Lindstrøm.

Hvis Rollerne ombesættes, kan Teatret præsentere et Holbergsk Skuespil i en mønsterværdig Fremstilling.

167

Den Stundesløse.

26nde Marts 1893.

Der findes i *Den Stundesløse* tre Hovedroller, af hvis Udførelse Stykkets Virkning paa Scenen afhænger: Vielgeschrei, Oldfux og Pernille. For den, der ynder Holberg og Teaterkunst, knyttede der sig stor Interesse til de nye Indehavere af disse vanskelige Opgaver, som man vidste de Paagældende kun paatog sig med Ængstelse.

Ære den, som æres bør: man maa først nævne Hr. Olaf Poulsen, naar Holbergspil er paa Tale. I mange Aar nægtede Hr. Poulsen at overtage Oldfux, ønskede ikke at udføre Rollen, saalænge Erindringen om hans Lærer endnu var frisk. Han mindedes selv Phisters Udførelse i de mindste Enkeltheder, var overbevist om, at adskillige blandt Tilskuerne uafsladeligt vilde sammenligne ham med Phister og forstod sikkert, at Rollens Forvandlingskarakter gjorde den mindre 168gunstig for ham. Thi Poulsen opererer kun vanskeligt med de hurtige Omskabninger, som den gamle Komedies Pudsensmagere behøver og hvori Phister bevægede sig som i sit Element.

Efter Opførelsen fatter man desværre Hr. Poulsens Betæneligheder. Hans Oldfux var **ufri**, ikke overlegen og straalende som Phisters raske og smidige Aventurier. Ingen af Poulsens Forklædninger taaler Sammenligning med Forgængerens, hverken Pedanten, Advokaten eller Tyskeren. Med færre Midler, med stilfærdigere Ageren naaede Phister en stoltere Virkning. Hr. Poulsen spiller selvfølgelig med sin kendte Dygtighed i rette Stil og har mange udmærkede Indfald, men hvor han bruger baade Arme og Ben, svinger med Kaabens Ærmer og grimasserer med et malet Ansigt, formaaede Phister uden Maskering ved sin blotte Stemme at vække Latter. Hr. Poulsen *kan* naa langt højere i Holberg end det lykkedes ham her, og man forlanger af ham det Ypperste. Kritiken *skal* overfor ham være stræng.

Imidlertid behøver denne Dom ikke at være den endelige, thi den første Aftens Spænding gjorde utvivlsomt den udmærkede Skuespiller nervøs. Han faar maaske i Fremtiden mere Frihed og Skarphed i Spillet.

Derimod vil næppe Hr. Schram blive bedre 169som den Stundesløse. Han er for gammel til nu at udføre en Rolle, der oven i Købet ikke ligger for hans Talent. Han kan ikke virke umiddelbart komisk i denne halvgode Rolle — hvad Hr. Sophus Neumann vilde ævne — og han udarbejder ikke Enkelthederne med den Omhu, som for Eksempel Adolf Rosenkilde formaaede. Den brillante Dikteringsscene faldt saaledes til Jorden. Naturligvis maa man indrømme Udførelsens Respektabilitet og anerkende den gamle Kunstners Flid og Energi, men denne Vielgeschrei var uheldigvis mindre stundesløs, i hvert Fald mindre nervøs end baade Oldfux og Pernille.

Fru Sinding, der nu er en fortrinlig Dorine i *Tartufe*, har med Rette faaet Pernille. Ingen ved Teatret kan for Øjeblikket spille den snilde og vittige Pige bedre end hun, der taler klart og lystigt og kækt. Men Spillet er for uroligt og Smilet for staaende. Alligevel var hun den af de tre, der var paa sikrest Vej: fremtidige Opførelser vil sikkert give hende Sejren i Hænde saa fortræffeligt som hendes Pernille allerede formede sig den første Aften.

Af de øvrige Rollehavende behøver kun faa at nævnes. Fru Phister mægter i sit otteoghalvfjerdsindstyvende Aar ikke at spille den fyrretyveaarige Magdelone: skønt denne alt er gammel, er Fru Phister dobbelt saa gammel som 170Rollen. Dog Fru Phister føler sig hjemme i Replikerne. Man hørte endelig med Fornøjelse Hr. Mantzius' naturlige Tale i Leonards lille Rolle, og saa' ligeledes med Glæde Fru Emma Nielsens smukke Leonora-Skikkelse.

Dr. F. J. Meier har skrevet en Afhandling med Titel *Henrich Wegner og hans Familie*. Underligt nok blev kort forinden akkurat de samme nye Oplysninger, som hin Afhandling meddelte, Læseverdenen bekendt ved

en Opsats om Henrich Wegner, som Hr. Arthur Aumont offentliggjorde.

171

Ulysses v. Ithacia og Den Stundesløse

Sæson 1892—93.

Det kgl. Teater kaldes Holbergs Scene; han grundlagde Teatret med sine Komedier, og efter at Teologien havde styrtet det i Grus, gav han anden Gang Kraft og Indflydelse til dets Genoprettelse, vejlede Skuespillerne da som tyve Aar tidligere, kæmpede mod Operaen, der altid har ødelagt den danske Skueplads, harmedes over den franske Vaudeville, der trængte ind til Fordærv for den gode Smag, foragtede Udstyrs- og Spektakelstykker — og hans Aand forblev som den gode Aand over Scenen i de kommende Tider. Hans Komedier udgjorde det faste Punkt i den Usikkerhed og Bølgen, som kendetegnede det kgl. Teater, da hverken Hof eller Hovedstad eller Stat betragtede det danske Dramas Hjemsted med Kærlighed. Og alt af den Grund blev Holbergs Komedier en urokkelig Støtte for 172Teatret, fordi dette stadigt nødtes til at opføre dem, fordi den offentlige Mening tvang Teatret til deres Bevaring. De blev det kgl. Teaters eneste virkelige Repertoire, uafhængigt af ministerielle Forgodtbefindender og Reaktionens vekslende Luner.

Théâtre-Français ejer et Repertoire af videre Omfang. Ikke Molière alene, skønt han er den ypperste, ogsaa Corneille, Racine, Marivaux, Regnard hører til det tvungne Repertoire, det som Statsteatret pligter at opføre. Dets Skuespillere modtager en saadan Undervisning, at Teatret med Lethed kan opføre ethvert Stykke af Molière med den korteste Tidsfrist. Maaske spilles en eller anden Komædie af Molière kun én Gang i en Sæson, men den kan altid sættes op med et Par Repetitionsprøver, og hvis Teatrets første Kunstnerrække ikke anvendes, kan man lade anden og tredje Linje rykke frem. Det er bekendt, at tre forskellige Herrer (Damer) uden Varsel kan udføre samme Rolle hos Molière, saasnart Stykket sættes paa Plakaten — og udføre Rollen efter den traditionelle Spillemaade.

Vi har kun den ene Holberg, hvis Komædier jo desværre ikke maaler sig med Molières hverken i Poesi, i aandelig Betydning eller i teknisk Fuldkommenhed. Hvor underligt, at hin Gøgler — thi andet var Molière da ikke: omrejsende Aktør og sorgløs Bearbejder — skulde overgaa den lærde 173og kloge Mand, der ikke strøede sine Dage for de fire Vinde og som af Naturen havde modtaget et kosteligt Talent, der styrkedes gennem Læsning og Rejser! Vist er det, at den Skala af menneskelige Følelser, der klinger hos Molière, fra Lystighed til Fortvivlelse, fra Sværmeri til Menneskeforagt, finder intet Sidestykke hos Holberg, der ensformigt behandlede smaa Daarskaber og kun enkeltsteds i *Erasmus Montanus* og *Jeppe paa Bjærgen* hævede sig til den store Konflikt eller den gennemførte Karakterskildring. Men skønt Holberg levede i det lille Land og ikke kunde midtsamle sit Geni i Komædieskrivning alene, fordi han maatte opdyrke mangt et goldt Omraade, var og blev han dog den eneste Dramatiker, om hvem der samlede sig en Overlevering, en Forstaaelse af hans Værk, der trods skiftende Smag og trods Skuespillernes vekslende Personlighed bevaredes som Regel. De Holbergske Komædiers Betydning nu for vort Teater bestaar i, at de *skal* opføres, og at der ved Teatret og i Publikum findes en Fællesopfattelse, hvorefter de kun tør opføres ud fra en stærk Respekt for Opgaven.

Det kgl. Teater genoptog af Holberg i Sæsonen 1892—93 følgende to Stykker:

Ulysses v. Ithacia 9 Gange.
Den Stundesløse 7 Gange.

174

Af disse to Skuespil kan man egentlig kun med megen Velvilje regne *Ulysses* til Genoptagelser. Den halve Del af Stykket spilledes i Januar 1887, det hele Skuespil sidste Gang i Marts 1885, efterat det var iscenesat og opført til Holbergs Jubilæumsfest. Rollebesætningen stod i alt væsenligt uforandret siden da, og man mærkede intet til, at der ved Genoptagelsen var sket nogetsomhelst Arbejde enten fra Instruktions eller de enkelte Kunstners Side.

Derimod turde den hele Forestilling været en Skuffelse for Holbergelskere og for dem, der saa' *Ulysses v. Ithacia* ved Jubilæet. Dengang virkede det stærkt — Stykket var da ikke opført siden 1835, saa Publikum stod frisk overfor det. Hr. Krohn havde besørget en morsom Iscenesættelse med Trojas By i en fortræffelig Legetøjsform. Hr. Olaf Poulsen fik en ny Holbergrolle, hvori han ikke trykkedes af Phisters altfor minutiøse Undervisning og skilte sig ypperligt fra den. Han bortkastede Lakaj-Elegancen, der aldrig lykkes ham, og

fremstillede en naiv Lumskhed og en ondskabsfuld Snusfornuft, der sluttede sig tæt om Chilians Repliker. Og han krydrede sit solide Spil med saadanne lystige Indfald som det forvrængede *Ambà-sadør* og Tiresias' mærkelige Tankelæsergebærder.

Da Stykket nu opførtes paany, var Feststemningen svunden. Løjerne følte barnlige istedetfor 175sublime, især i de sidste Akter slappedes man ved den ensformigt gentagne Parodi over noget Ukendt, og da Forestillingen almindeligvis sluttede med *Nej* — der nu for Tiden spilles afskyeligt — forlod man Teatret uden egentlig klassisk Løftelse.

Dog som sagt, *Ulysses v. Ithacia* opførtes ensartet med den af alle erindrede Jubilæumsforestilling, og Udførelsen formaaede ikke at afgive noget Bevis for det kgl. Teaters trofaste Holberg Dyrkelse. Derimod kunde *Den Stundesløse* blive dette; thi Stykket var ikke regelret opført siden 1872, om det end fungerede én Gang ved Jubilæet med Phister som Gæst og Hr. Mantzius i Titelrollen. Den ene var for gammel, kun en ærværdig Afglans af en stor Kunst, den anden for ung, indtvunget i en Rolle, til hvilken der krævedes fleraarig Avtoritet.

Her skulde da Slaget staa. Det kgl. Teater forberedte dette glimrende ved at nægte Dagmar-teatret at opføre *Den Stundesløse*, til hvis Titelrolle den private Scene besad Hr. Sophus Neumann. Det kgl. Teater vilde optage Kampen, fremvise sin egen kongelige Udførelse og gennemskar i den Anledning alle Hr. Olaf Poulsens Betæneligheder, Thi Hr. Poulsen vilde ikke spille Oldfux eller i hvert Fald saare nødigt. Han vidste med sig selv, hvorlidt denne rent udvendige Forvandringsrolle passede for ham, og han 176erindrede hver Phistersk Betoning med en saa matematisk Nøjagtighed, at han maatte vride sig som en Orm for at slippe udenom. I Aarevis havde han modsat sig *Den Stundesløses* Genoptagelse, men saa strængt trængte man ind paa ham, at han gav efter.

Og det var forsaavidt Synd som selve Skuespilleren og hans Venner tilbragte en traurig Aften. Hr. Poulsen véd godt selv, hvor lidet Udfaldet svarede til de Forventninger, som man nærer til ham i en ny Holbergsk Rolle, og naar han selv bedømmer sit Spil, vil han roligt sige, at han stod udenfor Figuren den hele Aften, beskuede og kritiserede sig selv, følte sig usikker og nervøst mærkede, hvorledes han og Oldfux ikke smæltede sammen til ét Menneske.

Dette Resultat beroede dels paa tilfældige Aarsager, dels paa en dybere Grund.

Tilfældigt var det, naar Hr. Schram istedetfor at støtte sine Medspillende fortrædige dem. Der kan ikke herske mindste Tvivl om, at Hr. Schram ganske forfejlede Rollen. Hans Spil kan ikke sammenstilles med Hr. Poulsens, idet denne leverede et stort men mislykket Arbejde, medens Hr. Schram derimod blev et Intet paa Scenen og spillede med en saadan Usikkerhed, at hans Kolleger aldrig vidste, om de fik Stikordet fra det aftalte Sted, knap endda om de fik Stikordet. Den brillante Udgang af anden Akt, hvor Oldfux 177forklædt som Tysker vælter Bordet, ødelægdes helt, end ikke Dikteringsscenen slog an, skønt den altid tilforn skænkede Fremstilleren en sikker Triumf.

Imidlertid, Schram gjorde Hr. Poulsen nervøs, saaledes, at denne kom forknyt fra Prøverne og ved Førsteforestillingen mærkede, hvordan Taget slap. Hans Optræden blev tvungent-lystig.

Og her staa vi ved den anden dybere Grund.

Hr. Olaf Poulsen havde ingen heldig Sæson; de nye Roller lykkedes ikke, de gamle syntes ikke i Besiddelse af det gamle Humør. Dog skal man straks vise Skuespilleren den Retfærdighed at paapege de ialt syv nye Rollers delvise Ubetydelighed. Hvad var det vel, som Olaf Poulsen havde at udføre i *Et Samfundsoffer*, *Unge Folk*, *Ulla skal paa Bal!* Lutter forslidt Stof at bearbejde. Tilbage bliver i *Hjemkomst* Dyr lægen, der holder sig konstant i samme Stemning med ensfarvede Repliker, Onkel Tobias i *Helligtrekongers Aften* og Oldfux i *Den Stundesløse*. Heller ikke Tobias faldt helt til Rette for den udmærkede Kunstner: Vittigheden tabte sig i Uro og Støj.

Sagen er den, at Hr. Poulsen befinder sig paa et Punkt, hvor han tvinges til at forny sin Stil. Ungdommens Tid og dermed den ubekymrede Lystighed er forbi. Hr. Poulsen bevarer fuldkommen sin Magt over Publikum; naar han, som er Københavns populæreste Kunstner, viser 178sig paa Scenen, hilses han af Latter og Klap fra de Skarer, der vænnedes til at se den altid redebonne Komiker gaa i Døden for dem. Teatret forlanger altid den samme unge Tjeneste af ham; hvor der forefalder udsat Post, skydes han frem. Han skal more, han skal synge, danse, bræge, brøle i Vaudeville, Lystspil, Farce, Operette. Og saa midt i denne ellevilde Lystighed er der ligesom noget, der klikker — et Øjeblik hvor der, aandeligt talt, bliver stille midt i Støjen. Da siger de gamle Kendere og Kendinger til sig selv: Poulsen vil skabe den gamle Saga om igen, frembringe paany den unge Lystighed, som døde omkring de tilbagelagte fyrretyve Aar; det lykkedes ikke, han fortærer sig selv. Nu er Resignationens og den skraanende Alders Tid inde, hvorfor bryder han ikke sit Talent nye Veje, hvorfor arbejder en udmærket Kunstner med bortflygtende Stemninger?

Dette var da Grunden, hvorfor Oldfux mislykkedes for Hr. Olaf Poulsen, der ikke længer kan blive den smidige Skælmsmester: andre Tider, andre Roller.

Den tredje Hovedrolle i *Den Stundesløse* udførtes af Fru Sinding. Hun fik Held, skønt hendes egen Nervøsitet forstørredes af Hr. Schrams Usikkerhed. Men Fru Sinding erhvævede sig med Aarene en usnærpet Foragt for megen hyklersk Hokuspokus, og herigennem naaede hun at spille Dorine i *Tartufe* langt bedre, end Rollen udførtes 179i denne Generations Tid. Hun overgaar langt Fru Jacobson, og hun overstraaler sine Medspillende med Undtagelse af Hr. Mantzius, der udmærker sig som Orgon, og delvis Hr. Emil Poulsen, hvis Tartufe dog aldrig har faaet fast Form. Saa god som Dorine var Pernille ikke, men Rollen naar jo heller ikke i Bredde og Vid den Molièreske Soubrette, og i hvert Fald Fru Sinding kunde ikke alene løfte *Den Stundesløse*. Dette var sat i Scene af Hr. Pietro Krohn, hvis altfor optagne Tid ikke levede ham Lejlighed til grundigt Studium af Stykket. Hver af de Agerende trak til sin Side, og Spillet gik hvert Øjeblik i Stykker.

Saaledes blev *Den Stundesløses* Opførelse kun et Vidnesbyrd om, at det kgl. Teater ikke havde anvendt den fornødne Betænkksomhed paa den eneste Holbergske Indstudering, som Sæsonen kendte.

Af Holberg opførtes desuden:

Den forvandlede Brudgom 1 G.

Den Vægelsindede 3 G.

Det sidste Skuespil nedarvedes fra ifjor, hvor Fru Bloch med Finhed og Kløgt, men famlende prøvede sin Ævne i Titelrollen. Hendes Lucretia og Fru Sindings Pernille er alt, hvad Sæsonen rummer af Holbergske Skuespilkunst fra Teatrets unge Kræfter.

180

Tror man, at Théâtre-Français vovede i en Sæson kun at byde fire Stykker af Molière, ialt opførte 21 Gange? Teatret udsatte sig ved en saadan Adfærd for at miste den Statsunderstøttelse, der ikke paa langt nær er saa stor som det kgl. Teaters af Ministeriet ulovligt tagne Tilskud.

181

Den forvandlede Brudgom. Abracadabra.

Ilte Oktober 1891.

De to Holbergske Skuespil opførtes efter nogen Tids Hvile for delvis velbesat Hus.

Som Helhed taget gaar *Den forvandlede Brudgom* raskest over Scenen, der vel bedre taaler en Komædie uden Mandfolk end et kvindeløst Stykke. Her tales i samme Scherzotone af alle de Agerende. Fru Phister er snart en hel Mærkværdighed, naar hun agerer, hopper og danser. Rigtignok forvansker hun Rollen, forsaavidt Terentia skal være lidt over 50 Aar, medens Skuespillerinden er paa den fejle Side af de 70; men man vilde maaske ikke saa let bevæge en Dame i Rollens Alder til at agere latterligt - gammel, og Fru Phister siger rapt og muntert de burleske Ord. I dette Stykke spiller Fru Sinding Pernille med en saa lystig Djærvhed, at man vistnok gør Uret ved ikke at anvende hende mere i Soubrettefaget. Og paa den anden 182Side er Fru Hilmer saa god som Kirsten Giftekniv, at hun fortjente at avancere fra Pernillerne til Magdelonerne snarest mulig. Endelig brillerer Fru Oda Nielsen som det forklædte Pigebarn ved den klare Stilfuldhed, hvormed hun siger sine Repliker, og den allerkæreste Maade, hvorpaa hun synger Slutningsvisen.

Hele Stykket spilles som sagt i samme Tempo og Rytme.

Ikke saaledes *Abracadabra*. Her findes en Anfører, der farer voldsomt frem og svinger Taktstokken, men uden at faa Kapellet til at følge sig.

Olaf Poulsen er Stykkets Begyndelse og Ende. Han spiller Lakajrollen i Prestissimotakt, ligesom en Række Virtuosityvariationer over et Dansetema, med en forsoren og aandeløs Lystighed, der kulminerer i det mesterlige Forsvar, hvor Henrik bagbunden taler fra Gulvet.

Maaske kan man gøre den Indvending mod Fremstillingen i sin Helhed, at denne Henrik ikke er set som en særegen Person: Leander er forvænt og udsvævende, og Henrik følger, som Tjenere plejer, ganske sin Herres Eksempel — til Overflod beviser hans Udgifter til Damepræsenter dette. Var det ikke rimeligt, om Skuespilleren havde givet Fyren et mere fordærvet og medtaget Udseende og ikke ladet ham skinne som en nyslaaet Toskilling? Saa sirligt vilde næppe Henrik være paaklædt som han viser sig paa 183Teatret — iøvrigt

i et Kostyme, der er ukorrekt og vist et halvt Aarhundrede yngre end Leanders. Endelig en Enkelthed. Naar Hr. Poulsen har havt det fortræffelige Indfald, at lade den døde Mand fra Aalborg tale Jysk — det gør saadant hyggeligt Indtryk, naar Spøgelset holder fast paa Dialekten — hvorfor benytter da Henrik ikke det samme Maal, da han selv agerer Genganger? Spøgelset, hvis Ord han refererer, og Gengangeren, der skræmmer Jeronimus, er jo netop samme Mand.

Men Herrerne følger ikke Tjeneren. Undertiden lykkes det for Hr. C. Price, undertiden for Hr. Rolling at finde sig tilrette i det anslaaede Tempo, men den sidste bliver ofte tilbage i en klagende Andante, og de øvrige Medspillende bevæger sig i det Højeste med Menuettakt.

Henrik i *Abracadabra* er en af de faa Holbergske Tjenerroller, som Hr. Olaf Poulsen har gennemarbejdet selvstændigt uden Phistersk Vejledning. Hans Kunst viser sig størst og sikrest i disse. Men var det ikke paa Tide, at han udvidede sit Holberg-Repertoire. Det er mange Aar siden, at Hr. Poulsen fik en ny Rolle i vor klassiske Komædie, og han staar netop nu i sin fulde Kraft, som han selv gærne anspændte til det Yderste.

184

Don Ranudo de Colibrados.

21de Februar 1894.

Dette Stykke har indenfor Holbergs Produktion sin egen, ikke helt opklarede Historie. Da Holberg i 1730 indbød til en ny Udgave af sine Komædier i fem Dele, meddelte han i Subskriptionsplanen, at den femte Del vilde indeholde seks Skuespil, der alle var Publikum fuldkommen ukendte. Mellem disse opregnes saa *Don Ranudo eller Fattigdom og Hofart*. Imidlertid, da Værket udkom i 1731, fattedes *Don Ranudo*. Grunden oplyses intetsteds. Men man mener, at Holberg ikke paa den Tid ansaa det for raadeligt at trykke Stykket paa Grund af dets satiriske Indhold. Nu synes Satiren os ikke samfundsrystende. Her fremstilles et Par halvgale Mennesker, der frister den yderste Armod og i denne trøster sig med deres ældgamle Adelskab. Skildringen er saa lidet gennemtænkt fra Holbergs Side, at vi end ikke faar at vide, hvad Grunden er til denne 185overvættets Fattigdom. Et Steds hedder det, at Dovenskab, Ulyst til borgerligt Arbejde er Aarsagen. Dog, Forklaringen bliver ikke udtømmende, thi en Mand af høj Adel som Don Ranudo kunde da baade beklæde Hofembede og oppebære Statsindtægt. Og dernæst spørger man uvilkaarligt, hvorfra Familens Ruin stammer. Don Ranudo og hans Hustru synes tilvisse lidet luksuselskende: hvorfor er de blevne saa yderst fattige, hvad Selvforskyldt foreligger her? Kuriøst er da endelig det Middel, som Holberg anviser til deres Hjælp: det nemlig, at gifte deres Datter med en ung Mand, der vel besidder færre Ahner end de Colibrados, men til Gengæld ejer større Formue. Idet Holberg haaner den fattige Adelsmand, der af Hoffærdighed forsmaar den rige Svigersøn, synes han at mangle Blik for det lidet Noble i at forgylde sit Adelskjold ved en rig Mésalliance. I Nutidskomædier haanes tværtimod den Adelsmand, der af Pengehensyn lader sin Datter ægte en Borgerlig.

Hvorom al Ting er, Holberg lod ikke Stykket komme frem, og denne Forsigtighed har naturligvis sin kulturhistoriske Interesse — hvis han virkelig viste Forsigtighed. Thi endnu under Christian VI saa' *Don Ranudo* alligevel Lyset i Danmark, og endda blev dette Skuespil den første af alle Holbergs Komædier, der offentliggjordes under hans Navn — ikke anonymt eller pseudonymt. Dette 186gik saaledes til. En kjøbenhavnsk Bogtrykker ved Navn Mengel fik af Holberg Tilladelse til at lade Komædien udkomme sammen med hans andre Skuespil paa Tysk, oversat efter en Afskrift, som Digteren selv, gennemsaa — dog paa den udtrykkelige Betingelse, at Komædien ikke maatte udgives særskilt og under ingen Omstændighed maatte udkomme i den danske Skikkelse.

Mengel — der ikke anerkendte nogen literær Ejendomsret og som blot havde erhværvet Afskriften hos en Fuldmægtig Coldewey for 10 Daler uden nogetsomhelst Honorar til Holberg — brød sig Pokker om dennes Betingelser. Han trykte og offentliggjorde *Don Ranudo* først paa Tysk, og dernæst lod han den i Altona trykke paa Dansk og averterede til Salg i København for 8 Skilling »en ny hidtil utrykt Komædie af Hr. Assessor Holberg, forestillende Armod og Hoffærdighed under sindrige Moralier.«

Holberg vrededes saare naturligt over dette Brud paa Tro og Love, og for at straffe Mengel lod han Bogtrykker Berling fjorten Dage efter udgive Komædien i en avtoriseret Form (til Salg for 14 Skilling), idet Bekendtgørelsen om denne Udgave samtidigt angreb Mengels Udgave, fordi denne var »meget vitieux og somme Tider ganske urimelig.« Herover Proces mellem de to Bogtrykkere. Akterne findes endnu bevarede, Rahbek optrykte dem i sin Tid i *Dansk Minerva*; Dommen i 187Sagen kendes ikke mere, men — hvad der er langt interessantere — den af Holberg gennemsete Afskrift, hvorefter Mengel oversatte og trykkede, findes

endnu og opbevares paa Universitetsbiblioteket. Desværre mangler et Ark, hvorpaa Holberg havde skrevet tre anselige Forandringer.

Af hele denne Sag kan man læse en udførlig Fremstilling i første Bind af Hr. Martensens Udgave af Holbergs Komedier. Foruden Afskriften og Berlings Udgave haves der endnu den Form af Komediens, som Holberg offentliggjorde Aaret inden sin Død, og i hvilken der indførtes nogle nye Scener — efter Forlydende til Bedste for den purunge Skuespillerinde Frk. Bøttger, hvem Holberg præsenterede i Eugenias ret flatterende Rolle. Hr. Martensen synes imidlertid at mene, at disse indlagte Scener skæmmer den oprindelige Komædie, hviken han ønsker udgivet efter Mengels Afskrift, og han hævder med en vis Føje den Sætning, at medens man hidindtil med Rette i Oehlschläger-Udgaverne søgte at fremdrage Tragediernes første Form som den poetisk-ægte og kastede Vrag paa senere Gammelmands-Rettelser, gik Liebenberg — thi imod ham rettes al Hr. Martensens Kritik — omvendt og urigtigt til Værks overfor Holbergs Komædier, idet han ubetinget foretrak Holbergs seneste, utvivlsomt skødesløse, undertiden næsten meningsløse Gennemsyn. Herom kan der dog disputeres. Men sikkert gør Hr. 188 Martensen Uret mod Liebenberg, naar denne fremstilles som ukendt med den Mengelske Afskrift af *Don Ranudo* for saa vidt forsømmelig i sin Udgiverfærd. Hr. Martensen har ikke kunnet overse, at Liebenberg i ottende Bind af den store Udgave (1854) S. 303—311 udførligt omtaler det Mengelske Haandskrift — hvoraf netop han, Liebenberg, er Opdageren — og beklager ikke at have benyttet den i sin Tekst, medens han nu her i Tillæget giver alle afvigende Læsemaader. Og alle de Forbedringer, som kunde stemme med Teksten af 1753, optog senere Liebenberg i sine Udgaver; ja han var ganske stolt af at have forbedret Teksten saa betydeligt — hvad der kan ses af følgende Passus i hans Erindringer, hvor han taler om C. W. Smiths Anmeldelse af Trebinds-Udgaven :

»Hvad jeg dér savnede, var kun nogle Ord om *Don Ranudo*, hvis Tekst af mig for allerførste Gang — med Benyttelse af Stykkets uretmæssige Tryk og af en paa Universitetsbiblioteket opbevaret Afskrift af Originalmanuskriptet med Rettelser af Holbergs egen Haand — var bleven grundigt rensat for sine mange Forvanskninger.«

Hr. Martensen vil have *Don Ranudo* ført tilbage til Afskriftens Form. Dertil foreligger næppe Grund. Hvem vilde vel driste sig til at udtage de Oprin eller rettere det Oprin, Holberg senere tildigtede, selv om det ikke helt passer til Komædiens første Skikkelse? Tidligst var Maria den eneste 189 Datter i det Colibradosiske Hus, og da Eugenias Oprin og Slutningsreplik tildigtedes, glemte Holberg at omtale hendes Tilværelse andensteds. Men noget andet er, at Afskriftens Læsemaader kunde indføres i større Tal, end Liebenberg gjorde. Og særlig burde dens Tekst benyttes, hvor den utvivlsomt indeholder en langt bedre Læsemaade, end Holbergudgaverne nu indeholder. Det bedste Eksempel frembyder Scenen i anden Akt, hvor Isabella frier for sin Broder hos Don Ranudo og Gemalinde, men møder et bestemt Afslag. Efterat hun er gaaet, indsender hun med Kammerpigen — lidt umotiveret — sin Pengepung som Gave til de fornemme Stoddere, der derover geraader i stort Raseri. Denne Isabellas haanlige Adfærd motiveres i den ældre Udgave ved følgende Slutning paa Scenen efter en hovmodig Replik af Donna Olympia:

Imedens hun siger dette, gaar Lænestolen, som er dollig og raadden, i Stykker, og hun falder saaledes paa Gulvet, at Ryggen vender op, og det pjaltede og sønderrevne Rygstykke bliver sét af Isabella, som ser derpaa med Forundring og vrider Hænderne af Medynk. Don Ranudo søger at vende hendes Øjne derfra, men hun bliver ved at beskue Fruens Ryg.

Don Ranudo.

Det er skammeligt med den Stolemager, at han gør saadan falsk Arbejde. Den Stol har vi dog ikke haft længer end i to Aar.

190

Isabella.

Ak Don Ranudo! hvortil tjener det at sætte Farve paa alle Ting ? Mig synes, at Herrens Sko er mere end to Aar gamle.

Pedro.

Alle Herrens Sko har jeg saaledes skaaren itu efter Ordre, thi Herren er plaget med Ligtorne, og Fruen ligeledes, hvorfor hun ingen Rygstykker taaler.

Isabella græder, tager Afsked, Leonora følger ud.

Enhver, der vil sammenligne de to Tekster, maa indrømme dels, at Scenen i den første Form ejer en større dramatisk Virkning, dels at kun i denne findes en tilstrækkelig Motivering af Leonoras pludselige Almisser til de to arme Mennesker. Hun fatter Medynk med dem trods deres taabelige Hovmodighed, idet hun ser deres Armod i dens ynkkelige Nøgenhed, og det bliver hos hende en godhjærtet Indskydelse, naar hun sender dem sin Gave. Saaledes forklares hendes Adfærd; men Holberg, som senere forlængede Scenen med velskrevne Repliker, glemte derved dens oprindelige Slutning — og maaske tilføjede dengang udenfor

Teksten Aktørerne, der indstuderede under hans Vejledning, den nødvendige Sceneordning.

Det kgl. Teater benyttede imidlertid ikke denne Sceneanordning og anvendte overhovedet en Tekst, der var saa slet som muligt. Rene Trykfejl bevarede i Dialogen. Hvor for Eksempel Pedro opramser de Gæster, Huset har 191 modtaget i Besøg, og deriblandt en Adelsmand med saare mange Navne, tilføjer han sagte: »Den Sidste maa have havt mange *Fadere* (9: Fædre), efterdi han har saa mange Navne«. Ved en Læse- og Trykfejl findes i adskillige Udgaver *Faddere* i Stedet for *Fadere*. Holberg har selv i den Mengelske Afskrift slettet det ene *d*; dog sagde Hr. Olaf Poulsen det gale Ord.

Endvidere sagdes bestandigt *colibradsk*, skønt Betegnelsen skal hedde *colibradosisk*, hvad Holberg selv skrev. Det kan paavises, at Formen *colibradsk* indkom fra den tyske Tekst, der uheldigt overførtes med sine Germanismer til Dansk. Endelig sagde Hr. Schram *ricos hombris* efter en ganske utvivlsom Trykfejl; det hedder paa Spansk, og Holberg, der kunde Spansk, skrev retteligt: *hombres*. Disse Eksempler kunde mangfoldiggøres.

Overhovedet udtaltes de spanske Navne gennemgaaende fejlagtigt eller med en forvrænget Udtale, der skulde betegne, at den talende Person ikke forstod Spansk. Men deri er ingen Mening; thi Stykket foregaar i Spanien. Holberg bevarer Lokalfarven uden de parodiske Hentydninger til København, som han ellers tillader sig i lignende Skuespil, og hele Scenesættelsen, Personernes Kostymering, Damernes Masker beregnedes paa at fremstille spanske Folk og Forhold. Hvorledes kan man saa tillade sig den Urimelighed at udtale de spanske Navne forkert — uden de 192 Strube- og Nasallyd, der oven i Købet kunde gjort komisk Virkning? Endogsaa den korrekte Olaf Poulsen syndede her imod den Lære, som Holberg sikkert gav sine første Skuespillere i *Don Ranudo*, ja, Sceneinstruktøren har endog tilladt, at det samme Navn udtales forskelligt af forskellige Personer. Saaledes Navnet *Juan*, hvilket Hr. Schram i anden Akts Slutningsscene udtalte *sjang*, og Hr. Kolling senere *juan* med dansk *j* — begge Dele er fejlagtigt. Og vil man genoptage en Holbergsk Komedie efter mange Aars Hvile, skal man gennemføre en korrekt Form i alle Enkeltheder og derved skabe en god Tradition.

En Overlevering for Udførelsen af *Don Ranudo* findes nemlig ikke. Stykket opførtes sjældent — i alt 37 Gange-, i dette Aarhundrede tæller det kun 9 Opførelser. Det holdtes paa Repertoiret fra 1813 til 1817 med Haack som Don Ranudo, optoges saa 15. September 1826 med Stage og forsvandt dernæst aldeles i de næste 70 Aar. Rahbek véd Intet om Udførelsen i Holbergs Dage; han roser og dadler forskellige Rollevhavende, som han selv har sét, men uden nogensomhelst Karakteristik, paastaar kun, at Don Ranudo og Donna Olympia aldrig hverken offentligt eller privat gaves til hans Fornøjelse. Han spørger derfor paa sit slemme Dansk: »om det ikke skulde være en temmelig vanskelig Gaade(?) 193 at give Don Ranudo komisk uden at ophøre at være naturlig«.

Vi véd end ikke, hvorledes Holberg besatte alle Rollerne ved den første Opførelse 30. August 1752. Følgende Hovedrollers Besættelse er kendt:

- Don Ranudo. . . . . Iver Als.
- Donna Olympia. . . . . Md. Lenkiewitz.
- Eugenia. . . . . Jfr. Bøttger.
- Gonzalo. . . . . Rose.
- Tolken. . . . . Clementin.
- Bonden. . . . . Ørsted.
- Pedro. . . . . Londemann.

Af et gammelt Teaterregnskab, som senere skal blive anført, kan endnu sluttes, at Jfr. Thielo spillede i Stykket, og rimeligvis Isabellas Rolle. Af den ovenstaaende Rollefordeling lærer man, at Don Ranudo betroedes til samme Skuespiller, der fremstillede Molières adelsgale Borger, Iver Als. Han var ikke Komiker af Særfag som Clementin. men snarere *ædel Fader*, elegant og smidig. Rollen gaves aldrig til Clementin, der vedblev at beholde Tolken, selv da Als afgav sin Rolle til Hortulan, hvem Rahbek fandt utilfredsstillende som Don Ranudo.

Imidlertid, den oprindelige Besættelse viser til en vis Grad, hvorledes Holberg ønskede Rollen udført, nemlig med Fremhævelse af den fornemme Holdning og den ydre Elegance hos Don Ranudo. Traditionen bevarede derfor, dengang man i 1826 194 gav Rollen til Stage, som netop formaade at fremstille baade den virkelige og den uægte Elegance. Rollens Komik maa bestaa i det Misforhold, hvori Personens Forsøg paa Hoftone og Adelselegance staar til den svære Armod og de latterlige Paafund, hvormed Fattigdommen skjules. Men om Tragik kan der ikke blive Tale. I samme Øjeblik som Don Ranudo og Donna Olympia bliver medynkvækkende og rørende, forvandles Komedien næsten til Tragedie: i deres sindssyge Selvpineri kunde Don Ranudo og hans Hustru helt forjage Latteren, i hvert Fald under en aandfuld og gennemført scenisk Fortolkning. Men naturligt vilde et saadant Spil ikke blive og ikke overensstemmende med Holbergs egen Vilje. I den Fortale, der indleder den retmæssige danske Udgave af 1745 og som underskrevet af Berling, men sikkert skrevet af Holberg selv, hedder det:

Komedien synes ellers at være skreven for at sættes imod Molières *Borgerlige Ædelmand*, saa at den heller er en Parodi end en Imitation af samme bekendte franske Komedie.

Saa let slipper Holberg ikke udenom en Anklage for Efterligning af *Den adelsgale Borger* i *Don Ranudos* Opløsning (ligesom af *Tartufe* i Retsbetjentenscenen), men afgørende i denne Sammenhæng bliver det, naar Holberg bruger Ordet *Parodi*. Hvis Stykkets Hovedfigurer skulde opfattes alvorligere end den adelsgale Borger, vilde han vel 195 næppe anvende hin Betegnelse. Der gaar paa det kgl. Teater det Sagn, at man i Halvtredserne paatænkte at give Don Ranudo og Donna Olympia til Michael Wiehe og Fru Heiberg. Høedt skal have undfanget den Plan. Dog selv om dette forholder sig rigtigt, er dermed ikke bevist, at han ønskede *Don Ranudo* fremstillet i tragisk Form; Fru Heiberg magtede fortræffeligt den latterlige Fornemhed, og maaske vilde Høedt forsøge Michael Wiehes Geni i Fortolkningen af den forsultne spanske Grandezza. I hvert Fald baade Høedts Ønske og de tidligere Rollefordelinger — Als var tredive Aar, da Holberg gav ham Don Ranudo — viser, at den spanske Adelsmand og hans Hustru ikke skal fremstilles som helt gamle Folk. Hr. Schrams og Fru Phisters Fremstilling falder egentlig udenfor Kritiken paa Grund af de Spillendes høje Alder. For denne kan man kun nære Pietet, især hos saa fremragende Kunstnere. Men oprigtigt talt, Fru Phister, der fødtes i Januar 1816, er umulig i en Rolle som Moder til et fjortenaars Barn. Hun vakte Uhygge ved sin blotte Fremtræden, og selv om Hr. Schram bevarer større Aplomb i sine ældre Roller, forslaar hverken hans Kræfter eller hans Hukommelse i nye. Den Stundesløse viste dette til Evidens; hvorfor behøvedes egenlig Don Ranudo som yderligere Bevis? Man lo ikke en eneste Gang af Hjærtet, man beklagede eller 196beundrede den gamle Mands Viljestyrke, og man savnede Hr. Sophus Neumann. Hos Hr. Schram fandt man ingen fantasifulde Enkeltheder, men Helhedsopfattelsen var vel rigtig, selv om den gamle Kunstner ikke formaaede at gennemføre Fremstillingen af medfødt og latterligt Højhedsvanvid. Derimod var Fru Phister paa gale Veje, naar hun opfattede Donna Olympia som en borgerlig Magdelone, der knejser med Nakken af paatagen Fornemhed. Vi slap end ikke for de grove Fald i Stemmen, hvormed Fru Phister for mange Aar siden satte Kulør paa Pernilles glade Repliker. Kære Minder for gamle Teatergængere! Rent ud sagt: Indtrykket var Oldeforældre, der vil danse Hopsa, og Teaterbestyrelsen burde have skaanet baade Kunstnerne og Publikum for dette Indtryk. Da Hr. Schram, Fru Phister og Hr. Kolling — der agerede Bonden fuldkommen kedeligt — var alene sammen paa Scenen, udgjorde de tre ungdommelige Spasmageres Alder tilsammen ca. 210 Aar. Halvdelen vilde været tilstrækkelig.

Som *Don Ranudo* saaledes formede sig, havde man taget Sjælen ud af Stykket. Imidlertid maa man glæde sig over det Talent, der udfoldedes paa nogle Punkter. Hr. Olaf Poulsen, der tydeligt led af ikke ringe Angst, gjorde med Rette Pedro til en lidt ældre Ræsonnør og ikke til en springsk Lakaj. Masken var ypperlig: dumtfiffig, lun og plebejisk. Han pyntede særdeles 197paa de tørre Repliker — thi Dialogen i *Don Ranudo* er ikke særdeles vittig — ved brillante Understregninger og overraskende Betoninger. Fortræffelig var hans bidske Mine, et Bulldog-Ansigt, hvor Pedro bebrejdede Don Ranudo sin sultne Maves Tilstand. Mange lystige Indfald opfandt han, saaledes Overrækkelsen af den smudsige Pennefjer til Rettens Betjent, som søger Værdigenstande til Beslaglæggelse. Kun i femte Akt udmattedes Hr. Poulsen — og ved saadanne Lejligheder falder den udmærkede Kunstner ud af Tonen. Han overdrev sin Tale til Don Ranudo, hvor Pedro tilsyneladende staar paa Adelsfordringerne; han spillede ikke her med Pedros lune Humør, men direkte i Raab ud imod Publikum. Alligevel: Rollen er lidet underholdende, og Hr. Poulsen skabte Komik ud af Intet.

Overordentligt god var Fru Sinding, naturligt vakker og bredttalende. Dog Leonora afgiver heller ingen Guldgrube for Fremstillerinden. Fru Sinding viser i saadanne Roller det Talent, som Teatret almindeligvis lader forsumpe. Endelig straaede Fru Bloch i Eugenias lille Rolle og eneste Scene. Den magre Pige med den knejsende Holdning og den impertinente Sætten-Næsen- i-Sky forvandlede sig særdeles pudsigt til en arrig Satan, der gnistrede af sydlandsk Hidsighed og spruttede som en Kat, idet hun hvæsedede og fnøs og rakte Tunge. Med Rette efterlignede Fru 198Blochs Koiffure Fru Phisters Paryk; iøvrigt laantes baade Hr. Schrams og Fru Phisters Masker fra Hans Tegners Illustrationer, der saaledes snarere skaber Traditionen end bevarer den. Naar Slutningsrepliken ikke lykkedes for Fru Bloch, laa Skylden i den urimelige Ordning, der lod Eugenia alene tilbage paa Scenen. Repliken lyder for lidet vægtigt til, at den kan fylde den tomme Scene. De øvrige Personer burde omgivet Eugenia, naar hun klager over ikke at skulle giftes, og Forældrene dernæst vredt trukket hende med sig ud af Scenen.

Om de øvrige Spillende lader sig lidet sige. Hr. Poul Nielsen udfoldede næppe Lystighed nok som Gusman — dog her findes næsten intet at bygge paa. Fru Hennings talte klart og myndigt, men ikke naturligt som den kloge Fru Isabella. Hr. Jerndorff blev ikke nær burlesk og overgiven nok som Tolken — alt kan her tillades. Endelig gjorde Hr. Axel Madsen og Frk. Petersen ikke Holbergs Erotik synderligt varmbloedigere, end den forekommer ved flygtig Gennemlæsning. Hr. Madsen burde ogsaa sat dristigere Sving paa det ætiopiske Sprogs Musik — i Parantes findes der jo Sprog, hvor Ordene skifter Betydning, eftersom de udtales en Tone højere eller lavere. Holbergs Mesopotamisk er slet ikke saa vanvittigt endda.

Iscenesættelsen frembød ikke meget Ejendommeligt og enkelte Fejl. Maaske kan det for 199Kuriositetens Skyld interessere at læse, hvad der ved den første Opførelse i August 1752 anvendtes til *Don Ranudos* Iscenesættelse. Listen lyder saaledes med vedføjjet Pris:

11 Alen Sølvlahn til Rose	5	3	»
En sort Cantillo til Ørsteds Vest	3		»
4 Dusin Stenkulsknapper til Ranudos Kjole	2	4	»
Et Par Sko } at skære i	1	»	»
Et Par Strømper } Stykker	1	»	»
En Pallentine og sort Perletørklæde	»	2	»
En gammel Silkevest	1	4	»
Et Stykke vinranket Fløjel til Ranudo	»	2	»
Et Sæt til Jomfru Thielo	»	3	»
4½ Pd hollandsk Ost	»	4	8
Brød	»	»	7
Lak og Blæk	»	»	5
En sort Kappe at leje	»	1	8
Et Par Brillor	»	»	6
Prinsens Hue at sy paa	»	»	8
Koste	»	»	8
9 Par Handsker til Morianerne	1	5	4
Snedker Landsberg for Flitsbuer, Pile og Kogre	15	»	»

Saa billigt slap man den Gang. Man ser, at de Spillende fortærede veritabel hollandsk Ost — Posten tilbagevender i Regnskabet ved senere Opførelser — ikke som nu Vindbrød, der 200 smuldrer mellem Fingrene. Man sørgede da kraftigere for Illusionen end nu, hvor for Eksempel i første Akt Isabella ser Pedro komme — skønt han befinder sig bag en lukket Dør og først indtræder et Minut senere. Udmærket anordnet var derimod Slutningen af tredje Akt, hvor Don Ranudo og Donna Olympia skrider majestætisk ud med Stamtavlen højt opløftet, efterat de er blevne udplyndrede til Skjorten. Men derimod var det atter fejlagtigt, naar de to uden Sky viste Bonden deres lappede Stadsklæder, blottede for Rygstykker — den Paaklædning maatte hastigt vakt hans Mistanke. Endelig burde Don Ranudo gaaet Mohrerprinsen imøde med blottet Hoved.

— — Om kort Tid stædes atter *Don Ranudo* til den lange Hvile. Der er Grund til at beklage de Kunstnere, der delvis paa Grund af Teaterbestyrelsens Uforstand faar liden Fornøjelse af deres store Arbejde. Slaget tabtes, fordi den gamle Garde ikke vilde vige.